

K. Weinhold.

Fra forfatteren.

Kristoffer Nyrop

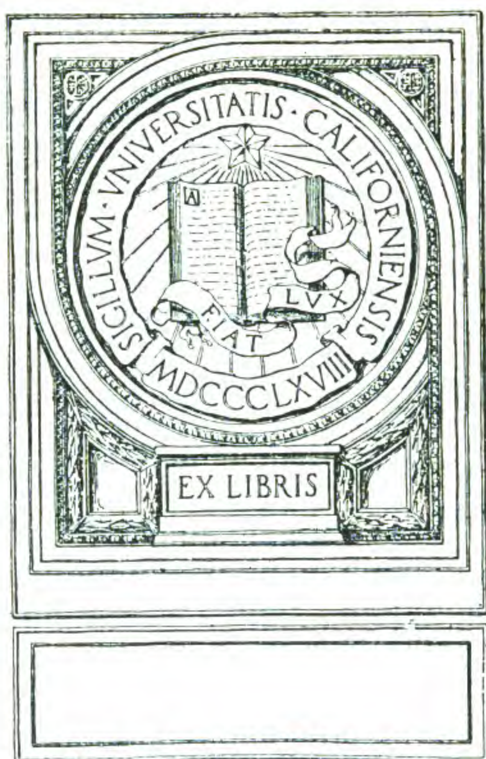
NAVNETS MAGT

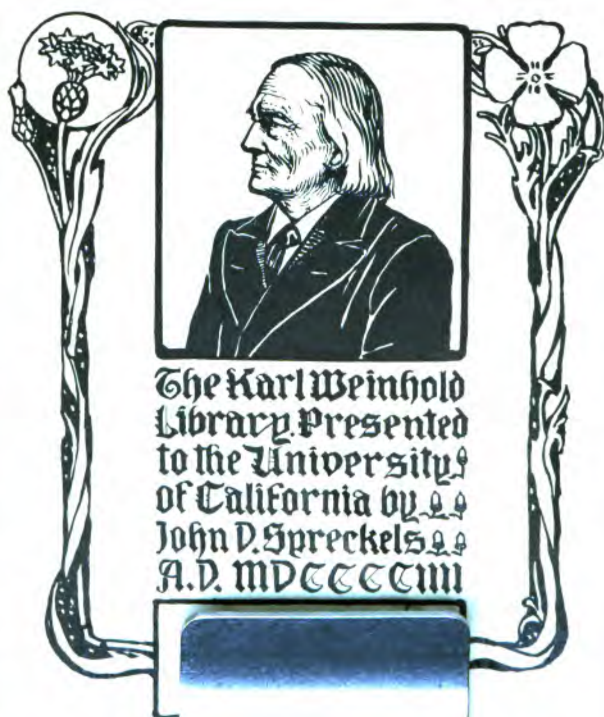
EN FOLKEPSYKOLOGISK STUDIE

KØBENHAVN

I. COHENS BOGTRYKKERI

1887

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

The Karl Weinhold
Library. Presented
to the University
of California by
John D. Spreckels
A.D. MDCCCCIII

Kristoffer Nyrop

NAVNETS MAGT

EN FOLKEPSYKOLOGISK STUDIE

Ce qu'on appelait avec trop de complaisance la mythologie indo-européenne, doit céder la place à l'étude de l'espèce humaine, de ses croyances et de ses usages.

H. Gaidoz.

KØBENHAVN

I. COHENS BOGTRYKKERI

1887

Weinhold

Navnets magt.

En folkepsykologisk studie.[1]

Det er en bekendt sag, at der i ethvert sprog findes en stor mængde ord, der tilsyneladende er aldeles farveløse og nærmest må opfattes som rent konventionelle betegnelser. Undersøger man imidlertid disse ord nöjere, og følger man dem tilbage til deres mere oprindelige og uafslebne former, vil det som oftest vise sig, at disse ældre former er mere gennemsigtige, mere umiddelbart forståelige end de moderne, og de vil hjælpe os til at påvise den oprindelige betydning af den konventionelle lydgruppe og på denne måde kunne fortælle os mangt om fortidens kulturtilstande,

[1] Denne afhandling har ført mig ind på forskellige områder, der ligger mine egentlige studier temmeligt fjærnt, og jeg har derfor flere gange været nødt til at søge hjælp og råd hos gode venner og bekendte. Således har E. ROLLAND i Paris, L. ŞAINEANU i Bukarest, H. PETTERSEN i Kristiania, cand. A. BOYSEN, cand. O. JESPERSEN, dr. phil. E. GIGAS, cand. theol. A. C. LARSEN, dr. phil. T. LUND, fhv. distriktslæge J. E. NYROP, rabbi D. L. SIMONSEN og dr. phil. V. THOMSEN med stor imødekommenhed hjulpet mig på forskellig måde, og jeg beder dem alle modtage min hjærteligste tak. En ganske særlig tak skylder jeg dog pastor F. L. GRUNDTVIG i Clinton (Iowa), der med sjælden uegennyttighed har overladt mig endel materiale, han selv havde tænkt at benytte til en lignende afhandling.

om svundne sæder og svundne skikke. Jeg skal straks oplyse dette ved et eksempel.

Ordet *bryllup* er i sin nuværende form i virkeligheden aldeles uigennemsigtigt, men set i historisk belysning stiller sagen sig anderledes. Den ældre danske form er *brudlup*; sammenholder vi nu denne form med dem, vi finder i beslægtede sprog, viser det sig, at ordet oprindelig betyder brudeløb, løbet om (efter) bruden, og vi har altså her et minde om de gamle bryllupsskikke, der fordrede, at brudgommen skulde fange bruden (smlg. eng. *bride-lifting*) for at komme i retmæssig besiddelse af hende, gamle skikke, der peger hen på endnu ældre og mere primitive samfundsforhold, hvor den unge mand måtte skaffe sig en brud ved at røve en ung pige fra en nabostamme. Denne fremgangsmåde er forlængst forsvunden, og de gamle skikke, som i legende genfremstilling vedligeholdt mindet om det oprindelige forhold, er nu også glemt de fleste steder; men ordet lever endnu på alles læber, ganske vist under en afsleben form og med en tildels ny betydning.

Det er nu ikke blot i sprogets verden, at vi finder sådanne *survivals*; hvor som helst vi vender öjet hen i livet, som det leves rundt omkring os, finder vi lignende fossiler, lignende rester af fortids tro og fortids levemåde. Vi er jo på en mængde punkter slaver af, hvad vore fædre har gjort og tænkt; traditionens hævd er tilstrækkelig til at sikre meget mod kritik eller forglemmelse, „it may continue to exist simply because it has existed“.[1] Gentagelsens hyppighed bevirker, at vi aldeles ikke tænker over, hvorfor vi gör det eller det, det falder os naturligt (hvor irrationelt det i og for sig kan være), blot fordi vi har set så mange andre göre det.

På alle områder af vort kulturliv og hos alle samfundsklasser findes der skikke og meninger, der ikke har nogen rod eller begrundelse i vor moderne livsbetragtning og levevis, ja som endog hyppigt står i modstrid dermed, skikke og meninger, der kan være absurde, latterlige og grusomme,

---

[1] E. TYLOR, *Primitive culture*. London 1871. I, 64.

men som ikke desto mindre stadig overholdes og hævdes. Alle sådanne *survivals* er dog sikkert kun nu irrationelle, fordi de er gengangere fra svundne tider, fordi de fremtræder løsrevne fra de kulturforhold, der fra först af har fremkaldt dem og afgivet betingelserne for deres eksistens; ved den fremadskridende udvikling glemtes deres oprindelige betydning, eller man underlagde dem en ny, men i begge tilfælde står de i virkeligheden som fremmede iblandt os.

Ser det således ikke mærkeligt ud, at medens förstefødselsretten ellers overalt anerkendes som naturlig og retmæssig, aldeles det modsatte finder sted på Bornholm, hvor det netop er den yngste, der arver?[1] En komparativ historisk undersøgelse vil imidlertid vise os, at en lignende skik har været kendt i Tyskland (*Jüngstenrecht*), Frankrig (*droit de juveignerie*), Sveits, England (*Borough-English*), Rusland og desuden hos Mongoler og Tatarer og mange helt vilde folkeslag[2]; sammenholder vi endvidere hermed, at det i æventyr og mange gamle sagn og myter altid er den yngste sön, der er den udkårne, den yngste sön, der arver riget og får prinsessen, så ser vi, at vi her har at göre med en meget gammel og vidt udbredt skik, hvis oprindelse muligvis må søges i en kulturtilstand, hvor polygami var almindeligt, og hvor man derfor let forklarer sig forkærligheden for den yngste hustrus sön.

Et andet eksempel. Når den bulgariske eller græske murer, hver gang grundstenen til en större bygning skal lægges, med et rör tager mål af en forbigåendes skygge og indmurer dette mål i bygningens fundament, så har vi her en sidste, nu sikkert aldeles uforstået levning af den gamle tro, der endnu lever blandt mange vilde folk, at en bygning kun var sikret, når et levende menneske, som offer til guden, blev indespærret i fundamentet. Menneskeofringerne forsvandt, men erstattedes på forskellig måde; man ofrede dyr, som endnu i Frankrig eller Spanien, eller

---

[1] Smlg forordningen af 14de okt. 1773.
[2] LIEBRECHT, *Zur Volkskunde* s. 431. LANG, *La mythologie* s. 222.

man indmurede menneskelige ben og knogler, eller man nöjedes endelig med et mål af et menneskes skygge.[1]

Börnenes rim, lege og beskæftigelser afgiver også et rigt stof til studiet af *survivals.* Når således skoledrenge foran i deres bøger anbringer inskriptioner[2], der har til hensigt at fastslå og sikre deres ejendomsret og samtidig advare mulige liebhavere mod at sætte sig i uretmæssig besiddelse af bogen, har vi her en spøgefuld genklang af det höjtidelige og alvorligt mente anatema, hvormed den bogkære munk i middelalderen søgte at beskytte sin kostbare skat mod tyvehånd; således står der i et manuskript fra det 11te århundrede: „Hic est liber sancti Benedicti Floriacensis; quem si quis furatus fuerit vel aliquid (malo) ingenio tulerit, anathema sit“.[3]

For at forsvare sig imod djævelens anløb, brugte man i tidligere dage forskellige midler, såsom korsets tegn, en korshvid, stål eller salt og brød. Dette sidste middel synes at have været særlig virksomt, og den almindelig kendte börneleg „saltebrød“ ɔ: salt og brød, der vistnok oprindelig kun er „en middelalderlig kåd·spot over djævlemaning udført ved jul eller fastelavn, når man ret slog gækken løs, repræsenterer nu et sidste afbleget minde i Norden om denne salt og brøds tidligere betydning“.[4]

Eksemplernes antal er legio, og de kan hentes fra de forskelligste områder; de møder os i retsvidenskaben, lægevidenskaben, laugsvæsen, håndværkerskikke, høflighedsformer,

---

[1] KR. NYROP, *Romanske mosaiker* s. 65—78.

[2] I Frankrig skriver skoledrengene f. eks.:

Qui ce livre dérobera
Pro suis criminibus
Au gibet pendu sera
Cum aliis latronibus.
Quelle honte ce sera
Pro suis parentibus
De le voir en ce lieu-là
Pedibus pendentibus!

[3] *Mélusine* III, 289.

[4] TROELS LUND, *Dagligt Liv i Norden: Hverdag og Fest* s. 24.

börnelege, fyrværkerier etc. etc.; men de anførte må her være tilstrækkelige.[1]

En stor del af moderne overtro består også af uforståede eller misforståede *survivals;* for at forklare dem må vi føre dem tilbage i tiden, så langt det er os muligt, ti kun med den historiske udvikling som baggrund kan vi nå til den rette forståelse, og man skal aldrig lade sig afskrække af de overtroiske meningers tilsyneladende urimetighed og latterlighed, ti som Max Müller skriver: „Les coutumes, quelque étranges qu'elles deviennent parfois à la longue, ont généralement des commencements très simples“.[2]

Der eksisterer f. eks. mange steder i Danmark den overtro, at man, når man koger pølser, ikke må nævne ordet pølse; man skal enten slet ikke tale om dem, eller også bruge forskellige omskrivninger; gör man det ikke, mislykkes de. Som den fremkommer her, aldeles isoleret, vil denne overtro sikkert forekomme alle at være en dum og ubegribelig vilkårlighed. At den imidlertid blot trænger til at belyses tilstrækkelig fra forskellige sider, for at fremtræde som det sidste led i en hel række af forestillinger og skikke, der, set i sammenhæng, både er betydningsfulde og let forklarlige, håber jeg, at det skal lykkes mig at godtgöre i det følgende.

1.

Jeg vil begynde med at give en så vidt muligt fuldstændig sammenstilling af de forskellige former, under hvilke den omtalte overtro fremtræder i Danmark:

„Det må iagttages, når man koger de såkaldte sorte pølser af svineblod, ikke at nævne dem således, medens de er i kedelen, for så koger de itu. Man skal enten kalde dem *pusserønter* eller *de grå.*“[3] (Kværndrup på Fyn.)

---

[1] Særlig folke-erotiken har bevaret mange *survivals,* der vil blive behandlet i mine „Erotika“.

[2] MAX MÜLLER, *Essais sur la mythologie comparée* s. 327.

[3] *Skattegraveren* IV, 1885, nr. 190.

„Når pigerne stopper **pølse**, må de ikke nævne dette navn; så bliver pølserne ikke gode.“ [1] (Hårslev på Fyn.)

„Den dag man koger **pølse**, må man ikke sige pølse, for så koger den ud. Man skal sige *vognkæp*.“ [2] (Flemløse på Fyn.)

„**Blodpølser** skal kaldes *Dingser*, imedens de er i kedelen for at koges, da de ellers vil rævne.“ [3] (Jylland.)

„Blodpølser skal man kalde *Kardultere*, så længe de er i kedelen, ellers koger de ud.“ [4] (Jylland.)

„Skolder man **svin**, må man ikke nævne ordet „svinebörster“, så gå börsterne ikke løs.“ [5]

„Naar man henter **Vand** til Brøgning, maae man ingenlunde kalde det Vand, men: *Løu*; for ellers kan der ikke blive Øld deraf.“ [6]

„Den dag der brygges, må man ikke sige **vand**; man skal sige *løw*, så bliver øllet ikke forgjort.“ [7] (Flemløse på Fyn.)

„Det **vand**, hvori linned og klæder skal byges, kaldes *spad* eller *spæj* [8], og ved slagtning nævner man ikke **blod** men *sved* [9], ti dyret bløder ikke, men det sveder.“ [10]

„**Bylder** må ikke kaldes ved deres rette navn, for så

---

[1] Meddelt af F. L. GRUNDTVIG.

[2] *Skattegraveren* VI, 1886, nr. 637.

[3] E. T. KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* IV, 408. THIELE, *Den danske Almues overtroiske Meninger* nr. 229. RASK, *Morskabslæsning*, 1840, s. 317.

[4] KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* VI, 294, nr. 405.

[5] RASK, *Morskabslæsning* 1840, s. 585. Smlg. THIELE, *l. c.* nr. 230.

[6] N. BLICHER, *Topographie over Vium Præstekald*. Wiborg 1795. S. 212. Thiele, der har aftrykt det anførte sted *(Overtroiske Meninger* s. 49) giver formen *Løn*, hvilket må bero på en tryk- eller læsefejl. *Lou* eller *løu* er oldn. *lögr*, sv. *lag*, norsk *log*; smlg. MOLBECH, *Dansk Dialect-Lexicon* s. 332, 347.

[7] *Skattegraveren* VI, 1886, nr. 636. Smlg. KAMP, *Danske Folkeminder* nr. 1368.

[8] Med *spad, spaj* sammenligne man oldn. *spað*, norsk, sv. *spad* (tynd suppe).

[9] N. *sveite*, sv. *svett* betyder også blod, særlig af slagtede kreaturer; smlg. oldn. *sveiti* og t. *schweiz*.

[10] THIELE, *l. c.* nr. 226; MOLBECH, *l. c.* s. 536, 573.

bliver man ikke så snart fri for dem; de skal kaldes *tingester.*"[1] (Jylland.)

„Den gamle Niels Sort kaldte altid bylder for *kanniser,* og man hørte aldrig deres rette navn af hans mund."[2]

„. . . Af samme Aarsage kalde de Kolde-Sygen eller Feberen *Stif-Moderen, Rabban, det lea Bæst,* eller *lea Bæsting.*"[3] (Bornholm.)

„I julen må ingen sygdom nævnes."[4] (Vendsyssel.)

„De gamle Tiders Fiskere hertillands havde den Overtro, at det ey var godt paa Søen at nævne en Mølle ved sit rette Navn, men de kaldede den heller *Thrønta* menende da ingen Fare at udsætte sig for."[5] (Bornholm.)

„*Trintel* bruges i Vendsyssel ved Skagen og på Samsø for en vejrmølle; egentlig for ikke at nævne det sidste ord tilsøs, hvilke tros at kunne bringe den søfarende i ulykke."[6]

Dette forbud mod at nævne en ting ved dens rette navn udstrækkes også til en del dyr, særlig de skadelige. Således er det en gammel overtro, at man mellem jul og kyndelmisse skal sikre sig mod forskellige dyr ved enten slet ikke at omtale dem, eller hvis dette ikke lader sig göre, da kalde dem med fremmede navne;[7] björnen kaldtes da

---

[1] E. T. KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* IV, 408.

[2] E. T. KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* VI, 294, nr. 404.

[3] [THURA:] *Omstændelig og tilforladelig Beskrivelse, Over den i Øster-Søen liggende, Under Det Kongelige Danske Herredømme Blomstrende Navnkundige Øe Bornholm.* Kiøbenhavn 1756. S. 16. Til det anførte sted bemærker SKOUGAARD (*Beskrivelse over Bornholm.* Kbhvn 1804. I. 81): „Naar Febren hertillands mellemstunder kaldes *Støvmoern* (Stedmoderen), *Rabban, lea Bested* (det lede, vederstyggelige Bæstet) eller den belægges med andre lignende Navn, da skeer det, efter min Mening, mere formedelst Almuens Lyst at tale figurligen end det skeer af nogen Overtro."

[4] Meddelt af F. L. GRUNDTVIG.

[5] SKOUGAARD, *l. c.* s. 112.

[6] MOLBECH, *Dialect-Lexicon* s. 606.

[7] Se herom THIELE, *Overtroiske Meninger* nr. 223, 224. WERLAUFF, *Historiske Antegnelser* s. 399. DYRLUND, *Udsigt over de danske sprogarter* s. 63. MOLBECH, *Dialect-Lexicon* s. 39, 205, 590, 634.

den gamle i pelsen, ulven *gråben*, markmusen *blakke*, lækatten *den herske*[1], væselen *den könne*[2], rotterne *de store*, *de store teder*[3] eller *de langrumpede*, *ukræ*, *utöj*, musene *de små grå*, *tederne*, eller *de små teder*. Hvor vidt man har drevet denne forsigtighedsregel ses deraf, at man i Havdrup sogn på Sjælland brugte i midten af det forrige århundrede at kalde den derværende præst hr. Laurids Muus for hr. Tede, så længe julen varede. Denne historie lever endnu rundt omkring under lidet varierede former. I Sydsjælland fortæller man således:

GRUNDTVIG, *Gamle danske Minder* II, nr. 389; smlg. nr. 98. RASK, *Morskabslæsning* 1840, s. 317, 585. JENS KAMP, *Danske Folkeminder* nr. 693. KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* VI, 270. *Skattegraveren* III, 1885, nr. 560, 840, 841. T. LUND, *Danmarks og Norges Historie. Syvende Bog: Aarlige Fester* s. 27.

1 Ordet *hersk*, der er meget almindeligt i danske dialekter, betyder fin, pyntelig, køn.

2 Væselen synes man at betragte som et særlig farligt dyr og at være meget bange for. At den i virkeligheden er ret skadelig, ses af nogle artikler i *Dansk Jagttidende* II, 45, 62; men bonden giver den også skyld for forskellige ulykker, som den aldeles ikke — og af gode grunde — har afstedkommet. F. eks.: „Et stykke kvæg siges at være „blæst", når det pludselig svulmer op et eller andet sted af en ukendt årsag. I almindelighed er det den „den kjöne" (væselen), der får skyld herfor. Da det ligger i væselens natur at spytte som en kat, er det måske netop grunden til, at den får skylden." (*Skattegraveren* IV, 1885, nr. 58). Smlg. hermed: „Guldbrud eller Kongedatteren er en væsel, om hvilken almuen har særegne meninger. Når de ser en sådan, tager folkene hatten af for den og hilser den ærbødig; for de siger, at når man ikke gör ære af dem, bliver de ondskabsfulde og spyr edder og forgift, og de kan „spytte" meget langt" (GRUNDTVIG, *Gamle danske Minder* II, nr. 106). Det samme dyr varsler også ondt: „Når dæ kööne løber over vejen, får vi skidt vejr" (*Skattegraveren* VI, 1866, m. 663); også i England er det et dårligt varsel at møde en væsel (BRAND, *Popular antiquities* III, 203—204). Med betegnelsen „bruden" stemmer iøvrigt på en ret mærkelig måde rum. *nevastă*; smlg. t. *jüngferchen*, it. *donnola* (af *donna*), sp. *comadreja*, ngr. *νυμφίτζα* (af *νύμφη*, brud), magy. *menyét* (af *meny*, svigerdatter); f. *belette* kommer af *belle*.

3 Smlg. også: „Uteed, utede, fællesnavn på Falster for rotter og mus, som bonden sjælden tör nævne ved navn" (MOLBECH, *Dialect-Lexicon* s. 634).

„En gammel kone kom ind hos en godsforvalter i en af årets sidste dage for at betale en afgift. Forvalteren hed Mus, derfor sagde konen i god tro: „God dag, hr. Utöj!“ Men han blev gal og råbte, at han ikke hed Utöj men Mus. — „Ja men“, sagde konen helt betuttet, „det skab må man jo ikke nævne i denne uge.“ [1]

I den danske form af sagnet om „ulvekvinden“ [2] er der også indkommet et lille træk, der skyldes den overtroiske frygt for at nævne vilde dyrs navne. Jeg hidsætter en nörrejysk variant af sagnet:

„I Jetsmark var der en heks, der havde en ko, der daskede hen et efterår, og först en hel uge efter fandtes den nede i Valkjær og var rent splittet ad af ulve. Det bliver heksen grov ond over og lovede ulvene en ulykke, så de aldrig skulde komme til at stjæle hendes eller andres køer mere. Så går hun op til mosen til Sandelsbjerg en aften og tuder alle ulve sammen, kobler dem godt sammen, sætter sig op på den fremmerste og rider sønder efter. Ved Røgle møder hun en mand, der siger: „God aften moer, da skal jeg love for, i har der en dejlig kobbel plage.“ Den var også lang nok, for den nåde fra Vedsted til Røgle. „Da var det din lykke“, sagde kællingen, „du nævnede ikke mine plage ved deres rigtige navn, for så havde du fået lov og fulgt mig for at drive på de bageste. Nu red hun lige ud i fjorden med hele den lange kobbel, og de druknede hver en og heksen, for hun havde nok taget sig mere på, end hun kunde magte.“ [3]

I en variant hos Grundtvig [4] lyder heksens svar: „Havde du nævnet de karle ved deres rette navn, så havde jeg aldrig fået magt med dem.“

Endnu i vore dage udsætter man sig på Sejerø for at høre ubehageligheder, hvis man mellem jul og nytår omtaler rotter og mus eller lopper og lus.

---

[1] *Skattegraveren* III, 1885, nr. 841.
[2] Svarer til den franske *meneur de loups*.
[3] Grønborg, *Optegnelser på Vendelbomål* s. 163.
[4] *Gamle danske Minder* I, nr. 212. Smlg. Thiele II, s. 106.

De sidstnævnte smådyr synes man især at have været bange for; således sagde man tidligere i Jylland til småbørn: „Do må et sæj lus, do ska sæj *basser*, hæjsen blywer dær manne“.[1] Foruden basse brugtes og bruges også *basken*, *bider*, *gråbider*, *grå stude*, *basilisk* etc.[1] Eller man undgår helt at bruge disse ord og siger blot: „Jeg kan ikke holde mit hoved frit for bid“.[3] „I julen skal lus og lopper kaldes *utöj*.“ (Jernløse v. Holbæk.) „I februar må man ikke nævne lopper, for så bliver der sort med dem om sommeren.“ (V. Marie og Åkirkeby på Bornholm.) Andre steder siger man endog, at hvis man nævner dem, æder de en op i årets løb (Hårslev på Fyen, Jernløse ved Holbek, Vindinge ved Roskilde).[4]

Forbudet rammer også forskellige större fugle, særlig rovfugle:

„Den gemene Mand kalder Høgen gierne *Graa-Been*, eller *Graa-Nakke*; Hvilken Benævnelse ventelig har sin Oprindelse af en overtroisk Frygt, at de ikke tør nævne den, ved sit rette Navn, at de ei ligesom skulde kalde paa ham til Fortræd for deres Creaturer.“[5] (Bornholm.)

„Når man nævner kragens navn om julen, så bliver det ikke noget godt år (kragen bliver hård ved sæden); man må nok tale om den, men man skal kalde den *utude* eller *utusk*. Det samme gælder om alle rovfugle.“[6] (Rønnebæk ved Næstved.)

„Mellem jul og helligtrekonger må høgen kun kaldes *den grå*.“[6]

---

[1] FEILBERG, *Bidrag til en ordbog over jysk almuesmål* I, 53.
[2] FEILBERG, *l. c.* passim.
[3] E. T. KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* VI, 270, nr. 161.
[4] Meddelt af F. L. GRUNDTVIG.
[5] THURA, *Beskrivelse over Bornholm* s. 16. SKOUGAARD (*l. c.* s. 82) bemærker, at *Grånak* „dog ey bruges uden der vides, at det er en Hög der tales om, thi ellers kan det ligesaa godt betyde saavel andre Kreatur (til Eksempel Lus, der og kaldes *Graabener*) som og gamle Mænd; ja endog Djævelen hedder stundom Graanak, hvilket skal sigte til hans Ælde.“
[6] Meddelt af F. L. GRUNDTVIG.

Herhen hører måske også glentens navn *fiskerumpen* og kragernes og skadernes kælenavne *Grete* og *Klavs.*[1]

Forbudet udstrækkes endogså til helt uskyldige og fredsommelige husdyr:

„Jule-, nytårs- og helligtrekongersaften må man ikke nævne ferkræet ved det sædvanlige kælenavn (f. eks. til höns: putte! putte!); man skal helst slet ikke nævne det, idet det fodres, da der så ikke vil være held med det i det følgende år.“[2] (Vestsjælland.)

„Når man jule- eller nytårsaften sætter noget ned på gulvet til hunden eller katten, må man ikke nævne dyrene ved navn; ti hvad der disse aftener sættes på gulvet, har de underjordiske også del i, og de vil hævne sig, hvis man nævner dyrene og ikke dem: derfor skal man blot sætte det ned uden at sige noget“[3] (Sydsjælland.)

„Juleaften må man ikke kalde noget husdyr, særlig ferkræ, ved navn, for så dør det inden året er omme.“[4] (Værslev ved Holbek.)

„Juleaften må man hverken nævne hund eller kat. Kommer fremmede og gör det, skal manden eller konen tage mangeltræet og brikse vedkommende med holtet.“[4] (Vallø ved Køge.)

Som omskrivende ord for katte benyttes *pus*; det bruges også for at betegne harer, der tillige benævnes *gråpus.*[5]

Vi har nu set, at den overtro, der forbød at sige pølse, når man kogte pølser, ikke står ganske isoleret i Danmark. Der findes en række tilsvarende forbud, i hvilke der skjuler sig den fælles forestilling, at det drager ulykke efter sig under visse omstændigheder at nævne forskellige ting ved deres rette navn; enten vil vedkommende ting få magt til at skade mennesket, eller også vil den selv være udsat for et eller andet uheld, men i begge tilfælde går det direkte eller indirekte ud over den,

---

[1] *Skattegraveren* V, 1886, nr. 629.
[2] JENS KAMP, *Danske Folkeminder* nr. 525.
[3] JENS KAMP, *Danske Folkeminder* nr. 583.
[4] Meddelt af F. L. GRUNDTVIG.
[5] KALKAR, *Ordbog* II, 84.

der ubesindigt trodser navneforbudet og nævner tingen ved dens almindelige navn.

Dette navnetabu findes udbredt over hele verden og er ikke noget særegent for Danmark; vi skal nu först undersøge de former, under hvilke det optræder i det øvrige Europa.

Vi vil begynde med Sverrig, hvor alle slags indre sygdomme betegnes med *uting*. Af særlige navne findes endel; rosen kaldes således *ohyra* eller *stygga tinget*, sår kaldes blot *märke*[1], og Rietz tilföjer: „Då någon slagit eller huggit sig och fått ett större sår, vill man ej nämna det onda vid namn, utan säger allenast: hans märke, te säja, va så eller så. Man förmenar att såret eljest svårare skulle läkas". Man må heller ikke sige (dette gælder Vestmanland) at nogen har *elfvorna* (en sygdom); man skal sige, at han har „råkat ondt".[2] Det er også skadeligt at nævne kvindens månedlige renselse, man skal sige *magt*[3].

Forbudet mod navnenævnelse forekommer også ved endel praktiske idrætter: „Wid Kol-mila och tjäru-bränning må ej eld nämnas, utan *heta* och *warme*, hwilket ock Allmogen wid alla tilfällen gjör, så at man får sällan höra nämnas eld. E. Gr. Skaffa mig tobakswarme, låna mig warme, warmen är lös (Eldswåda). Wid bryggande kallas watten, *lag;* Wid beck-kokning kallas tjära, *det swarta;* wid blod-gång kallas blod, *kraften*, *magten*, *det bålla*[4]. E. Gr. kraftan, magtan, det bålla förgår honom, eller förlöper honom."[5]

Foruden ved brygning og tjærebrænding bruges også særlige benævnelser ved slagtning. „Medan man håller på med sådan slagt, får man ej säga, att ludden sidder fast, utan *dä ä rutti* (ruttet), icke grytan kokar, utan grytan

---

[1] Rietz s. 784, 483, 691, 431.
[2] Meddelt af F. L. Grundtvig.
[3] Aminson, *Södermanlands äldre kulturhistoria.* Sthlm 1884. IV, 94.
[4] Sv. *bål* betegner udmærket, stor, kraftig, bold (se Rietz).
[5] [G. Gaslander,] *Beskrifning om Swenska Allmogens Sinnelag, Seder m. m.* (Udg. af F. Westerdahl). Stockholm 1774. S. 47.

leker.“ [1] Efter Rietz kaldes blod *röe* eller *svett* og vand *lög.* [2]

Endnu yderligere angivelser findes hos Ihre: „Eadem hæc, a quibusdam verbis abstinentia ab hominibus nonnullis superstisiosis adhuc observatur; e. g. ignis, quo carbonariæ coquuntur, non *eld* sed *hetta* adpellatur; in lixiviis & saporibus coquendis, non nominantur vocabula illa, *twål & såpa*; aqua, quæ in cerevisia conficienda usurpatur, non vatn, sed *lag* dicitur[3]; dum rustici picem adornant, vocabulum tjära non adhibent, sed *smörja*, *gods*, *det svarta.* Ne bestiæ jumenta infestent, aut reliquis domesticis rebus damni quid inferant, a nominibus earum, vernaculæ linguæ familiaribus, diligenter abstinent ruricolæ, sagittarii & piscatores: hinc ursus non adpellatur björn; sed *naskus*, *gubbe*, *gammeln*, *storfar*; lupus, non varg; sed *gråtasse, guldfot;* cum enim bruta animantia humana loquela gaudebant, lupum dixisse ferunt: *„Kallar du mig varg, så blir jag dig arg; men kallar du mig af guld, så blir jag dig huld.*“ [4] Sic phoca seu vitulus marinus a piscatoribus dicitur *Bror Lars.* Naucleris infaustum ducitur, si inter navigandum nomen insulæ cujusdam, ad quam tendunt, proferatur; quam superstitionem inde ortam existimat Loccenius, quod pericolosis oris olim navigantes, in paganismo maritimum suum numen sacro silentio coluerunt, ne procella vexarentur, aut in vitæ discrimen venirent. Inter verba infausta adtentione quoque dignum est vocabulum mortis, quod per circumlocutiones quasdam plerumque efferimus; unde pro „han är död“; sœpius dicimus: *det är beställdt; han är afliden; han är afsomnad; han har helsat sine vännar*, de animantibus vero: *han är all*, & quæ sunt alia.“ [5]

Nogle af de her omtalte dyr må vi undersøge nærmere: Rietz anfører som navne på björnen: *kuse*, *nalle*,

---

[1] AMINSON, l. c. V, 96.
[2] RIETZ s. 526, 704, 388.
[3] Smlg. RIETZ s. 388.
[4] Dette Vers anføres også af RIETZ s. 221.
[5] IHRE, *De superstitionibus hodiernis ex gentilismo residuis.* Upsalæ 1750. S. 75—76.

naskus, *skó-los-per* (ↄ: Per utan skor), *storfar*, *tuss*. Af dalfolket kaldes den *ufriden*. Desuden findes *sötfot*[1].

Ulven kaldes *buse*, *gråbuse*, *fyrfot*, *gullfot*, *gullben*, *gulltass*, *gråben*, *gråmas*, *gråpjesk*, *gråtass*, *han grå*, *kuse*, *lång-rumpa*, *lösing*, *ohyra*, *pjæsk*, *tuss*.

Andre navne anføres af SALAN[2], der efter at have omtalt den „superstitio vulgaris", der forbød at krænke dyr og trolde ved at nævne deres navne, tilföjer: „Hanc potissimum ob causam, illis male ominatis vocibus abstinebant, aliasque mitiores substituebant,. ut Ursus *Guulfoot* h. e. auripes. Nec non *Hin store*/ *Stoorfar*/ *Nalle* &c. item Lupus *Pieske*/ (quasi *Biesse*) *Gråpieske*/ *Skinnarpilt*/ *Slängia*/ *Kuse*/ *Hiösse* &c. nominaretur."

I én af F. L. Grundtvig's samtaler med Anders Eklund siger han til denne, at ulven vel også kunde anfalde kreaturerne, og svaret lyder:

„Ja, för all del; män si, di trodde, han va inte så arjer på kretera, öm di allri kald en varj." „Så, det var da underligt!" „Jo, si, varjen sa, då han kunne tale:

„Kaller du mäj varj,
så ska ja bli dine kreter arj;
kaller du mäj buse,
så ska ja följe dine kreter te huse;
män kaller du mäj gullfot,
så ska ja bli dine kreter bå trogen å hull."[3]

Smlg. hermed: „Vargarne, äfven kallade *gråben*, *tusser* m. m. få icke nämnas, eller deras dåd omtalas, medan man äter, ty derigenom blottställer man kreaturen för dem ute i marken; i synnerhet får man ej tala om rofdjuren under dymmelveckan; klokast är att alltid gifva vargen smeknamnet *gullfoten*."[4]

---

[1] J. GRIMM, *Reinhart Fuchs*. Berlin 1834. S. LV; smlg. s. CCVII, 446.
[2] *Fostbrödernas Eigles och Asmunds Saga. Af Gamla Göthiskan Uttolkad och med nödige anmärkningar förklarad af* PETTER SALAN. Upsala 1693. S. 93.
[3] F. L. GRUNDTVIG, *Svenske minder fra Tjust*. Kbhvn 1882. S. 26-27.
[4] AMINSON, *Södermanlands äldre kulturhistoria* V, 86.

Ræven kaldes *långrumpa*, *ohyra*, *rumpen*, *skogshund*, *bållfot*, *han som i skogen går*[1] eller *skoggångare*[2] og *Mikkel*: „På dän tin, da räven va husjur, kalldes han inte räv, änn Mikkel, å såtäss kalls han å månge änn i da.“[3]

Væselen kaldes *jumfru*, *lilla*, *snabba*, *snälla*[4]; mus og rotter kaldes *frat*, *illtyske*, *uteder*, *uting*, *utyska*[5], og i Skåne *de små*.

Hugormen kaldes *långkusen*, *buse*, *kuse*, *buskål*[6], *landål*[7]; snogen, der jo også hyppigt betragtes som skadelig[8], benævnes *bose*, *ringhals*[9]; padder og tusser skal man kalde *fröken* „emedan de skola vara förtrollade prinsessor; andra påstå, att de äro förtrollade möjungfrur; de böra derföre icke dödas eller förnärmas“[10], firben kaldes *snälla*[11].

Lopper og lus kaldes *aede*, *bett*, *frammän*, *frat*, *gråer*, *gråmaggor*, *ofrat*, *ohyra*. Smlg. „Om skäktor finnas i huset, skall man aldrig nämna dem vid deras rätta namn, ti då föröka de sig ännu värre.“

Hvad fuglene angår, skal anføres, at man nogle steder tror, at hönsene ikke er sikre mod høgen, når man nævner den ved det rette navn, *gråfot* skal den kaldes[12]; den benævnes også *spännare*[13]. I Skåne kalder man den *den långrompade* for at göre den venlig stemt mod hönsene.[14]

Vi går derefter over til husdyrene og begynder med at anføre nogle bemærkninger af Hyltén-Cavallius:

„Hvad åter beträffar husdjuren, så eger ordet en mäktig

---

1 Gaslander, *l. c.* s. 40.
2 Grimm, *l. c.* s. LV.
3 Grundtvig, *Svenske minder fra Tjust* s. 40.
4 Se Rietz s. 299, 406, 638, 643.
5 Se Rietz s. 163, 292, 784, 785.
6 Rietz s. 43 (under *blädra*), 533 (under *rinna*), 66, 366, 839.
7 Aminson, *l. c.* III, 50.
8 Se f. eks. en fortælling hos Eva Wigström, *Folkdigtning. Andra samlingen*. Göteborg 1881. S. 84.
9 Rietz s. 47, 532.
10 Rietz s. 747.
11 Rietz s. 643.
12 Aminson *l. c.* V, 97.
13 Rietz s. 664.
14 Meddelt af F. L. Grundtvig

inflytelse på deras trefnad hos menniskan. Wärendsbon gifver derföre åt hvarje slags djur ett serskildt tilltalsord, och åt de större husdjuren till och med egna namn. Fåren heta således, i tilltal. alltid *Söerna* eller *Vissorna*, emedan de begärt att bli så kallade, på den tiden när de kunde tala[1]. Tilltalas de annorlunda, så tros att de skola löpa bort i skogen eller vantrifvas. På samma sätt, och förmodligen af samma skäl, tilltalar Wärendsbon sitt sto med ordet *Minka*; sin ko med ordet *Kossa, Kosyta* eller *Kolilla*; baggen får i tilltal heta *Kruse*; bocken *Putte* eller *Sigge;* grisen *Tyke*, *Tykaso* eller *Naske*; hönan, *Pytt*, *Pytta* eller *Tippa, Tippevära* o. s. v.“[2]

Der er næppe heller nogen tvivl om, at man ikke altid har villet eller har turdet nævne torden med det almindelige navn, og et udslag heraf har vi sikkert i omskrivninger som *gobon* og *skaurmann.*[3]

Alt slags troldtöj må også omskrives. Således hedder det om rå'erne: „Man ger till och med ogerna dessa väsen något namn utan nöjer sig med det obestämda *dä* eller *nået.* „Ja' har la' råkat ut för nå'n“ heter det[4] Nisser og underjordiske kaldes *de små*[5], nökken kaldes *bäkkamannen*, *bäkkahesten*, *forskall. han i vattnet*, *strömkarl*, *vattenmann*;[6] maren kaldes *stygga tinget.*[7]

Om bolvättarne mener man, at de om dagen viser sig i skikkelse af padder[8], disse dyr skal man derfor frede

---

[1] Smlg. hermed et vers, som anføres af RIETZ s. 569 under ordet *sau(d)*:

Kallar du mig får,
Vill jag från dig gå,
Men kallar du mig *söa*,
Vill jag kläda dig och föda.

[2] HYLTÉN-CAVALLIUS, *Wärend och Wirdarne* I, 385

[3] RIETZ s. 207, 607.

[4] J. SUNDBLAD, *Gammaldags bruk. Kulturbilder från Westergötland.* Göteborg 1881. S. 13.

[5] *Di sma under jördi;* se RIETZ s. 636.

[6] RIETZ s. 72, 161, 241, 685, 800.

[7] RIETZ s. 691.

[8] Padder og tusser er ifølge sagnet skabt af fanden selv; se f. eks. KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* VIII, 393–394. KVOLS-

om på enhver måde, og når bonden høster, er han yderst forsigtig for ikke at komme til at såre et sådant dyr med sin le; træffer han på en padde, beder han den høfligt om at gå sin vej idet han tiltaler den med *jungfru, jungfru lilla.*[1]

Fra Norge kan jeg anføre følgende to udtalelser om forbudet mod navnenævnelse:

„Tilforn har det blant vore Fiskere været meget brugeligt at de paa Søen, eller medens de fiskede, aldrig nævnede nogen Ting med sit rette Navn; men tillagde baade Mennesker og Creature visse opdigtede Navne, som nu ere komne af Brug, eller i det mindste ikke bruges uden skæmtviis. Saaledes kaldtes en Præst *Sidkofte*[2], en Ørn *Væsa*, en Hest *Fiirfotting*, en Koe *Sidhale*, en Geed *Hornskaare*, et Sviin *Roskate*, og saa videre; hvilket kommer overeens med den i Dannemark, og ventelig paa flere Stæder, endnu brugelige Skik paa Jagten.“[3]

„Således vil Normanden ei heller gierne nævne Ulven, men sige *Graa-Benen*, item Biørnen, *Guul-* eller *Stor-Tossen.*“[4]

GAARD, *Fiskerliv i Vesterhanherred* s. 13—14. Smlg. også ovenfor s. 17.

[1] HYLTÉN-CAVALLIUS, *l. c.* I, 273. Smlg. også Rietz under *tossa* s. 747.

[2] Tör man sætte i forbindelse hermed den almindelig udbredte overtro, at det er et dårligt varsel at møde en præst? I *Homilia de sacrilegiis* (ed A. CASPARI) § 11 står således: „Et qui clericum vel monachum de mane aut quacumque hora videns aut ovians, abominosum sibi esse credet, iste non solum paganus, sed demoniacus est, qui Christi militem abominatur.“ Overtroen er altså gammel; den findes iøvrigt udbredt over hele Europa (smlg. BRAND, *Popular antiquities* III, 205) og kan også påvises i Kina (LIEBRECHT, *Zur Volkskunde* s. 359). De forskellige landes ordsprog og talemåder er i almindelighed heller ikke videre ærbødige eller hensynsfulde overfor præsterne (se f. eks. SÉBILLOT, *Coutumes populaires de la Haute Bretagne.* Paris 1886. S. 68—70). Ligesom det altså var uheldigt at møde en præst, har man også betragtet det som uheldigt blot at omtale ham ved navn.

[3] HANS STRØM, *Physisk og Oeconomisk Beskrivelse over Fogderiet Søndmør, beliggende i Bergens Stift i Norge.* Förste Part. Soröe 1762. S. 536.

[4] THURA, *Beskrivelse over Bornholm* s. 16.

Når der i den islandske æventyrsaga om Egil og Asmund står: „Þa kiemer ur skoginum hlaupandi eitt dyr mykið þad er *Hiossi* heittir“, sigtes her vistnok til ulven, og Salanus bemærker i sin kommentar: „Verum enimvero, cur lupus non suum-nomen *Ulfwer*/ (ita ab ululando dictus) aut cognomen *Wargur*/ sed aliud *Josse* apud nostrum acceperit, id, præterquam quod Scalldis imputare possimus, variis appellationibus unam rem exprimere solitis, etiam adscribendum videtur superstitioni vulgari, quæ fera animalia propriis titulis nominari vetavit, quasi illis absentes accerserentur & aduocarentur. ita etiam olim vulgo credebatur, si quis nequissimos homines & immanes, nostris *Troll* dictos nominaret, iisque aliquem verbo tenus devoveret, extemplo illos adfuturos qui raperent dicatam prædam: quod his verbis *Samsonar Fagras Saga* cap. 16[1] sufficienter exprimit: Ovàtter ganga so rykt i Jotunheimum, ad ef men tala þat af tungu fram, ad troll skilldi eiga eitt hvað, þa koma þau þegar ok taka þad. id est In Gigantum regionibus, tam crebra sunt spectra, ut si quis temerarius hæc verba effutierit; monstra hoc habeant: continuo illa nominata adcurrant idque capiant.“[2]

Af nyere islandsk overtro skal jeg anføre, at man ikke tör nævne ræven med dens egentlige navn, *tóa*, efter solnedgang; gör man det, kommer den og henter sig et lam, og man kalder den derfor *lágfæta* (lavben); i denne overtro må man måske også søge grunden til de mange navne, ræven har på islandsk, og hvoraf nogle er sammenstillet i følgende vers:

Refr og holtaþórr, melrakki, dratthali, bítr,
Bloðdrekkr, tortrygg, lágfæta, skolli, tóa.[3]

Også nogle steder i Tyskland er det forbudt at nævne ræven; i Oberpfalz skal man således kalde den *Loiel*,

---

[1] I BIÖRNER'S udgave i *Kæmpedatter* findes det omtalte sted kap. 13 (s. 21).
[2] *Fostbrødernas Eigles och Asmunds Saga.* Upsala 1693. S. 93.
[3] MAURER, *Isländische Volkssagen der Gegenwart.* Leipzig 1860. S. 169.

Henaloiel, *Henading*, *Henabou*[1]; andre steder hedder den *Langschwanz*. Disse forbud er dog i almindelighed indskrænket til at gælde i juletiden, hvilket W. MANNHARDT forklarer sålėdes: „In dieser Zeit steigen die seligen Geister aus ihrem Schlaf oder der Verzauberung im Wolkenberge erwachend zur Erde nieder, und wandlen unter den Sterblichen, man darf daher in den Zwölften manche Tiere nicht beim rechten Namen nennen, weil in ihrer Gestalt Seelen verborgen sein könnten."[2]

Hvad musene angår, der heller ikke må omtales eller ialtfald kun nævnes ved omskrivninger som *Bönlöper (Bodenläufer)* eller *Dinger*[3], tror man at ellefolket ved juletid drager rundt i museham; forbudet går altså ud på at forhindre, at man krænker overnaturlige væsener ved at nævne dem ved navn. Ved juletid må man derfor heller ikke nævne ordet ulv; man skal sige *Gewürm*, *Ungeziefer*[4], *Feind*, *Rähes*[5] (?) og lign., ti ellers kommer ulven og henter et får, eller man vil blive sønderrevet af varulvene, der jo særlig grasserer på den tid. Hermed kan man sammenligne det almindelige forbud mod at nævne hekse, man skal sige *böse Leute*, ellers hævner de sig; er det uundgåeligt nødvendigt at tale om dem, skal man tilföje: „Dreck vor die Ohren"[6]; heller ikke tör man tre gange i træk kalde på en død mands navn, ti da viser han sig og mister sin gravfred.[7]

Ved fastelavnstid må man ikke sige putte! putte! til

---

[1] WUTTKE, *Der deutsche Volksaberglaube*. Zweite Bearbeitung. Berlin 1869. § 675.

[2] W. MANNHARDT, *Die Götterwelt der deutschen und nordischen Völker*. Berlin 1860. I, 140—41.

[3] WUTTKE, *l. c* § 74, 168.

[4] WUTTKE, *l. c.* § 408. Her fortælles også om en bonde, der engang ved juletid tiltalte en pastor Wolf med hr. Ungeziefer.

[5] GRIMM, *Reinhart Fuchs* s. LIV. Her anføres også et sted af KIRCHHOF (16de årh,), der lyder: „Die Schäfer sprechen nicht gern *Wolf*, dafür lieber *Hölzing*, *der Wul* oder *Hennike*."

[6] WUTTKE, *l. c.* § 416.

[7] WUTTKE, *l. c.* § 754.

hönsene, man må overhovedet ikke omtale dem, ellers kommer ræven og henter en af dem.[1]

Overfor sygdomme gælder lignende forsigtighedsregler. „Die dämonische natur der krankheiten macht, dass man ihnen, gerade wie unheimlichen gefürchteten thieren, um sie abzuwenden, freundliche schmeichelnde namen beilegt und sich hütet ihren rechten auszusprechen, so heisst es *das gute*, *das gesegnete*, *das selige* oder die seuche wird *gevatterin* angeredet."[2]

I en fortegnelse fra det 14de århundrede over overtro i Østrig læses: „Item wer Wolf oder Fuchs nennt, dem stet des Jars das Gwant nicht recht."[3]

I Skotland (ligesom i Norge) tör man under visse omstændigheder ikke nævne ordet præst, som følgende citat viser: „Neither was the minister welcome in a boat at sea. His presence, like Jonah's, was ominous of storm or bad fortune. The words *minister* and *kirk* would not pass over a fisherman's lips when at sea. If he had occasion to speak either of the one or the other, he had recourse to a circumlocution, and called the minister the man wee the black quite (the man with the black coat), and the kirk, the bell-hoose (the bell-house)."[4]

Jeg har andetsteds[5] fundet omtalt, at det betragtes som særligt ulykkebringende for fiskerne, hvis svinets navn bliver nævnet, i det öjeblik man skal stikke i søen eller udkaste garnet; for at forebygge alt uheld, afbrydes da arbejdet straks.

På Shetlandsøerne vover en enke aldrig at omtale sin afdøde mand ved navn, og man vogter sig også sammesteds for at nævne navnet på en druknet.[6]

---

[1] WUTTKE, *l. c.* § 675.
[2] GRIMM, *Deutsche Mythologie* II², 1106.
[3] GRIMM, *Reinhart Fuchs* s. LV.
[4] WALTER GREGOR, *An echo of the Olden Time from the North of Scotland.* Edingburg 1874. (Citeret efter LIEBRECHT, *Zur Volkskunde*, s. 359.)
[5] *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari* V, 299.
[6] AUSLAND 1857, s. 478.

I Belgien må man ikke, når man byger töj, sige „la lessive *bout*“, ti da vil vasketöjet ødelægges, man skal sige „la lessive *joue*“.[1]

I Frankrig iagttager de normanske fiskere, når de er ude på fiskeri, lignende forsigtighedsregler som Skotterne og Nordmændene: „Ces pêcheurs se défendent aussi de parler, sur leur barque, de plusieurs choses, telles que des prêtres, peut-être à cause de leur réputation de sorcellerie, et des chats, sans doute parce que le diable emprunte souvent la forme de cet animal.“[2] Det er kun skade, at frk. Bosquet ikke har meddelt os, hvilke andre ting det — — foruden præster[3] og katte — er forbudt at tale om.

I Auvergne siger man at det er farligt at udtale ordet *rage*, når man taler med en, der er bleven bidt af en hund, ti da vil han straks få vandskræk. Man fortæller at i året 1812 var en tjener i Aigueperse bleven bidt af en hund; ni måneder efter deltog han i et gilde, hvor han spiste og drak og dansede meget, og der var da én, som sagde til ham: „Vous vous amusez comme un *enragé*“. To dage efter blev han gal af vandskræk og døde.[4]

I Bretagne kalder man væselen *buan* eller *buhan* og Le Pelletier[5] forklarer dette på følgende måde: „On donne ce non à la belette, comme si l'on voulait dire la vive, la promte. La raison est que les gens superstitieux, craignent que tels animaux, qui sont malins et nuisibles, ne viennent quant on les nomme par leur nom propre.“ Ulven kalder man *ki-nos*, d. v. s. nathund, eller *Gwilou*[6],

---

[1] SCHAYES, *Essai sur les usages . . . des Belges.* Louvain 1834. I, 231.

[2] AMÉLIE BOSQUET, *La Normandie romanesque et merveilleuse.* Paris, Rouen 1845. S. 308.

[3] Smlg. ovenfor s. 134, 137.

[4] Meddelelse fra E. ROLLAND.

[5] DOM LOUIS LE PELLETIER, *Dictionnaire de la langue bretonne.* Paris 1752. Smlg. LEGONIDEC, *Dictionnaire celto-breton.* Angoulême 1821.

[6] LEGONIDEC bemærker: „C'est un nom que les Bretons donnent au loup par superstitions“, og han mener, at ordet er det franske *Guillaume*, en etymologi som GRIMM antager med følgende

ti hvis man bruger det egentlige navn *bleis*, frygter man for, at den skal tro, at man kalder på den, og vise sig. Grævlingen benævnes *lous*, hvilket betyder snavset, væmmelig, stinkende, og man undgår så meget som muligt det egentlige navn *broch*.[1]

I Spanien siger man „Nombrar *la culebra* es traer desdichas".[2]

I Rumænien omtales epilepsi altid som *aboală* eller *anevoe* (sygdommen); man siger også *alte-ale* (andre ting), hvormed også betegnes ethvert fenomen — „orice monstru al natureĭ", som ȘAINEANU skriver til mig. De til vore ellepiger svarende rumænske féer benævnes foruden *zînele* (gudinderne), *vîntoasele* (de luftige) o. a. også med smigrende navne som *frumoasele* (de skönne), *bunele* (de gode), *sfîntele* (de hellige) etc.; de omtales også hyppigt blot som *dînsele* (ɔ: de); det almindeligste navn er imidlertid *ielele*, hvilket enten er det samme ord som pronomenet *ele*[3] („de") eller også må afledes af det tyrkisk-tatariske ord *jel*, der betyder vind, luft, gigt etc.;[4] i sidste tilfælde vedkommer det os altså ikke her. Når varulven kaldes *mumă pădurii*[5] (skovens moder), skyldes dette vel også en frygt for at udtale dens egentlige navn *pricoliciu*.

Hos de moderne Grækere findes også meget, der be-

---

ræsonnement: „Der heilige Wilhelm war ein berühmter held, der in seinem alter mönch wurde, er ist also der *alte*, der *graubart*, der *mönch*, und das sind lauter benennungen des wolfs in der thierfabel" (*Reinhart Fuchs* s. LIV).

[1] Smlg dansk *brok*, eng. *brock*.

[2] GUICHOT Y SIERRA, *Supersticiones populares recogidas en Andalucia* § 59 (trykt i *Biblioteca de las tradiciones pop. españolas*. I. Sevilla 1883).

[3] Således forklarede man det tidligere; hos LAURIAN og MAXIM står således: „Iele . . . rele zîne . . . cărora, după credințele poporului, place a turmenta pe bieții muritorĭ, carĭ nicĭ nu cutează a pronunța numele lor cel ominos, ci'l indică numaĭ prin pronumele *ele*" (*Glossariu* p. 300).

[4] Se herom L. ȘAINEANU, *Ielele. Studiu de mitologiă comparativă*. Bucuresci 1886.

[5] R. DE PONTBRIANT, *Dicțiunar româno-francesu* s. 582.

tegnes som ἀμελέτητον,[1] d. v. s. det hvorom man ikke taler, eller tör tale, og for hvilket man da må bruge omskrivninger. Pesten kaldes således καλοτύχη (den gode skæbne), kopper kaldes συγχωρεμένη (den skånende) og εὐλογία[2] (velsignelse); tilsvarende findes hos Araberne (og Tyrkerne), hvor kopper og syfilis benævnes *mubârak* (det velsignede).[3] Om oldtidens Grækere skriver IHRE[4]: „A verbis ejusmodi [malorum prænunciis] magna cum cura semper abstinebant; ita ut pro δεσμωτήριον sæpius dixerunt οἴκημα; pro μῦσος, ἄγος; pro Ἐριννύες, Εὐμενίδες aut Σεμναὶ θεαί."

Også hos Romerne fandtes ord, der ej måtte udtales;[5] CATO[6] omtaler således, at det under visse ofringer var forbudt at nævne ordene Mars, lam og kalv[7] — men teksten er her noget uklar, og flere forklaringer er mulige, hvorfor jeg kun med forbehold anfører dette sted.

Kom man imidlertid ved et drikkelag eller en hellig handling til at bruge et uheldvarslende ord, plejede Grækerne straks at bringe et offer som forsoning; således hedder det i EURIPIDES's *Ion:*[8]

„Men da den nyfundne sön
Med samt de andre holdt drikofret rede alt,

---

[1] B. SCHMIDT, *Volksleben der Neugriechen* s. 176.

[2] FAURIEL, *Chants populaires de la Grèce moderne* I, LXXXIV.

[3] *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXXI, 264, 336.

[4] *De superstitionibus hodiernis.* Upsalae 1750. S. 74—75.

[5] Smlg. en almindelig bemærkning som: „Rebusque divinis quæ publice fierent, ut *faverent linguis* imperabatur" (CICERO, De *divinatione* I, 45).

[6] „Nominare vetat Martem, neque agnum vitulumque" (*De re rustica* kap. 141). Læsemåden „Martem" er ikke ganske sikker.

[7] Smlg. „Hujus præcepti rationem Turnebus hanc esse arbitratur, quod ista sint inauspicata nomina & ut loquitur Horatius, male nominata verba, quæ Romani in re diuina facienda religiose vitabant. Nam Mars *belli & vastitatis* est autor, in vitulo *vis* inest, in agno omen *non nascendi.* Mihi aliquando in mentem venit suspicari agnum vitulumque esse hostias inferiores, Martis & nomine & numine, ideoque nominibus eorum abstineri. Sed nihil affirmo. Pompa (*Scriptores rei rusticæ veteres latini ed.* M. GESNERUS. Lipsiæ 1735. S. 103).

[8] *Skuespil af* EURIPIDES *overs. af* CHRISTENSEN-SCHMIDT. Kbhvn. 1875. I, 277.

En træl kom til at mæle et vanhelligt ord,[1]
Han, som i templet mellem vise præster her
Er fostret, tog det som et varsel straks og bød
Af ny at fylde bollen, mens den förste skål
Han slog på jorden og bød alle göre så."

At skikken også eksisterede hos Romerne dokumenteres f. eks. af et sted hos PLINIUS[2]: „Incendia inter epulas nominata aquis sub mensam profusis abominamur".

Lignende skik følges af jøderne, når hagadaen *κατ' ἐξοχήν* — fortællingen om udvandringen fra Ægypten — forelæses; hvergang de ti plager omtales, udgyder man lidt vin af bægeret.[3]

Endelig skal jeg også göre opmærksom på, at det hos Albaneserne anses for upassende, at den unge kone. för det förste barns fødsel, i andres nærværelse (det gælder endog svigerforældrene) taler med sin mand; ja hun må end ikke nævne ham ved navn, og hun skammer sig også ved at nævne eller omtale andre, der fører samme navn som hendes mand. Hun betegner ham blot som *aï*, *ajú*, et pronomen, der betyder 'han', 'den', 'den omtalte', og således benævnes også den fjende, hvis navn man ikke vil udtale. Uden iøvrigt at turde have nogen mening om en mulig stamforbindelse mellem Albaneserne og Lelegerne i Lykien[6], skal jeg minde om, at en lignende skik kan påvises hos dette folk. HERODOT (I, 146) fortæller herom føl-

---

[1] *Βλασφημίαν τις οἰκετῶν ἐφθέγξατο* (v. 1189).

[2] *Historia naturalis* XXVIII, 26. Smlg. hermed følgende sted hos PETRONIUS: Haec dicente eo gallus gallinaceus cantavit. Qua voce confusus Trimalchio vinum sub mensa iussit effundi lucernamque etiam mero spargi. Immo anulum traiecit in dexteram manum et 'non sine causa' inquit. 'hic bucinus signum dedit; nam aut incendium oportet fiat, aut aliquis in vicinia animam abiciet. Longe a nobis' (*Satiræ* § 74).

[3] *Ztschrft d. d. morgenländischen Gesellschaft* XXXI, 336.

[4] J. G. von HAHN, *Albanesische Studien.* Jena 1854. I, 147, 197.

[5] HAHN, *l. c.* III, 1.

[6] Se herom en artikel af O. BLAU i *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XVII, 649—672.

gende: „De, der var draget ud fra Atheniensernes Prytaneion, og som mente at de var de ædleste af alle Ioner, førte ingen kvinder med sig til det sted, hvor de bosatte sig, men de tog kariske kvinder efter förat at have slået deres forældre ihjel. På grund af disse mord gjorde kvinderne det til en lov, som de bekræftede med ed, og som de lod gå i arv til deres døtre, at de aldrig vilde spise sammen med deres mænd ej heller kalde på dem ved navn,[1] fordi de havde myrdet deres fædre, mænd og børn og dog levede sammen med dem". Om den af Herodot givne forklaring er rigtig eller ej, vedkommer os ikke her; vi konstaterer blot det interessante faktum, at vi hos ham finder en, altså over to tusind år gammel parallel til en skik, der endnu er meget udbredt blandt vilde folkeslag.

Og hermed afbryder vi foreløbig vor undersøgelse af de forskellige former, under hvilke forbudet mod navnenævnelse optræder hos folk på et mere fremskredet civilisationsstandpunkt.

II.

Det er nu af vigtighed for os at komme på spor efter de mere primitive former for vor skik, da det kun derigennem bliver os muligt at nå til fuld forståelse af dens oprindelige betydning; vi må derfor undersøge, om den findes hos folk uden at optræde blot sporadisk og som noget konventionelt, som noget der kun lever i kraft af traditionens hævd og derfor kan synes mere eller mindre irrationelt, — og vi vender os da ganske naturligt til de vilde folk, til de primitive naturmennesker, der endnu lever i fri og ubundne samfundsforhold. Her træffer vi jo som bekendt den mærkelighed, at hvor absolut frie de vilde stammer end må siges at være i en stor mængde forhold, er deres liv dog på den anden side indskrænket af mange, hyppigt höjst besynderlige forbud; de vilde er slaver af forskellige *tabu*-love, der for-

---

[1] „. . *μή κοτε ὁμοσιτῆσαι τοῖσι ἀνδράσι, μηδὲ οὐνόματι βῶσαι τὸν ἑωυτῆς ἄνδρα*".

byder dem at spise visse dyr, röre ved bestemte genstande, tale med de og de personer og andet lignende. I det følgende skal vi nu se, at også navne i en overordentlig höj grad er tabu, for en stor del netop navne på de samme genstande, som det var forbudt at tale om i Europa, så at der i virkeligheden kun bliver en grads-, ingen artsforskel mellem Europæernes og de vildes navnetabu.

Da der således engang herskede en koppe-epidemi mellem Dajakerne på Borneo, flygtede alle ud i skovene; man vovede ikke at kalde sygdommen ved dens navn, men kaldte den *høvdingen (datu)* eller *jungleblade*, og man spurgte hinanden: „Har *han (den)* forladt dig?“ [1]

Mange vilde stammer er også bange for at nævne navnene på steder og floder, som følgende citat af PIERRE BARRÈRE's rejsebeskrivelse af Guiana vil vise:

„Die abergläubischen Indianer beobachten während ihren Reisen gewisse Gewohnheiten auf das heiligste, und handeln ihnen nicht leicht zuwieder. Insonderheit hüten sie sich verschiedene Dinge bei ihrem rechten Namen zu nennen. Wenn sie z. E. von einem Felsen sprechen müssen, so sagen sie: der jenige der hart ist; wenn die Rede von einer Eidechse ist, so bedienen sie sich gleichfalls einer Umschreibung und sagen: dasjenige was einen langen Schwanz hat. Eben so gefährlich ist es auch, die Krieken [små floder, kanaler] und kleinen Inseln, ingleichen die Pyayes zu nennen. Alles dieses verursachet ihrer Meinung nach wenigstens einen Regen, oder man kommt dadurch wohl in die Gefahr Schiffbruch zu leiden; ja sie befürchten, dass ein erschreckliches Ungeheuer aus der Tiefe des Wassers heraufkommen und die Schiffleute auffressen werde. Einer von meinen guten Freunden, welcher einsten mit ungefehr zwanzig Indianern auf einem Flusse ziemlich weit herauf gefahren war, gerieth auf den Einfall die Indianer um den Namen einer Krieke zu fragen, welche von dem Orte, wohin man zu reisen ge-

---

[1] O. PESCHEL, *Völkerkunde*. Fünfte Auflage bearbeitet von A. KIRCHHOFF. Leipzig 1881. S. 108.

dachte, nicht weit entfernet war: allein niemand antwortete darauf, und sie stellten sich alle taub. Diejenigen inzwischen, bey welchen er mit fragen anhielte, und welche nicht umhin konnten zu antworten, versicherten ihn, dass sie es nicht wüsten; andere sagten zu ihm: Fraget jenen, und also verwiese ihn einer zu dem andern. Er merkte alsbald, warum sie so viele Schwierigkeiten machten, und fing daher an sie heftig aufzuziehen, dass sie sich ein so grosses Bedenken machten, diese Krieke in ihrer Sprache zu nennen. Endlich setzte er einem unter ihnen dergestalt zu, dass er ihn nöthigte das unglückliche Wort auszusprechen und die Krieke zu nennen. Kaum hatte er dieses gethan, so bekamen sie einen starken Regen, welcher die ganze Nacht anhielte. Da hätte man sehen sollen, wie lustig sie sich nun über ihn machten. Er mogte ihnen so viel sagen, als er wollte, dass dieser Regen im geringsten nicht die Würkung des ausgesprochenen Wortes sey; so glaubten sie ihm nicht, und dieser Regen war bey ihnen eine Ueberzeugung und ein augenscheinlicher Beweis von der Wahrheit dieser von ihren Vorfahren auf sie fortgepflanzten Meinung. Sie giengen demjenigen, welcher die Krieke leichtsinniger Weise genannt hatte, stark zu Leibe und machten ihm die bittersten Vorwürfe, dass er ihnen allen durch seine allzugrosse Gefälligkeit diesen beschwerlichen Regen zugezogen, von welchem sie die Nacht hindurch so viel hätten ausstehen müssen.“ [1]

Hyppigere gælder dog forbudet levende væsener, ikke blot som i Europa dyr, men også mennesker. Hvad dyrene angår, er det især de store glubende dyr, rovdyrene, man aldeles ikke må nævne eller kun omtale med smigrende omskrivende benævnelser; de har magt til at skade, og man skal derfor være ærbødig og hensynsfuld overfor dem.

Blandt folk i nordligere egne bliver det naturligvis björnen, der som særlig frygtet ikke må nævnes. Vi har

---

[1] *Sammlung neuer und merkwürdiger Reisen zu Wasser und zu Lande, aus verschiedenen Sprachen übersetzt.* Zweyter Theil. Goettingen 1751. S. 136–138.

allerede set, at forbudet fandtes i Sverrig og Norge, men det findes også blandt Lapperne og i Sibirien. Leem skriver således: „Nogle vilde ikke nævne en Biørn med dens sædvanlige Navn, *Guouzhja [guovčča]*, saasom befrygtende sig, at den da skulde dræbe deres Qvæg; men i dets Sted kaldede de ham *Moedda-Aigja [muödda-agja]*, Danice: Bestefaderen med Skind-Kiolen.“ [1]

Dette hænger naturligvis også sammen med, at björnen hos Lapperne ansås for et helligt dyr, der stod under Læibolmai's særlige beskyttelse, og jagten på den var derfor altid forbundet med en mængde mærkelige ceremonier; bl. a. havde der dannet sig et helt björne-jagtsprog uforståeligt for andre end björnejægere. Björnens navne var foruden de anførte: *buolda-agja* (bakke-bedstefader), *buolda-boadnje* (bakke-mand), *buolda-cuobo* (bakke-padde) o. fl.; desuden var der særlige navne for björnens legemsdele og for alt, hvad der på nogen måde vedrørte dens jagt. [2]

I Sibirien kalder Jakuterne björnen *herre*, *berömte olding*, *gode fader* o. l., og de beder den ydmygt om tilladelse til at fortsætte deres vej og forsikrer den om deres höjagtelse.

I Cambodge kalder man tigeren *herre* eller *bedstefader*, og den tåler ingen uærbødige benævnelser. Annamiterne kalder den *hr.* tiger og beder til den; men når den er fanget, overvælder de den med forhånelser. Beboerne af øen Sumatra kalder den *olding* eller *stamfader*, men Malajerne vover end aldrig at nævne den. [3]

Forbudet mod navnenævnelse optræder dog blandt vilde særlig hyppigt overfor mennesker, der af en eller anden grund skal behandles med ærefrygt og ærbødighed eller blot med nogen opmærksomhed. Således er det blandt Dajakerne på Borneo forbudt ægtemanden at udtale sin svigerfaders navn, og blandt Omaha-stammerne i Nordamerika må om-

---

[1] Knud Leem, *Beskrivelse over Finmarkens Lapper*. Kiøbenhavn 1767. S. 502.

[2] Se nærmere Friis, *Lappisk Mythologi* I, 155—164.

[3] Bevissteder findes hos Tylor, *Researches into the early History of mankind*. Second edition. London 1870. S. 145—146. *Mélusine p. p.* Gaidoz et Rolland II, 562—563.

vendt svigerforældrene ikke udtale deres svigersöns navn, ja de må end ikke tale til ham; samme skik eksisterer blandt Kafferne i endnu höjere grad, idet det her er forbudt den unge kone såvel at se sine svigerforældre og sine mandlige slægtninge i opadstigende linje som at være sammen med dem eller udtale deres navne; det kan ikke nægtes, at denne skik vist må være til hindring for et udviklet familieliv, ligesom den sikkert må lægge mange bånd på selskabeligheden blandt Kafferne og hvor den ellers forekommer.[1] I den nordøstlige del af Afrika er den unge kone underkastet en lignende tvang overfor sin mand; hun må ikke spise, når han er tilstede, og aldrig i hans nærværelse udtale hans navn; det fortælles endog, at i Bogostammen vil det anses for en mindre forseelse, at en hustru er sin mand utro, end om hun udtaler hans navn. Blandt Hinduerne hersker lignende anskuelser: den værste beskyldning man kan rette mod en hindukvinde er, at hun har

---

[1] Smlg. TYLOR, *l. c.* s. 143 ff., 290 ff. ANDRÉE, *Ethnographische Parallelen und Vergleiche.* Stuttgart 1878. S. 159—164. WAITZ, *Anthropologie* VI, 776. P. MANTEGAZZA, *Anthropologisch-kulturhistorische Studien über die Geschlechtsverhältnisse des Menschen.* Jena 1886 S. 272—276. Jeg hidsætter et par linjer af Mantegazza's bemærkninger: „Schwiegermutter und Schwiegersohn dürfen nie den Namen des andern aussprechen, und da die Eigennamen bei den Kaffern oft Wörter sind, die persönliche Eigenschaften oder Gegenstände verschiedener Art ausdrücken, so wird die Verlegenheit sehr gross. Man hilft sich dann mit Umschreibungen. Ein Schwiegersohn, der eine Schwiegermutter hat, die Kuh heisst, sagt, wenn er von diesem Tiere sprechen muss, das welches die Hörner hat, und die Schwiegermutter, welche das Unglück hat einen Schwiegersohn zu haben, der Haus heisst, wird immer statt dessen Wohnung oder Behausung sagen. Stelle man sich nun einen König vor, der hundert Schwiegermütter hat, was für Gedächtnissanstrengungen er machen muss! Die Kaffernfrau kann nie den Namen des Gatten oder seines Bruders aussprechen etc." SCHOOLCRAFT meddeler et eksempel på, hvorledes navneforbudets krænkelse straffes blandt Indianere: „I have heard of instances, where the forbidden name has been called, and the offender was punished by having all of his or her clothes cut off of their backs and thrown away." *(Indian tribes of the United States.* Philadelphia 1853—56. II, 196.)

nævnet sin mands navn; når hun taler om ham skal hun kun sige *han*, *herren* (*swami*) eller lign.[1]

Blandt Mongolerne betragtes det som en stor synd at nævne navnet på sine forældre eller sine foresatte, og blandt Tamulerne må en yngre kun tiltale en ældre med omskrivende ord som „fader“ eller „broder“; hvorimod den ældre gærne må nævne den yngre ved navn.[2] Lignende forbud gælder blandt nogle Indianerstammer, hvor man aldrig kalder en mand ved hans efternavn, men benytter omskrivninger, der udtrykker afhængigheds- eller slægtskabsforhold.[3]

En vid anvendelse får forbudet mod navnenævnelsen overfor konger og høvdinger, hvis navne anses for særlig hellige. I Siam må man således kun tiltale kongen med et eller andet epiteton[4], og mangfoldige andre steder genfinder vi den samme skik begrundet i den samme frygt for kongens navn som noget særligt hemmelighedsfuldt og helligt. I Wadai fordres det endog ved en sultans tronbestigelse, at enhver, der har det samme navn som herskeren, skal forandre det. Kongen i Dahome, Bossa Ahadi, hjalp sig på en mere radikal måde, han lod næmlig ved sin tronbestigelse hovedet hugge af alle, der bar navnet Bossa.[5]

De sproglige resultater af disse forbud skal straks omtales nærmere; jeg vil blot, inden vi går videre, præcisere hvad de forskellige anførte eksempler har lært os, næmlig, at forbudet mod navnenævnelsen blandt mange vilde eller mindre civiliserede folk må opfattes som udtryk for et ærbødigheds- eller underdanighedsforhold eller, hvad der jo under primitive forhold hyppigt bliver det samme, et frygtsforhold.

Dette ser vi især tydeligt, når forbudet mange steder tillige gælder de afdødes navne. Således er det blandt Indianerstammer i Amerika tegn på en stor mangel på ær-

---

[1] TYLOR, *l. c.* s. 143; ANDRÉE, *l. c.* s. 181.
[2] ANDRÉE, *l. c.* s. 181.
[3] CHARLEVOIX, *Histoire de la nouvelle France* V, 427.
[4] TYLOR, *l. c.* s. 144.
[5] WAITZ, *Anthropologie der Naturvölker* II, 128.

bødighed at nævne en døds navn, og man antager, at det medfører ulykker; nogle steder mener man, at den afdøde vil kaldes til live igen og forurolige de levende. Derfor benyttes omskrivninger som „den mand, der ikke lever mere“, „han der var vor rådgiver“, „hun der var vor vens kone“ eller lignende.[1] Blandt Karokerne betragtes det som en blodig fornærmelse mod de efterlevende at nævne den afdødes navn, og fornærmelsen kan kun afsones ved at betale en pengebøde, der svarer til den, der erlægges for overlagt mord; i modsat tilfælde kræves fornærmerens blod, ti når navnet nævnes, vender den døde sig i sin grav og stönner.[2] Blandt Wintun-Indianerne er det skik og brug, når i et muntert lag ved uagtsomhed en død mands navn nævnes, at en af forsamlingen råber: *Ki-dach'-i-da* (det er en død mand); der indtræder da straks en höjtidelig taushed, og „no words can describe the shuddering and heart-sickening terror which seizes upon them at the utterance of that fearful word“.[3]

---

[1] SCHOOLCRAFT, *Indian tribes of the United States.* Philadelphia 1853—56. IV, 226. HECKEWELDER, *Nachricht von der Geschichte, den Sitten und Gebräuchen der indianischen Völkerschaften.* Göttingen 1821. S. 476. BANCROFT, *The native races of the Pacific States.* New-York 1875—1876. S 248. BAHNSON, *Gravskikke hos amerikanske Folk* s. 90—91 (Særtryk af *Årbøger for nordisk Oldkyndighed* 1882). Hos TYLOR (*l. c.* s. 148) læses følgende: „If, for instance, William and Mary, man and wife, were both deceased, and Lucy, the deceased sister of William, had been married to Isaac, also dead, whose son Jemmy still survived, and they wished to speak of Mary, they would say the wife of the brother of Jemmy's fathers wife, and so on. Such a practice must, it is clear, have contributed materially to reduce the number of their substantive appellations, and to create a necessity for new phonetic symbols to represent old ideas, which new vocables would in all probability differ on each occasion, and in every separate tribe; the only chance of fusion of words between tribes arising out of the capture of females for wives from hostile and alien people, a custom generally prevalent, and doubtless as beneficial to the race in its effects as it was savage in its mode of execution.“

[2] S. POWERS, *Tribes of California.* Washington 1877. S. 32—34. (Udgör tredje del af *Contributions to the North American Ethnology.*)

[3] POWERS, *l. c.* s. 240.

Dr. Lang fortæller, hvorledes han engang forsøgte af en Australneger at få navnet på en indfødt at vide, der var slået ihjel: „Han fortalte mig. hvem hans fader var, hvorledes han så ud. hvorledes han gik, hvorledes han holdt sin tomahawk, o. s. v., men navnet fortav han. og jeg tror, at hverken løfter eller trusler kunde bevæge ham til at sige det.“ [1]

Disse mange forbud har i praktisk henseende en ikke ringe betydning for de pågældende folk; egennavnene består næmlig tit af almindeligt brugte ord og orddele, og disse rammes også af forbudet, overalt hvor de ellers forekommer, og må derfor helt forsvinde af sproget; det bliver da nødvendigt at opfinde nye benævnelser for de med forbudte ord eller stavelser betegnede genstande. Da således en Hova-dronning på Madagaskar efter landets skik havde antaget et nyt navn ved sin tronbestigelse, næmlig *silkeorm*, måtte dette dyr straks benævnes anderledes og blev kaldt *sana dandy* (silkens barn), og da en af Sakalavernes høvdinger ved navn *rano* (vand) var død, forsvandt dette ord straks i den nordlige del af Madagaskar og erstattedes af *maetsaka* (fugtighed). Efter at dronning *Pomare* på Tahiti var død, udgik ordet *po* (nat) af sproget på Tahiti, og *mi* trådte istedet. Denne ærbødighedsskik, der benævnes *te pi*, kendes også i Ny-Guinea, Australien, Tasmanien, Østafrika, Patagonien og blandt Samojederne, og en tilsvarende skik, kaldet *Ukuhlonipa*, findes blandt kafferkvinderne, idet det er dem forbudt at udtale et hvilketsomhelst ord, der i lyd kunde minde om navnene på deres nærmeste mandlige slægtninge. [2]

---

[1] ANDREE, *l. c.* s. 181—184. TYLOR, *l. c.* s. 144—145.

[2] Se nærmere om disse skikke MAX MÜLLER, *Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache.* Leipzig 1866. II, 28 ff. PESCHEL, *Völkerkunde* s. 108—109. SAYCE, *Principes de philologie comparée.* Paris 1884. S. 70—72. TYLOR, *l. c.* s. 147—151. Om ord eller orddele, der af forskellige grunde er erklæret tabu i moderne sprog, bemærker Tylor følgende: „It is curious to observe that a „disease of language“ belonging to the same family has shown itself in English speaking countries and in modern times. In America especially, a number of very harmless

Jeg hidsætter nogle oplysende bemærkninger af missionæren DOBRIZHOFFER, der er aftrykt hos Tylor (s. 148—149): „During the first years that I spent amongst the Abipones, it was usual to say *Hegmalkam kahamátek*? When will there be a slaughtering of oxen? On account of the death of some Abipone, the word *kahamátek* was interdicted, and, in its stead, they were all commanded, by the voice of a crier, to say, *Hegmalkam négerkatà*? The word *nihirenak*, a tiger, was exchanged for *apañigehak*; *peûe*, a crocodile, for *kaeprhak*, and *Kaáma*, Spaniards, for *Rikil*, because these words bore some resemblance to the names of Abipones lately deceased. Hence it is that our vocabularies are so full of blots, occasioned by our having such frequent occasion to obliterate interdicted words, and insert new ones."

Også i Europa kan man påvise spor af sprogforandringer begrundet i navne-tabu, således hos de tyske Zigeunere, der foruden at brænde den afdødes seng og klæder undgår at nævne hans navn eller folk og ting, der kaldes lige-

---

words have been „tabooed" of late years, not for any offence of their own, but for having a resemblance in sound to words looked upon as indelicate, or even because slang has adopted them to express ideas ignored by a somewhat over-fastidious propriety. We in England are not wholly clear from this offence against good taste, but we have been fortunate in seeing it developed into its full ugliness abroad, and may hope that it is checked once for all among ourselves". At ord af vidtdreven snærperi erklæres tabu, er en gammel bekendt ting. Precieuserne forlangte jo „le retranchement de ces syllabes sales" og turde ikke bruge ordet *écu*, men sagde „soixante sous" etc.; se LIVET's fortale til hans udgave af SOMAIZE, *Dictionnaire des précieuses* I, XII. At ord af politiske grunde erklæres tabu oplyser en bemærkning af BÖTTGER os om: „Bei diesem Tepi fiel uns übrigens ein Verbot des Ministers Giuseppe Pisanelli ein. Derselbe donnerte nämlich in einem im März 1863 an die Präfecten der neapolitanischen Provinzen erlassenen Circulare gegen den staatsgefährlichen Missbrauch, welcher mit zwei musikalischen Noten *re* (König) und *là* (dort) getrieben werde. Die Note *re (Re d'Italia)* war nämlich in einigen Gesangbüchern gestrichen und dafür *là* (dort, Franz II) bevorzugt worden." (MAX MÜLLER, *Vorlesungen* II, 539.)

som han. Da engang en Zigeunerpige, der hed *Forella*, døde, forandrede hele stammen navnet på forellen og kaldte den *mulo madscho* (død fisk) eller *lolo madscho* (rød fisk).[1]

III.

Den höjeste anvendelse dette navne-tabu kan få, er naturligvis overfor de höjeste væsener, guderne, og vi ser da også, at mange folk ikke vover at udtale navnet på deres guddom.[2] Det mest slående eksempel herpå frembyder vist Jøderne, hvem det er forbudt at nævne guds egentlige navn, et forbud, der siges at støtte sig på 3 Mos. 24, 16: „Og hvo som taler ilde om herrens navn skal dødes; menigheden skal stene ham; såvel den fremmede som den indfødte, når han taler ilde om navnet, da skal han dødes". Sammenholder man dette sted med v. 11 og v. 15, siger det dog næppe andet end 2 Mos 20, 7: „Du skal ikke tage herren din guds navn forfængelig, ti herren skal ikke lade den være uskyldig, som tager hans navn forfængelig".[3] Her har vi altså kun forbudet under en indskrænket form; det er ikke i almindelighed brugen af guds navn, der forbydes, men kun misbrugen. Mere beviskraft ligger der sikkert i 2 Mos. 6, 2—3: „Og Gud talede til Moses og sagde til ham: Jeg er Jehova; og jeg haver åbenbaret mig for Isak og for Jakob som en almægtig gud, men ved mit navn Jehova var jeg ikke bekendt for dem". Om det absolute forbud finder støtte i det gamle testamente eller ikke, er os imidlertid her aldeles ligegyldigt, jeg konstaterer kun, at forbudet har eksisteret i lange tider, og at det endnu overholdes af hele den ortodokse jødedom. Abba Schaul lærte således at til dem, der ikke skulde have del i et tilkommende liv, hørte også alle, der udtalte gudnavnet JHVH efter dets bogstaver.[4]

---

[1] *Ausland* 1874. S. 23.
[2] PESCHEL, *Völkerkunde* s. 108.
[3] Smlg endvidere 3 Mos. 19, 12; 5 Mos. 5, 11.
[4] *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie* VI, 502.

Maimonides, der udførligt har beskæftiget sig med guds navne, skriver forsigtigt: „Det navn, som staves *jod he vav he*", og han siger, at grunden til at det har så stor betydning vel at vogte sig for at udtale det, er at det angiver selve guds væsen, så at intet skabt kan være delagtig i hvad det betegner.[1] Istedetfor at stave ordet som Maimonides brugte man også, og vel endnu hyppigere blot at sige „de fire bogstaver", *tetragrammata*[2], hvilken betegnelse vi senere skal genfinde i forskellige besværgelses-formularer.

Ordets egentlige udtale er det derfor nu umuligt at bestemme; formen *Jehova* er sikkert ikke korrekt, man har her for at kunne udtale de fire konsonanter lånt vokalerne fra *Adonai.*[3]

Gudnavnet JHVH må altså ikke udtales, det erstattes under oplæsning af biblen af Adonai. eller andre lignende ord. det er *Schem hammephorasch,* det særlige navn, det hemmelige navn, det tydelig forklarede navn, det udtalte[4] navn. det (på ypperstepræstens pandeplade) indgraverede navn, eller hvad det nu betyder, ti herom er de lærde meget uenige.[5]

---

[1] *Le livre des égarés, traité de théologie et de philosophie par* MOÏSE BEN MAIMOUN dit MAÏMONIDE p p. S. MUNK. Paris 1856 66. I, 267 ff.

[2] Se herom f. eks. J. HALÉVY, *Recherches bibliques* (særtryk af *Revue des études juives.* Octobre—décembre 1884)

[3] Smlg. „Ita legitur in Kidduschin f. 71: Dixit sanctus ille benedictus, non quemadmodum scribor, ego vocor (seu legor); scribor ego per Jod He, & vocor per Aleph, Daleth" (CHRISTIANI STOCKII *Clavis linguæ sanctæ.* Jenae 1735. S. 246).

[4] Dette er ikke, som det kunde synes, anvendelse af principet „lucus a non lucendo", ti, som rabbi D. L. SIMONSEN gör mig opmærksom på, så benyttede dels ypperstepræsten på forsoningsdagen, dels præsterne i helligdommen ved den befalede velsignelse den rette udtale af navnet. Dog var dette allerede et par hundrede år för templets sidste ødelæggelse ophørt og gået i forglemmelse.

[5] Se en række artikler i *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XVI, 389—416 (GRÜNBAUM); XXIII, 615—641 (id); XXXII, 465 ff; (NESTLE); XXXIII, 297—301 (FÜRST); XXXV, 162—167 (NAGER); XXXIX, 543—616 (GRÜNBAUM); XL, 234—304 (GRÜNBAUM). *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums* XX, 1871, 382—384 (BACHER), etc., etc.

Der eksisterer også hos jøderne et hemmelighedsfuldt taumaturgisk navn på 22 bogstaver[1], der endnu forekommer i mange bönnebøger med forskrift om, at man kun må have det i tankerne, men ikke udtale det.[2] Som ἄρρητοι anføres også navne på 12, 42 eller 70 bogstaver, der navnlig i den senere kabbalistik spiller en meget stor rolle. Hos de gnostiske Basilidianere (2. Årh. ef. Kr.) var navnet *Abraxa*[3] (summen af de græske bogstaver i dette ord udgør 365) den hemmelige benævnelse på den uudsigelige gud.

På lignende måde er det forbudt at udtale Confucius's[4] særlige navn *kieu* (egentlig en höj); hvor det forekommer skal man læse *hûŏ* (en vis). Hyppigt bliver endogså skrifttegnet *kieu* forandret, når det skal bruges i betydning af en höj, og i nogle ordbøger er der kun et tomt sted, hvor det skulde stå,[5] eller bemærkningen: „Fortidens hellige lærers navn forties billigvis.“[6]

På en af de palmyrenske byster, som vor bekendte landsmand J. Löitved har fremdraget og som senere Clermont-Ganneau o. a. har undersøgt, findes en armenisk indskrift der lyder: „Til ham, hvis navn er velsignet i al evighed.“[7] Også her er altså guddommens navn udeladt, vel ikke blot

---

[1] PERLES i *Monatsschrift* XXI, 257–259.

[2] Meddelt af rabbi D. L. SIMONSEN.

[3] Af dette navn er rimeligvis *Abracadabra* opstået; se M. LORENZEN, *Signeformularer og Trylleråd.* Aalborg 1872. S. 8. Smlg. WUTTKE §§ 244, 246.

[4] CONFUCIUS eller KUNG-TSE tör vel nok figurere blandt guder, da der jo efter hans død oprettedes templer til ære for ham, og han ligefrem dyrkedes som gud; „for det store flertal af Kineserne er han det overmenneskelige ideal, som selv anderledestænkende ikke tör håne“ (TIELE, *Religionshistorie ved F.* BUHL s. 34).

[5] Smlg. hermed den kinesiske overtro, der forbyder at anvende de skrifttegn, der udgör en del af visse personers navn; ethvert tegn, der findes i den regerende kejsers navn, er således tabu over hele riget og må ikke benyttes (se ANDREE, *l. c.* s. 181).

[6] Se POTT i *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXIV, 122.

[7] *Nationaltidende* 21 juni 1886, under „Mosaik“. Den her omtalte indskrift har jeg forgæves søgt efter både hos Clermont-Ganneau og Schroeder.

fordi det er et *ἄρρητον*, men også og vel særlig fordi man, som vi senere skal se, nærede frygt for at røbe for den fremmede og den fjendtlig sindede det virkelige navn på byens guddom, for at de ikke skulde kunne påkalde ham.

Sådanne hemmelighedsfulde og uudsigelige gudenavne synes iøvrigt at have været ejendommelige for de orientalske religioner.[1]

I den ægyptiske dødebogs kap. 31 læses advarselen „Nævn ikke den store guds navn".[2] På et lignende forbud hentyder måske også HERODOT, når han fortæller (II, 170), at der i Templet i Sais ligger en vis begravet, hvis navn han ej tör nævne.[3] CICERO meddeler, at den til Hermes svarende ægyptiske gud har et navn, der ikke må udtales,[4] og hos PLUTARCH omtales i hans levnedsbeskrivelse af Cæsar (kap 9) en gudinde „som Romerne kalder den gode og Hellenerne den kvindelige,[5] og hvad hendes herkomst angår, siger Hellenerne, at hun er den unævnte blandt Dionysios's mødre".[6] Også PLINIUS omtaler en gudinde, hvis navn det var ugudeligt at nævne i templet.[7]

Af denne overtroiske frygt for at udtale guds navn er der ikke så få spor tilbage i vor tid. Rent bortset fra den i det andet af Moses's bud indeholdte advarsel har folket en instinktmæssig frygt for at nævne gud og guds fjende djævelen ved deres rette navne, og herfra skriver sig de mange vilkårlige forandringer og forvanskninger, som disse

---

[1] Se nogle almindelige bemærkninger herom hos MOVERS, *Die Phönizier.* Bonn 1841. I, 540—542.

[2] J. LIEBLEIN, *Gammelægyptisk religion.* Kristiania 1883—1885. III, 47.

[3] *Εἰσὶ δὲ καὶ αἱ ταφαί, τοῦ οὐκ ὅσιον ποιεῦμαι ἐπὶ τοιούτῳ πρήγματι ἐξαγορεύειν τοὔνομα ἐν Σαΐ.*

[4] „. . . quartus Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare" *(De natura deorum* III, 56).

[5] „. . . *ὥσπερ Ἕλληνες Γυναικείαν*" *(Plutarchi Vitæ.* Ed J. Bekker III, 305).

[6] „*Ἕλληνες δὲ τῶν Διονύσου μητέρων τὴν ἄρρητον* [*φασί*]".

[7] „Hos enim deos tunc maxume noverant, Seiamque a serendo, Segestam a segetibus appellabant, quarum simulacro in circo videmus — tertiam ex his nominare sub tecto religio est" *(Hist. nat.* XVIII, 2, 8).

ord undergår, og de mange snart smigrende snart hånende omskrivninger, som særlig bliver djævelen tildel. Jeg skal anføre en række eksempler herpå:

På spansk siger man således *voto á brios*, *juro á brios*, *par diez*, hvor *brios*, *diez* står for *Dios*. For *diablo* bruges *dianche*, *diantre*, for *demonio*, *demonche* og *demontre*; djævelen betegnes også ganske ubestemt som „én eller anden“: *voto á tal*. *voto á quien*, *cuerpo de tal*, eller man benytter eufemismer som *véte con mil santos* (for *diablos*). Humoristisk er en vending som *vaya V. adonde se fué mi dinero* (for *al infierno*).

For Portugals vedkommende har A. COELHO[1] givet en samling af de navne, man plejer at tillægge djævelen „para não lhe pronunciar o verdadeiro nome“, men den er mig ikke tilgængelig. Z. CONSIGLIERI PEDROSO anfører[2], som tillæg til Coelho's artikel, benævnelserne *careca*, *tardo*, *porcosujo*, *mafariceo*.

På fransk siger man *corbleu*, *morbleu*, *sambleu*, *ventrebleu*, *vertubleu*, ja endog *nom d'un bleu*, og her er overalt *bleu* — *Dieu*[3]; smlg. også *ventre-saint-gris* for *ventre saint Denis*; *sapristi* for *sacristie*; endvidere *diantre* og i dialekterne *diâche*, *dianche* for *diable*. Af omskrivninger for djævelen findes mange; på ældre fransk brugtes meget almindeligt *li aversiers* (fjenden), *li maufes* o. a.; i nyfransk siges *le Petit capet*[5] (Normandiet), *le petit bonnet rouge*, *Georgeon*[6], *Grippi*[7] („qui attrappe en grippant, griffant“), *le Harpi*, *le grand Biquiou* (ɔ: bouc), *le vieux Jérôme*, *le Compère*[8], *le Malin*, *le Maufait*, *le Mauvais*, *le Vilain* etc. Collin skriver: „Dans le Morvan on se garde autant que possible

---

[1] *Revista de Ethnologia* I, 151.
[2] *Tradições populares portuguezas*. XI, 6. Porto 1882.
[3] På ældre fransk findes også *be;* se *Aucassin und Nicolete herausg. v.* SUCHIER[2] § 22, 15.
[4] JAUBERT, *Glossaire du centre de la France* I, 344; II, 520.
[5] *Romania* VIII, 614.
[6] JAUBERT, *l. c.* I, 157, 343, 483; II, 41, 55, 56, 430.
[7] *Mélusine* III, 224.
[8] SÉBILLOT, *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne* Paris 1882. I, 178.

de prononcer le nom du diable, de peur de le voir apparaître; *le gros. l'autre, le peût* [putidus] s'emploient comme synonymes".[1] Djævelen betegnes også simpelthen som *chouse*[2] (ɔ: chose). I Parisersproget kaldes han *le boulanger (des âmes)*.

I Italien bruges *diacine, diamine* og *diascolo* for ikke at sige *diavolo*; i de forskellige dialekter findes mange andre former, således i friaul. *diambar*,[3] i venetiansk *diambarne, diascane, diamen, dischigni*[4], og i milanesisk *dianzen, diapol;* i denne sidste dialekt findes overhovedet mange omskrivninger på „quei nomi che la chiesa proibisce di pronunciare invano";[5] for *Dio* siges således *dinćo, dinna, bio*, for *Cristo* siges *cribbi, crispo, cisto, cristiani* etc. I bolognesisk bruges *dianten, diaschen*,[6] i neapolitansk *deaschence, diantrece, diella* og omskrivninger som *parasacco* og *tentilla*[7]; på Sicilien kaldes djævelen *lu cucinu, lu tintu* (den onde), *lu nnimicu* (fjenden), *lu virsèriu* (fjenden), *lu mmaliditttu* (den forbandede), *chiddu cu li corna* (ham med hornene), *Ticchi tacchi, Culicchia* (Nicola), *Mastru 'Gnaziu, Mastru Paulu, Marineddu, Farfareddu, Bezzebbú, Malagigi*; desuden fordrejede former som *Diántani., Diantanuni, Diàscacci* ... „qualificazioni tutte in bocca di persone timorate. le quali si fanno scrupolo di nominare scopertamente il nemico d'ogni bene, l'angelo ribelle, il diavolo."

På rumænsk kaldes djævelen *mititel* (lille), *necurat* (uren), *cornorat* (hornet), *cel cu fesul roș* (ham med den røde fets), *cel cu codiță* (ham med halen), *Vasilică*,

---

[1] E. COLLIN, *Saint-Honoré-les-Bains. Guide médical et pittoresque.* Moulins 1865. S. 374.
[2] JAUBERT, *l. c.* I, 257.
[3] PIRONA, *Vocabulario friulano* s. 127—128.
[4] BOERIO, *Dizionario del dialetto veneziano* s. 236.
[5] SALVIONI, *Fonetica del dialetto moderno della città de Milano* s. 290.
[6] CORONEDI BERTI, *Vocabolario bolognese* I, 417.
[7] R. D'AMBRA, *Vocabolario napoletano* passim.
[8] G. PITRÉ i *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari* I, 493—494, og sammes *Fiabe, novelle e racconti* I, CXXV, 8.

Nistor, *ŭcidă-lu-toaca* (gid „toakaen“[1] dræbe ham) o. a.; eller han omtales som *El*: „Cine ți-a făcut-o acésta?“ — „*El!*“ — „Care el?“ — „*Cel mititel* seu *cel coronat!*“ Kommer man til at nævne djævelens navn, må man straks tilföje *cruce de aur în casă* (guldkors i huset), *nu se pomenească pe aici* (må ikke nævnes her) eller *mâe acolo unde a înserat* (gid han blive der, hvor der er mørkt).[2]

På nygræsk[3] bruges *διάβοντρος* som vilkårlig fordrejning af *διάβολος* (*διάολος*) og desuden en mængde omskrivninger som *ὁ κακος* (den onde), *ὁ ἐχτρός* (den forhadte), *ὁ πλανήτης* (vagabunden), *ὁ περίδρομος* (landstrygeren), *ὁ μαῦρος* (den sorte), *ὁ κουτσουνούρης* (den stumphalede), *ὁ καταραμένος* (den forbandede); særligt forhånende er *ὁ χεσμένος* (skidbuks), *ὁ σφακελισμένος* (den der er forhånet ved *σφάκελο*, en obscön gestus [svarende til Italienernes *fica*?]). En afværgende kraft ligger sikkert i *ὁ ἔξαποδος*[4] (den — bort herfra). Hvor bange man overhovedet er for at nævne djævelen ses også fortræffeligt af omskrivninger som *ὁ τάδεποιος* (den og den), og *ὁ ἀμελέτητος*[5] (den om hvem man ikke taler); interessante er også *ὁ καλὸς ἄνθρωπος* (den gode mand), *ὁ κατάκαλος* (den meget gode), hvor altså frygten har fremkaldt eufemistiske omskrivninger; på lignende måde benævnes også dæmonerne som *τὰ πιζηλα* (de misundelsesværdige), *καλότυχοι* (de lykkelige), *φίλοι* (de venlige) etc.;[6] nereiderne kaldes *ἡ καλαὶς ἀρχόντισσαις* (de gode frøkener), *ἡ καλαὶς κυράδες* (de gode

---

[1] En jærnstang, hvorpå der hamres for at kalde folk til kirke (smlg. KR. NYROP, *Romanske mosaiker* s. 15—16); toaka træder altså i stedet for kirkeklokken.

[2] *Mănunchiŭ din manuscrisile lui* G. SĂULESCU. Bucuresci 1883. S. 5. (Særtryk af *Analele Academieĭ Române.*)

[3] B. SCHMIDT, *Das Volksleben der Neugriechen und das hellenische Alterthum*. Leipzig 1871. I, 175—176.

[4] Sammentrukket af *ὁ ὄξ* (*ἔξ*) *ἀπὸ ’δῶ*.

[5] Schmidt tilföjer, at man også med dette ord plejer at omskrive „visse sygdomme og andet som man ikke tör nævne ved navn“.

[6] SCHMIDT, *l. c.* I, 92—93.

herskerinder), ἡ χαιράμεναις (de, som vi ønsker det må gå godt), ἡ καλόκαρδαις (de godhjærtede), ἡ καλότυχαις (de lykkelige),[1]. Hvor gamle den slags indsmigrende omskrivninger er ses også af de oldgræske udtryk Ἐυμενίδες.

På engelsk benyttes hyppig *good* for *god*, og man siger således *good gracious*, *my goodness*, *thank goodness;* man hører også *cod* og *by gum* og tidligere *by·cock*, *cocks bone*; for *lord* siges *law* i *law bless me* og desuden *lud*, *lor*, *lauk*, *lauks.*[2] For *devil* bruges *deuce (deuse)*, og der findes iøvrigt et rigt udvalg af omskrivninger, som f. eks. *the evil one*, *the fiend*, *the old enemy*, *the old Codger*, *the old fellow*, *the old boy*, *the old gentleman*, *the old one*, *the old scratch*, *the old gosseberry*, *old Harry*, *old Nick*, *old Bendy*, *old Davy*, *old Sam* etc.

På tysk siger man *Potz Welt*, *Potz Wetter*, *Potz Blitz*, *Potz Element*, *Potz Stern* etc., hvor overalt *Potz* (man hører også *Kotz*) er en forvanskning af *Gotts*; i *Potz Sapperment* findes en dobbelt eufemisme, idet det betyder *Gottes Sakrament*. For *heiliger Gott* siges *heiliger Bimbam*, *heiliger Strohhalm*, og ordet *Jesus* genfindes i *Jesses*, *Herrjes*, *O Je*, *Herrje* etc.[3] Djævelens navn møder os under mange forskellige former som *Deibel*, *Deichel*, *Deixl*, *Deiker*, *Deuker*, *Deister*, *Deuster*, *Deutscher*[4] etc.; smlg. endvidere *der Tau-*

---

[1] SCHMIDT, *l. c.* s. 100—101.

[2] HOPPE, *Englisch-Deutsches Supplement-Lexikon* passim ANDRESEN, *Deutsche Volksetymologie*[8] s. 46. STORM, *Engelsk filologi* s. 202, 317.

[3] GRIMM, *Deutsche Mythologie* II, 936 ff., III, 9, 292 ff. Se også ANDRESEN. *Deutsche Volksetymologie*[3] s. 234—235. BEHAGEL, *Die deutsche Sprache* s. 87 Udtrykket *meiner Sechs* har man forsøgt at forklare på forskellige måder; det rimeligste er vel at opfatte det som en spøgefuld, aritmetisk forstærkning af *meiner Treu*, udtalt dialektalt som *meiner Drei*. Smlg fr. *souliers dix-huit* for *souliers deux fois neufs* (Rigaud, *Dictionnaire du jargon parisien* s. 123).

[4] Smlg. *„de Deutscher hål“* eller *„hål mi de Deutscher“* (ɔ: fanden ta' mig), der er en almindelig éd i Angel; se nærmere TUXEN, *Det plattydske Folkesprog i Angel*. Kbhvn 1857. S. 41.

send, *Potz Tausend*[1] (Gotts Teufel), *Kukuk* (hole dich der Kukuk), *Fuchs*.[2]

På dansk høres *Jøsses*, *jøsses kors* og tidligere brugtes *stø* (ɔ: Guds død);[3] jeg kender også *for Natan* (ɔ: Satan), den søde *grød* (for *gud*) og l.; muligvis rent individuelle udtryk. Af omskrivninger findes *den lede*, *den onde* (dialektal udtale *den une*, også optaget i rigssproget), *den slemme*, *den bitte mand*,[4] *gammel karl*,[5] *dennemand*.[6] *gamle Erik*, *rakker*, *Røring*, *Søren*,[7] *Skarris*,[8] *katten*,[9] *skam*.[10] *gram*,[11] *grinilde*.[12] Uklar er oprindelsen til det ældre danske *tremmen*;[13] og hvorfra kommer *Flig-flag*?[14]

---

[1] Her er altså guds og fandens navn forbundet ligesom f. eks. i den ældre danske éd *guds drøs*.

[2] WUTTKE, *l. c.* § 675.

[3] PEDER PLADE's *Visitatsbog udg. af* S. GRUNDTVIG s. 222. Med *stø* af *guds død* kan man sammenligne de engelske interjektioner *zounds* for *gods wounds*, *snails* for *gods nails* etc.

[4] „Men Rikmejsteren ba den bette mand ta sæ" (BLICHER, *Æ Bindstouw*). — Oplysende er en ytring i et jysk æventyr, hvor det hedder om en dreng, at han kom løbende, ligesom fanden — gud forlade mig det, a sku et seij så slemt — ligesom *den lille mand* var efter ham.

[5] „Haj vil da ej te fanèn mè de fløsk, hans rig bror ha slungt te ham. Porthuj seèr, de *dè gamæl kòl* tov entj imvò no uèn veelav" (O. L. GRØNBORG. *Optegnelser på Vendelbomål* s. 90).

[6] Bruges i Jylland og på Fyen, se L. VARMING i *Samlinger til jydsk Historie og Topographi* VIII, 1880 1881, s. 269.

[7] H. F. FEILBERG, *Fra Heden*. Haderslev 1863. S. 31.

[8] GRØNBORG. *Optegnelser på Vendelbomål* s. 283.

[9] NYROP, *Sprogets vilde skud* s. 94—95.

[10] GRUNDTVIG, *Danmarks gamle Folkeviser* IV, 685, 903.

[11] KALKAR, *Ordbog* II, 64.

[12] KALKAR, *l. c.* II, 73.

[13] „Det er tremmens løgn" (P. PALLADIUS, *Visitatz Bog* s. 87, 22). „I Tremmens Naffn tog jeg mig Kone" (*Karrig nidding* I akt, 1 scene). Nærmere om dette ord se GRUNDTVIG's udgave af P. PALLADIUS s. 222—223 og HIERONIMUS JUSTESEN RANCH's *Danske skuespil udg. af* BIRKET SMITH s. 392.

[14] KRISTENSEN, *Jyske folkeminder* VIII, 400. Jeg benytter lejligheden til at anføre en gammel trylleformel, hvori der forekommer nogle mærkelige djævlenavne: „Merentur omnium scilicet applausum preces puellæ cujusdam Cimbricæ vespertinæ: Tvi (N. B. sputavit) det sætter a mellem Deulen aa mæ,

På svensk fordrejes *djefvul* til *hävil, bövel, djäkel, djäkul, djälinge, jäkul, knäkul, knafvel* etc.; desuden bruges mange omskrivninger. RIETZ anfører således *bose, buse, dalern, djæse* eller *bjässe, droll, dronn, den dålige, däen, fanken fass, fändern, farul, den fule, fyssingen, gambal Jerk* eller *gambal Lerk* (ɔ: gamle Erik), *gråen, gännan, halän, han vand, hin(n), hotter, håken, iller, jutul, jäsiken, kuse, leding, ljoting ljot'n, mase, nermann, nikk, on, perkel* (smlg. lapp. *pärkel*, fin. *perkele*) *puke, pokker pukenaver, pukenisse, pus, raggen, rakkare, ramen, remmen, ryssingen, savvel, sjuttingen, sjelvest'n, skamm, skiten, skotter, skragge, skratten, skråen, skrällen, snöuen, han snejde, snogen, snärtingen, styggen, sure, svedder, tra, tråmen, turoma, varulv, värrin.*[1] Desuden bruges *gammelbisse, jäsinge, masingen,*[2] *gamle far*[3] o. a. Også helvete fordrejes i udtalen til *helmarä, helmattä, helsike*[4] o. s. v.

På norsk findes former som *jevel, devel, jekel, dekel* og desuden *bøvel, dunder, faker, fanker, gamle Siur* (Sigurd)[5] o. a.

Det synes endog som om hans sataniske majestæt selv undertiden har fundet det klogest at optræde under et forandret navn; således har f. eks. troldkvinder i Norge be-

---

du gjør di Finger for brey aa di Taa for laang sagde Jomtru Mari, da skal a bind dem i en Silke-traa sagde JEsus. Vig bort du Deuel aa I syv ond Aander I *Lucifer* aa *Salapax, Knevelhoved* aa *Klatast* aa *Smöiröu* aa *Skidentrintom*. Saa sætter a vor Haris 12 Engler omkring mæ, 2 ve mi Hoved aa 2 ve mi etc., 2 ve hver a mi Bien, 2 ve mi hvver aa 2 ve mi venster Si, saa vil a si paa den Deuel, der skal giør mæ nøy i Giøsus Naun. Amen". (E. PONTOPPIDAN. *Everriculum fermenti veteris seu residuæ in Danico orbe cum Paganismi tum Papismi reliquiæ in apricum prolatæ.* Hafniae 1736. S. 66—67.)

[1] Disse angivelser skylder jeg F. L. GRUNDTVIG.

[2] AMINSON, *l. c.* II, 43, 72; III, 61.

[3] „Det vår en gång en länsman, som skulle fara till marknaden. Så körde han upp *gamla far* på vägen. Och då bad *skam*, att han skulle få åka med honom" (A. BONDESON, *Svenska Folksagor* s. 204).

[4] AMINSON, *l. c.* II, 59.

[5] AASEN, *Norsk ordbog*. WERLAUF, *Historiske Antegnelser* s. 399.

kendt at „for at faa dem des villigere og redebonnere til at give sig i Forbund med ham, haver han tillagt sig adskillige, deels uskyldige og behagelige Navne, saasom: *Christen Christoffer, Jacob, Zacharias, Peder, Samuel, Lysens Engel, Dominicus, Abraham, Isach, Hans, Morten, Oluf, Giermund, Asmodo Friis, Pax, Saclumb.*“ [1]

Den samme tankegang finder vi også i „Faust“, hvor Mefistofeles vredes, da heksen siger: „Sinn und Verstand verlier ich schier, — Seh ich den *Junker Satan* wieder hier“, og han svarer „Den Namen, Weib, verbitt' ich mir . . . Du nennst mich *Hr. Baron*, so ist die Sache gut“.

IV.

Vi har nu haft lejlighed til i al korthed at göre bekendtskab med endel af de mange navne-tabu, der findes eller fandtes hos jordens forskellige nationer. Vi har set, at navnene på visse ting eller væsener betragtes som hellige og ukrænkelige, hvorfor de også kun udtales med en vis overtroisk sky, såfremt da ikke traditionelle forbud kræver deres fuldstændige fortielse og anvendelse af forskelligartede omskrivninger. Vi har endvidere set, at forbudene ofte indeholder mere end det blotte „man skal aldrig“; de gemmer også en trusel om alle de ulykker, der vil ske, hvis nogen krænker tabuet; men vi er kun sjældent nået ud over dette betingende „hvis“, vi har ikke set overtrædelsen af forbudet og følgerne heraf. Dette æmne har imidlertid i höj grad sysselsat folkets fantasi og har formet sig forskelligt efter de forskellige opfattelser af navnets forhold til den (det) benævnte og efter den (det) benævntes natur.

Drejer det sig om et overjordisk væsen eller et fortryllet menneske, opfattes navnenævnelsen nærmest som en forgribelse på det guddommelige: ved at nævne dets navn krænker man dets væsen; det flygter derfor bort, og man unddrages således dets hjælp, og al forbindelse med det er afbrudt. Hvis den nævnede er et menneske eller dyr,

---

[1] K. Leem, *Beskrivelse over Finmarkens Lapper* s. 463.

der ved en fortryllelse er kommen i besiddelse af en höjere magt, bliver det berøvet al guddommelig bistand og får atter sin gamle natur tilbage, ja kan endogså dræbes ved navnenævnelsen. Dette skal nu oplyses ved nogle eksempler.

I et indisk æventyr[1] fra Benares fortælles der således om en ung fattig pige, Tulisa, der bliver gift med et usynligt væsen og bortført til et afsides liggende prægtigt slot; hun lever her ret lykkeligt, men det er hende forbudt at modtage besøg af nogen, og hun ser kun sin mand om natten. En dag lister dog en gammel kælling sig ind i slottet og hun får Tulisa overtalt til, at hun skal spørge sin mand om, hvad han hedder. På hendes forespörgsel svarer han, at det vil være til hendes ulykke, hvis han siger det; men hun trænger ind på ham for at få det at vide. Han fører hende da ned til flodbredden, går ud i vandet og spörger hende endnu tre gange, om hun stadig fastholder sit ønske; på hendes bekræftende svar siger han da: „Mit navn er Basnak Dau“, — men i samme öjeblik forsvandt han i vandet, og man så i hans sted kun en slange. Som det senere oplyses i æventyret, var Basnak Dau slangekonge, og det var hans moder (der var skinsyg på ham, fordi hun havde måttet afstå ham sin magt), som havde sendt den gamle kælling til slottet, da hun vidste at han vilde miste sin magt, hvis han røbede sit navn for nogen jordisk kvinde.

Dette indiske æventyr, hvis slutning ikke interesserer os i denne sammenhæng, er en variant af den *anilis fabula*, som APULEJUS har benyttet til sin fortælling om Amor og Psyche, og det er interessant at se, hvorledes forbudet, der i de fleste Psycheæventyr[2] går ud på, at bruden ikke må

---

[1] *Asiatic Journal.* N. S. II, 1833. Senere også optrykt i forskellige samlinger; se f. eks. BENFEY, *Pantschatantra* I, 255.

[2] Jeg benytter med vilje ikke ordet „myte“, da der i „Amor og Psyche“ kun foreligger en digterisk behandling af et gammelt folkeæventyr, der i virkeligheden aldeles intet har at göre med den romerske eller græske mytologi (smlg. COSQUIN i *Romania* X, 117—131). Det er overhovedet ikke så få æventyr, vi kan eftervise i den klassiske litteratur; se nærmere herom GERLAND,

s e sin mand (der er et fortryllet eller overjordisk væsen), i nogle varianter er ændret til, at hun ikke må kende hans navn.[1] Navnet repræsenterer altså her fuldstændigt personen.

Af andre æventyr hørende til Psychegruppen skal her endvidere anføres det italienske „Sor Fiorante mago"[2] og det græske „Prins Krebs"[3]; begge disse afviger dog deri fra det indiske, at bruden kender sin fortryllede mands virkelige navn, men det er hende forbudt at åbenbare det for nogen anden: „Guai se ella riveler à ad alcuno l'essere e il nome di lui, lo perderà per sempre . . ." hedder det i det italienske æventyr; i det græske fremkommer forbudet först, da den til krebs forvandlede prins i

---

Altgriechische Märchen in der Odyssee (Magdeburg 1869); NYROP i *Nordisk tidskrift for filologi N. R.* V, 252; LANG i *Mélusine* I, 489–493; ZIELINSKI *Die Märchenkomödie in Athen* (St. Petersburg 1885); LANG, *La Mythologie* s. 212—226.

[1] Vi må her som så ofte for at forklare oprindelsen til de enkelte træk i folkeæventyrene søge tilbage til primitive samfundstilstande, og hovedepisoden i Psyche-æventyret finder sin rimelige forklaring i de hemmelighedsfulde forbud, der findes hos mange vilde stammer, og som går ud på at indskrænke og vanskeliggöre samlivet mellem nygifte folk; også i de europæiske nationers folkeliv findes der jo flere rester af dette tabu. Æventyret er altså i sin simpleste form „a barbarous nuptial etiquette", som LANG udtrykker sig (*Encyclopedia britannica* XVII[5], 158). Denne forklaring finder også sin anvendelse overfor fortællingen om Urvasî og Purûravas, og herved er dødsstødet givet til MAX MÜLLER's opfattelse af Urvasî, som den kyske morgenrøde, der forsvinder, når hun har set sin ægtefælle, solen (*Essais sur la mythologie comparée.* Paris 1873. S. 130 ff.). Overhovedet har jo de Max-Müllerske myteforklaringer for en stor del vist sig uholdbare; ja selv den genialeste af alle geniale forklaringer, jeg mener A. KUHN's tolkning af Prometheusmyten, er uigenkaldelig faldet for folklore-videnskabens velrettede angreb. Det er endnu kun pedanterne, „les savants en *us*", som stiller sig fornemt afvisende overfor folkloristernes arbejder.

[2] *Le novelline di Santo Stefano raccolte da* ANGELO DE-GUBERNATIS *e precedute da una introduzione sulla parentela del mito con la novellina.* Torino 1869. S. 36—37.

[3] B. SCHMIDT, *Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder.* Leipzig 1877. Nr. 9.

menneskelig skikkelse skal deltage i en turnering, han forbyder da sin kone at røbe, hvem han er; men under kampen kommer hun alligevel ved en uforsigtighed til at nævne ham ved navn, og resultatet bliver, at prinsen straks forsvinder.

Det samme motiv møder vi også udenfor Psyche-æventyrene, således f. eks. i det norske æventyr „Soria Moria slot“, hvor prinsesserne giver Halvor en ring, „og den var sådan, at han kunde ønske sig både frem og tilbage med den, men de sagde, at han ikke måtte kaste den bort og ikke nævne deres navn, for så var det forbi med al herligheden, og da vilde han aldrig få dem at se mere“.[1] Smlg. også en hardangersk variant af „Kari Træstak“, hvor brunstuden (den fortryllede prins) forbyder gutten at nævne dens navn, når den kæmper med risen. „Så kom risen, seks hoveder havde han, og han og brunstuden til at nappes. Allerbedst de sloges, sank studen i knæ. „Stat dig, brunstuden“, sagde gutten; da tabte studen nogle af kræfterne sine; og det var nærved, at risen havde gjort det af med ham, men tilsidst vandt han ligevel.“[2]

Forbudet mod navnenævnelsen overtrædes også i et norsk folkesagn „Troldkjerringens ko“, som jeg skal meddele in extenso.

„På gården Engeland i Øvrebo var det skik at låse alle döre og overlade huset til sig selv, når man skulde tilskogs i Høånnen. Således var det engang en temmelig gammel kjerring, som satte alle döre ilås, tog nögleknippet om livet og begav sig på vejen. Da hun var kommen et stykke, hørte hun en underlig, vakker bjældelyd. Langt om længe traf hun endelig en ko, og denne bar en nydelig, forgyldt bjælde, som klang så smukt, at konen blev ganske „rar af sig“. Men hun tog dog koen med sig, og vilde den ikke følge med, slog hun den over ryggen med nögle-

---

[1] *Norske Folkeeventyr samlede og fortalte af* P. CHR. ASBJØRNSEN og JÖRGEN MOE. Anden forøgede Udgave. Christiania 1852. S. 150.
[2] *L. c.* s. 419.

knippet. Snart mødte hun en underjordisk kjerring, der brölende og bandende kom hende imøde. fordi hun havde slået stål over ryggen på koen, da hun derved ikke kunde få den igen. Konen bad pænt om forladelse; men derpå hørte ikke den underjordiske; hun lovede dog, at hun skulde få lykke af koen, sålænge til hun nævnede den ved navn. Flere år gik hen, og konen blev så fornöjet i den, at hun besluttede at opføde alle dens kalve for at have afkom af den, om den døde. Da tolv år var gået, havde hun elleve vakre kør og kvier, der alle havde de underjordiskes ko til moder. Så var det en morgen, da hun kom ud i fjøset og så alle køerne ligge i en ring, at hun sagde til den gamle, der lå i midten: „Kiss, kjyra, sjeltoltelau! (ɔ: selv den tolvte)". Men da sank alle kør ned og forsvandt for bestandig; ti hun havde nævnt koens navn."[1]

Man sammenligne også hermed en fortælling fra Vejle amt om en hest, som en del mennesker traf ved en bred å; da de skulde over vandet kravlede de en efter en op på hesten, og der blev plads til dem alle; men da de var kommet midtvejs, siger én: „Jösse Kos! da hår a olle siet så lång en hos." Næppe havde han sagt det, för hesten gik midt over, og de faldt alle i vandet.[2]

Den samme forestilling, at det drager ulykke over den fortryllede, når hans navn nævnes under visse omstændigheder,[3] møder vi også i flere sagaer, således f. eks. i

---

[1] STORAKER og FUGLESTVEDT, *Folkesagn, samlede i Lister og Mandals Amt.* Flekkefjord 1881. S. 109—110.

[2] N. P. CHRISTENSEN nr. 50 i S. GRUNDTVIG's *efterladte papirer*, pakken: *folketro.*

[3] I WAGNER's behandling af sagnet om *Lohengrin* siger helten til Elsa *(Det kgl. Theaters Repertoire.* Nr. 137):

Aldrig du må, o kære,
Kundskab om mig begære,
Om hjem og fødestavn
Og ej om slægt og navn.

At det tabu, der klinger igennem det gamle svanesagn, her optræder også som rent navnetabu, skyldes sikkert en personlig vilkårlighed; men jeg tör ikke her komme nærmere ind på Lohengrin-sagnet og dets tabu, det vilde føre mig alt for langt bort.

Rolf Krake's saga, hvor der fortælles at Bødvar Bjarke i skikkelse af en stor björn kæmpede mod kong Hjörvard foran Rolf's hær og stadig kongen næst. Imidlertid sad Bødvar's halvt afsjælede menneskelige legeme i kongens herberg uden at röre sig. Hjalte gik hen til det og råbte: „Op nu Bødvar Bjarke, ellers brænder jeg huset og dig med" og æggede ham til at deltage i kampen. Bødvar stod da op og gik ud i slaget, men da var björnen forsvunden, og nu begyndte kampen at falde dem svær.[1] Endvidere skal anføres den romantiske saga om Hjalmter og Ölver, som P. E. Müller kalder for et ammestueæventyr. Her berettes i kap. 19—20, at fostbrødrene Hjalmter og Ölver flygter fra kong Hunding bortførende dennes datter Hervör på deres skib; men næppe har de sejlet i fire dage, för skibet stanser, og den troldkyndige Hunding nærmer sig i skikkelse af en stor hval. Den trofaste stalbroder Hörd omskaber sig da til en *skeljungr* og kæmper med hvalen, efter at have pålagt sine stalbrødre, at de ikke må nævne hans navn „því þá dey ek".[2]

Også i vore folkeviser genfinder vi det samme motiv, således f. eks. i „Blak og Ravn hin brune",[3] hvor ravnen er flöjet til Hildebrand for at meddele ham, hvor ulykkeligt hans søster er bleven gift. Hildebrand leder da sin berömte hest, Blak, frem og siger til den (v. 42 ff.):

„Blaklille! vil du bære mig?
Tårsken hvede så giver jeg dig."

„Så gærne da vilde jeg bære dig,
Om du vilde ikke nævne mig."

---

[1] *Nordiske Heltesagaer. Paa Dansk ved* FR. WINKEL HORN. København 1876. S. 300—302. *Fornaldar sögur Nordrlanda eptir gömlum handritum utgefnar af* C. C. RAFN. Kaupmannahöfn 1830. I, 102—103.

[2] *Fornaldar sögur* III, 504—507. P. E. MÜLLER, *Sagabibliothek.* København 1818. II, 624—627. Smlg. også MOLTKE-MOE i det *Letterstedtske tidskrift* 1879, s. 287.

[3] GRUNDTVIG, *Danmarks gamle Folkeviser* nr. 62 (II, 190—202).

Hildebrand satte sig på Blak sin bag,
Så rendte han over det salte hav.

Den tid han kom der midt på sund,
Da nævned han Blak i kranken stund.

Blak han svam til lande,
Men Hildebrand sank til bunde.

I det öjeblik altså blakken nævnes ved navn, mister den sin vidunderlige kraft, den kan ikke mere „rende" over havet, den må svømme som en anden hest, og rytteren må bøde for sin ubesindighed med sit liv.[1] Det er også værdt at lægge mærke til, at Blak i vor vise i virkeligheden er et fortryllet menneske (ligesom brunstuden i det norske æventyr), hvis fortryllelse tilsidst løses ved et kys:

Det mælte Blakkelil, som han stod:
„Du minde mig nu, min søster god".

Forbudet mod navnenævnelsen forekommer omtrent enslydende også i den moderne jyske opskrift „Blakken"[2] og i den anden af Landstad's to former[3]; i den tilsvarende svenske vise[4] er der indtrådt en lille forandring:

„Och kära min Blacken, du bär mig fort fram!
Dig vill jag gifva ett så hederligt namn."

„Och nog så skall jag bära dig fort fram,
Bara du intet nämner mitt namn."

Rytteren lover altså her at give blakken et andet navn end det almindelige, et „hæderligt" navn, hvilket vel her

---

[1] Således har vel sikkert den oprindelige versjon været, se GRUNDTVIG, *G. d. F.* II, 193—194.

[2] E. T. KRISTENSEN, *Jyske Folkeminder*. Anden Samling: *Gamle jyske Folkeviser*. Kbhvn 1876. S. 226—229 (nr. 66).

[3] M. B. LANDSTAD, *Norske Folkeviser*. Christiania 1853. S. 518 (nr. LVIII b).

[4] *Svenska folkvisor utgifna af* E. G. GEIJER och A. A. AFZELIUS. Ny upplaga utg. af R. BERGSTRÖM och HÖIJER. Sthlm 1880. II, 230.

må betyde et smigrende navn, altså ligesom i flere af de ovenfor omtalte skikke.

Endeligt har vi de fire islandske versjoner („Hildibrands kvæði") tilbage; i de tre af dem er forbudet mod navnenævnelsen forsvundet, hvorved også viserne i det hele er forvanskede, i den fjerde (A) derimod findes det vel, men i en lidt forandret skikkelse, idet det helt forbydes rytteren at tale til hesten:

Hildibrand talar hestinn við:
„Viltu voga að bera mig?"

„Ek skal gjarnan bera þig,
Tála þú aldrei orð við mig."

Hildibrand talar hestinn við:
„Sèð hef ek aldrei líkann þinn."

Hesturinn óð með slóðum,
Kóngurinn flaut í flóði.

Medens forbudet mod navnenævnelsen kun udgör en biepisode i visen om blakken[2], spiller det en hovedrolle i visen om Ribold og Guldborg, „denne gamle og mærkelige vise, udbredt så vidt som nordiske tungemål have lydt"; vi har i det hele 36 danske opskrifter fra forskellige tider og steder af denne vise[3], og i dem alle genfinder vi dødenævnelsen som centrum. Ribold er flygtet med Guldborg, men bliver på flugten indhentet af dennes fader og brødre; det hedder da i opskriften *C*:

---

[1] S. GRUNDTVIG og J. SIGURDSSON, *Islenzk fornkvæði* I, 34—52.

[2] Smlg. også den norske vise om „Beiarblakken" (LANDSTAD nr. 6) v. 15 ff. og noterne s. 57, 60; efter GRUNDTVIG's mening (*G. d. F.* II, 203) hører dødenævnelsen dog ikke oprindelig hjemme i denne vise.

[3] S. GRUNDTVIG, *Danmarks gamle Folkeviser* II, 338—390, 674—680; III, 848—856. E. T. KRISTENSEN, *Jyske Folkeviser og Toner* nr. 37. Idem, *Gamle jyske Folkeviser* nr. 84. Smlg. LANDSTAD nr. XXXIII.

„Guldborg, hold min ganger grå,
Imens jeg drager mit harnisk på!

Og om du ser mig bløde,
Nævn ikke mit navn til døde!

Og om du ser mig falde,
Nævn ikke mit navn med alle!“ [1]

Men da Ribold har dræbt Guldborg's fader og alle hendes brødre undtagen den yngste, beder hun om skånsel for denne:

„Ribold, Ribold, du stille dit sværd,
Du stille det i vor herres færd!

Du lade min yngste broder være,
Han kan min moder de tidender bære!“

Og der Ribolt nævnet vår,
Og da fik han sit banesår.

I andre, senere optegnelser er forbudet mod navnenævnelsen blevet et almindeligt forbud mod ikke at tale; således hedder det i *R*:

Da satte han hende under lindens kvist:
„For alt det du ved, du tie så vist.“

I en. norsk optegnelse fra Kvisteseid, som er meddelt af prof. S. BUGGE, [2] lyder forbudet mod dødenævnelsen:

---

[1] Smlg. den islandske version i *Islenzk fornkvæði* I, 131:

„Ek bind minn hest við tauma
Taktu upp þína sauma!

Heyrðu það, Gullbrún, hvers eg bið
Nefndu ekki í vígum mig!

Þó þú sjáir mèr blœða,
Nefn du mig ei til dauða!

Þó þú sjáir mig hníga,
Nefndu mig ei til víga!“

[2] Se GRUNDTVIG, *l. c.* III, 853.

„Höyre du Gullbör, hot eg seie deg,
Du må 'kje nevna anten svære hell meg.“

Her må vi altså tænke os sværdet som begavet med personlighed, en forestilling, der jo er ret almindelig i middelalderens såvel som i vor tids folkedigtning, og som spiller en hovedrolle i visen om Hævnersværdet, som senere skal omtales.

Dødenævnelsen forekommer desuden i forskellige nærbeslægtede viser, som f. eks. i „Hildebrand og Hilde“[1], „Store bror og lille bror“[2], „Palmen Burmansson“[3] og har således i det hele taget spillet en ret anselig rolle i de skandinaviske folks ældre visedigtning.[4] Hos de romanske folk synes den derimod aldeles ikke at forekomme; jeg mindes ialtfald kun at have truffet et eneste spor af den, næmlig i en rumænsk folkevise fra Siebenbürgen. Visen lyder:

Eu drăguţul nu mi-l spuiŭ!
De l'oĭ spune,
L'oĭ rĕpune;
De-oĭ tăcea,
Ce s'a întâmpla?
Intâmple-sĕ ce va vrea,
Eu de badea voiŭ tăcea.[5]

---

[1] GRUNDTVIG, *l. c.* II, 390 ff.; nr. 83.
[2] LANDSTAD, *Norske Folkeviser* nr. XXIII.
[3] LANDSTAD, *ib.* nr. XXVIII B.
[4] Prof. JOHANNES STEENSTRUP gör mig opmærksom på, at dødenævnelsen også er optaget i en variant af visen om hr. Verkel og jomfru Adeluds, der findes som nr. 68 i S. GRUNDTVIG's utrykte folkevise-afskrifter. Visen foreligger her i fem redaktioner, men dødenævnelsen findes kun i den ene af dem, formen *W*, og der er vel ingen tvivl om, at det er et, den oprindelige form aldeles uvedkommende motiv, der her har trængt sig ind; da elskerinden i *W* ikke hedder Adeluds men Guldborg, og da dødenævnelsen foreligger i aldeles den samme form som i „Ribold og Guldborg“, tör man vel antage en direkte indflydelse fra denne vise. *W* synes i det hele at være sammenstykket af forskellige *lieux communs;* slutningen er således lånt fra „Elveskud“.
[5] *Doine şi strigăturĭ din Ardeal date la iveală de* J. U. JARNIK si A. BARSEANU. Bucuresci 1886. S. 55.

(Jeg vil ikke nævne min elskede! — Hvis jeg nævner ham, — vil jeg dræbe ham. — Hvis jeg tier stille, — hvad vil der så ske? — Lad der ske, hvad der vil, — jeg vil tie om min elskede.)

Det er næppe rimeligt at antage, at visen blot skulde udtrykke den unge piges frygt for overhovedet at røbe, hvem hun er forelsket i, så vilde ordene „l'oĭ rĕpune“ være höjst besynderlige; her foreligger uden tvivl en udvisket form af „dødenævnelsen“.

Jeg er overbevist om, at dette tema også må findes i den slaviske folkedigtning, men jeg er endnu ikke stødt på noget bestemt eksempel.

V.

Navnenævnelsen er altså en forgribelse på det guddommelige. Gennem navnet alene krænker man dets væsen, og derfor skal navnet holdes i hellig fortielse eller det skal slet ikke kendes. Som vi ovenfor så, er den gnostiske guds navn uudsigeligt, netop fordi ingen kan være delagtig i guds væsen, og ingen derfor er istand til at kende eller nævne hans egentlige navn.

Denne opfattelse af navnets betydning har meget naturligt ført til den almindeligt udbredte anskuelse, at navnet alene er nøglen til det overjordiske væsens natur, eller med andre ord, at det at kende navnet er enstydigt med at kende det dermed betegnede og — som nødvendig følge af det nöjere kendskab — blive delagtig deri; men er man gennem navnet kommet i besiddelse af det guddommeliges hemmelighed, har man også derved gjort sig det underdanigt og fået det i sin vold; man har magtstjålet det.

Derfor holdt også Romerne navnet på deres særlige skytsgud hemmeligt, og der var dødsstraf for at røbe det eller det hellige navn på byen Rom;[1] Plutark beretter end-

[1] Constat enim omnes urbes in alicuius dei esse tutela, moremque Romanorum archanum et multis ignotum fuisse ut, cum obsiderent urbem hostium eamque iam capi posse confiderent,

også, at det ikke var tilladt at forhøre sig om skytsgudens kön.[1] Romerne havde næmlig hyppigt ved belejringer og lign. påkaldt de fjendtlige byers skytsguder, og ved nu at hemmeligholde navnet på deres egen, håbede de at berøve fjenden lejlighed til at göre gengæld.[2] Man finder også flere steder omtalt, at den lærde QUINTUS VALERIUS SORANUS havde den dristighed at røbe et sådant hemmeligt navn, og at han derfor måtte lide dødsstraf.[3]

certo carmine evocarent tutelares deos: quod aut aliter urbem capi posse non crederent, aut etiam, si posset, nefas aestimarent deos habere captivos. Nam propterea ipsi Romani et deum in cuius tutela urbs Roma est et ipsius urbis Latinum nomen ignotum esse voluerunt. Sed dei quidem nomen nonnullis antiquorum, licet inter se dissidentium, libris insitum: et ideo vetusta persequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. Alii enim Iovem crediderunt, alii Lunam: sunt qui Angeronam, quae digito ad os admoto silentium denuntiat: alii autem, quorum fides mihi videtur firmior, Opem Consiviam esse dixerunt. Ipsius vero urbis nomen etiam doctissimis ignoratum est, caventibus Romanis ne quod saepe adversus urbes hostium fecisse se noverant idem ipsi quoque hostili evocatione paterentur, si tutelae suae nomen divulgaretur" (MACROBII *Opera quæ supersunt.* Ed. L. Ianus II, 293—294).

1 „Cur tutelarem Romæ Deum masne sit an femina dicere aut quærere, ejusque nomen efferre nefas est? quod quidam interdictum a superstitione repetunt, narrantes Valerium Soranum male periisse quod nomen illud edidisset" (*Quæstiones Romanæ* kap. 61).

2 „Inde est, quod Romani celatum esse voluerunt, in cuius dei tutela urbs Roma sit, et iure pontificum cautum est, ne suis nominibus dii Romani adpellarentur, ne exaugurari possint; et in Capitolio fuit clypeus consecratus cui inscriptum erat: Genio urbis Romae sive mas sive femina, et pontifices ita precabantur: Juppiter optime maxime, sive quo alio nomine te appellare volueris" (SERVIUS; citeret efter Jan's udgave af MACROBIUS II, 293). Smlg. hermed følgende sted af PLINIUS: „Verrius Flaccus auctores ponit quibus credat in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari deum cuius in tutela id oppidum esset promittique illi eundem aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in pontificum disciplina id sacrum, constatque ideo occultatum in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent" (*Historia naturalis* XXVIII, 2, § 18).

3 Udførlige oplysninger herom findes i BAYLE's *Dictionnaire* under SORANUS.

Navnet bliver således nöglen til et magtsforhold overfor guderne, hvilket er aldeles tydeligt udtalt i den ægyptiske dødebogs kap. 125, der kaldes „Bogen om at træde ind i den dobbelte retfærdigheds store sal, idet man for at kunne skue guderne renser sig for de synder, man har begået“. Teksten begynder således:

„Hil eder, I den dobbelte retfærdigheds herrer! Hil dig, du store gud, den dobbelte retfærdigheds herre! Jeg kommer til dig, min herre, jeg føres frem til dig for at skue din herlighed. Jeg kender dit navn, jeg kender navnene på disse to og firti guder, som er med dig i den dobbelte retfærdigheds store sal, og som lever for at straffe de onde og fortære deres blod på hin dag, da regnskabet skal aflægges for det gode væsens (Osiris') trone; ti dobbelt-ånd, den dobbelte retfærdigheds herre er dit navn. Jeg kender eder, den dobbelte retfærdigheds herrer; jeg fører til eder retfærdighed, jeg tilintetgör (renser mig for) al brøde for eder.“ [1]

Den døde skal tillige kende navnene på alle de steder og egne, han skal gennemvandre i underverdenen, for frit at kunne passere; det gælder især ved indtrædelsen i retfærdighedens sal. Derfor er dødebogen ham uundværlig, da den meddeler alle fornødne oplysninger. Således hedder det i det anførte kapitel: „Dörtærskelen i retfærdighedens sal siger til den afdøde: „Jeg lader dig ikke træde ind over mig, med mindre du nævner mit navn.“ Den afdøde svarer: „Glæde i retfærdighedens hjem er dit navn.“

Mange lignende spörgsmål og svar følger derefter: „Den höjre dörstok siger: „Jeg lader dig ikke træde ind over mig, med mindre du nævner mit navn“. „Begavet med retfærdighed er dit navn“. Den venstre dörstok siger: „Jeg lader dig ikke træde ind over mig, med mindre du nævner mit navn“. „Begavet med et retfærdigt hjærte er dit navn“. Dörgulvet siger: „Jeg lader dig ikke skride ind over mig, med mindre du nævner mit navn“. „Seb's söjle er dit navn“. Dörlåsen siger: „Jeg åbner ikke for dig, med

---

[1] J. LIEBLEIN, *Gammelægyptisk religion* III, s. 62—63.

mindre du nævner mit navn". „Moders arving eller barn er dit navn". Dörlåsens nögle siger: „Jeg åbner ikke for dig"; og dörslåen siger: „Jeg lader dig ikke træde frem, med mindre du nævner mit navn". „Sebek's liv og Buchet's herre er dit navn". Porten siger: „Jeg står ikke åben, jeg giver ikke adgang, med mindre du nævner mit navn". „Schu's arm givet til Osiris' beskyttelse er dit navn". Dörplankerne siger: „Vi lader dig ikke passere over os, med mindre du nævner vort navn". „Slangeyngel er eders navn". „Du kender os, du kan passere". Salens gulv siger til ham: „Betræd mig ikke, jeg er ren, efterdi du ikke kender navnet på dine fødder, med hvilke du betræder mig. Sig til mig: Chem's fodsåle er navnet på min höjre fod, Nefthys' bedrøvelse er navnet på min venstre fod. Træd du på dem; ti du kender os".[1]

Den afdøde forsvarer sig ligeledes mod krokodiller og andre dyr, han møder på sin vej, ved at beråbe sig på sit kendskab til deres navn.[2]

En lignende navnetro træffer vi også i det moderne Ægypten, hvor man antager, at kendskab til *Ism el-A'azam*, d. v. s. guds store navn (ti Allah er kun et epitet), giver én overnaturlig magt og den höjeste fuldkommenhed i trolddomskunst. Når man kender navnet, er man ved blot at udtale det istand til at opvække døde, dræbe levende, henflytte sig selv, hvor man lyster og udføre andre lignende mirakler. Men det store navn kendes kun af profeten og enkelte udvalgte hellige.[3]

Jeg skal i denne sammenhæng anføre et gammelt vidt udbredt sagn, der endnu lever under forskellige former i det sydøstlige Europa. Jeg begynder med at anføre en jødisk version:

En dag gik profeten Elias på vejen, og der mødte han

---

[1] LIEBLEIN, *op. laud.* III, s. 71—72.
[2] LIEBLEIN, *op. laud.* III, s. 47.
[3] LANE, *An account of the manners and customs of the modern Egyptians.* London 1836. I, 342.

Lilith[1] og hendes hele skare. Og han sagde til hende: „Lilith. du onde ånd, du urene og slette, hvor skal du hen med din urene skare?" Og hun svarede: „Elias, min herre, jeg skal hen til barselkvinden N. N. for at trylle hende i en dødssövn, tage hendes nyfødte barn fra hende, drikke dets blod, udsuge marven af dets knokler, men lade dets kød uberört". Elias svarede og sagde: „En tung forbandelse lægger jeg på dig, at du skal blive som til en stum sten". Og Lilith sagde: „Min herre! for Guds skyld løs forbandelsen, for at jeg kan flygte bort; jeg sværger dig til ved Guds navn, at jeg skal undgå denne vej til barselkvinden og hendes nyfødte sön, og hvorsomhelst jeg hører eller ser mit navn, vil jeg öjeblikkelig gå bort. Og nu vil jeg sige dig mit navn, og hver gang du udtaler det, har hverken jeg eller mit følge nogen magt til at gå ind i barselkvindens hus og endnu mindre til at skade hende: jeg sværger at åbenbare dig mine navne, for at du kan opskrive dem og hænge dem op i barselkvindens og den nyfødtes værelse. Disse ere mine navne: *Satrina*, *Lilith*, *Abito*, *Amizo*, *Isorpo*, *Kakas*, *Odam*, *Ik*, *Podo*, *Eilo*. *Patrota*, *Abko*, *Kea*, *Kali*, *Batna*, *Talto*, *Partasa*. Enhver der kender og opskriver mine navne, har magt til at få mig til öjeblikkelig at flygte bort fra den nyfødte; hæng derfor denne amulet i barselkvindens værelse, så vil hun aldrig kunne skades af mig".[2]

I meget nær forbindelse med dette sagn står forskellige ikke-jødiske fortællinger, som her skal undersøges i al korthed. Under titlen „den hellige Sisoe's vidundere" findes en rumænsk folkebog,[3] der indeholder endel fortællinger og besværgelser. Indledningen lyder således:

Jeg, den hellige *Sisoe*, Herrens tjener, fik, da jeg steg ned ad bjærget Sion, öje på erkeenglen Michael, engle-

---

[1] Lilith er navnet på Adam's förste kone; hun spiller en stor rolle i talmudiske traditioner.

[2] GASTER, *Beiträge zur vergleichende Sagen- und Märchenkunde*. Bukarest 1883. S. 70—71. Smlg. samme forfatters *Lilith și treĭ îngerĭ* (i *Anuar pentru Israeliți* IV, 73—79).

[3] Mit eksemplar bærer titlen: *Minunile Sfântului Sisoe*. Bucuresci 1881. Smlg. GASTER, *Literatura populară română* s. 394—400.

fyrsten, som mødte *Avestitsa*, satansvingen. Hun havde langt hår, fra issen og til foden, og hendes öjne var som af ild, og ild udspyede hun af sin mund og af hele sin krop, der strålede stærkt. Erkeenglen, der mødte hende, sagde: „Hvorfra kommer du Satan, du urene ånd, og hvorhen går du, og hvorledes hedder du"? Og hun svarede: „Jeg er en uren ånd, Satans vinge". Da greb englen hende ved håret og slog hende frygteligt. Og hun råbte, at erkeenglen skulde høre op med at slå hende; ti hun var beredt til at tilstå ham alt. Erkeenglen hørte da op med at slå hende, og hun begyndte med at fortælle: „Jeg har hørt at en jomfru Maria, datter af Joakim og Anna, skal føde Jesus den Nazaræer, således som det er bleven hende bebudet af erkeenglen Michael. Nu går jeg bort for at dåre hende med mine djævelske kunster". Derpå sagde erkeenglen: „Vis mig straks dine djævelske kunster", og med disse ord greb han hende igen i håret og begyndte at slå og stikke hende. Men hun råbte: „Lad mig være, jeg vil sige dig alt, jeg kan forvandle mig til en flue, en edderkop, en hund og til alle synlige og usynlige ånder; jeg går rundt og forhekser kvinderne, tager deres sönner fra dem og forhekser deres døtre ved at trylle dem i en dyb sövn. Jeg har nitten navne: *Avestitsa*, *Navodar*, *Salumnia*, *Zurina*, *Nikara*, *Avesiha*, *Skarbola*, *Miha*, *Puha*, *Kripa*, *Zlia*, *Nevatsa*, *Pesia*, *Celipina*, *Igra*, *Fosfor*, *Lutsifer*, *Avic*, *Berzebuti*. Men fra det sted. hvor man finder mit navn opskrevet, vil jeg holde mig borte i en afstand af syv mile og fra enhver, der bor i det hus, sålænge himlen og jorden består. Amen."

Foruden i de to anførte versjoner, der, som man ser, står i nöje overensstemmelse indbyrdes, findes sagnet i en russisk og en gammel-slovenisk form, der er blevet udførligt behandlede af HASDEU;[1] man finder tillige en græsk variant, som H. ikke har kendt, hvorfor jeg skal meddele den her i et kort uddrag.[2]

---

[1] HASDEU, *Cărţile poporane ale Românilor*. Bucuresci 1879. S. 263—298, 717—720.

[2] B. SCHMIDT, *Volksleben der Neugriechen* s. 139—140.

Fortællingen handler om, hvorledes de to hellige mænd Sisynios og Synidoros tvang det barnedræbende spøgelse Gillo (*Γιλλώ*) til at røbe, hvorledes man kunde få magt over det. Da de engang havde fanget det, efter at det, for at undgå sine forfølgere, forgæves havde forvandlet sig til en fisk, derpå til en svale, derefter til et gedehår, for tilsidst at antage sin virkelige kvindeskikkelse, truede de det og sagde: „*Παῦσαι, μιαρὰ Γυλοῦ. μὴ ἀποκτείνῃς τὰ βρέφη τῶν χριστιανῶν*" (stans, ugudelige Gillo, dræb ikke de kristnes får). Gillo, der frygtede for sit liv, åbenbarede da selv det middel, hvormed man kunde beskytte sig mod den, og som bestod i kendskab til dens tolv og et halvt navn, der lyder således: *Γυλοῦ, Μωρρᾶ, Βυζοῦ, Μαρμαροῦ, Πετασία, Πελαγία, Βορδόνα, 'Απλετοῦ, Χαμοδράκαινα, 'Αναβαρδαλαία, Ψυχοανασπάστρια, Παιδοπνίκτρια* og det halve *Στρίγλα*.

Efter al sandsynlighed har vi i disse forskellige former udløbere af et gammelt manikæisk sagn, som med Bogomilerne er bleven indført og udbredt i de sydøstlige dele af Europa, men en nærmere påvisning heraf ligger udenfor vort æmne; derimod skal jeg minde om, at man endnu hos Jøderne plejer i den fødende kvindes værelse at ophænge amuletter, på hvilke Lilith's og de tre engles navne findes opskrevet; det beskytter mod onde ånder. Når Lilith ledsages af tre engle, Sanoi, Sansanoi og Samangluf, har vi her en ejendommelighed, som viser tilbage til den ældste jødiske version, der skriver sig fra begyndelsen af det 10de årh.

At et overjordisk væsen besejres ved navnenævnelsen genfindes også i det bekendte sagn, der knytter sig til Lunds domkirke: Den hellige mand Laurentius vilde bygge en kirke på Lundagård for den hvide Krist. Men det gik kun småt med arbejdet, indtil en ubekendt lovede at hjælpe ham, mod at han skulde gætte hans navn;

„Men kan du ej säga mitt namn, välan,
Du vise man!
Gif akt på hvad vite jag sätter:
Då måste du ge mig åt mina små

De facklor två,
Som vandra på himmelens slätter".[1]

I stedet for sol og måne tilbød St. Laurentius at give sine egne öjne. Den ubekendte gik ind herpå, og bygningen rejste sig med en vidunderlig hurtighed; der manglede tilsidst kun en eneste sten i et af tårnene, og den dag denne skulde indsættes. gik St. Laurentius udenfor byen dybt bedrøvet ved tanken om, at han ikke mere skulde se himmelens lys; men pludselig som han kom til en lille bakke, hørte han börn græde derinde, og en kvinde som tyssede på dem med en sang:

„Sof, liten Sölve, sof, sönen min!
Din fader Finn
Han sitter och murar der ofvan.
Sof, liten Gerda, skön dottern min!
Din fader Finn
Til qvällen kommer med gåfvan."

Rask skyndte St. Laurentius sig tilbage til kirken og råbte: „Kom ned, Finn, den sidste sten lægger vi selv; kom ned Finn, vi behøver ikke længer din hjælp." Skummende af raseri sprang jætten ned fra tårnet og greb med sine vældige arme om en af pillerne i krypten for at omstyrte sin bygning. I det samme kom også jættekvinden for at hjælpe sin mand med ødelæggelsesværket. Men netop som kirken begyndte at vakle, forvandledes de begge til sten, og de står der endnu den dag idag, favnende hver sin pille.[2]

Et aldeles tilsvarende sagn knytter sig også til flere andre kirker i Norden, således til kirker i svensk Nordland[3]

---

[1] Af prologen til E. TEGNER's *Gerda*. På dansk har POUL MØLLER behandlet det samme sagn.

[2] H. HOFBERG, *Svenska folksägner*. Sthlm 1882. S. 12—13. Smlg. WERLAUFF, *Historiske Antegnelser* s. 406—408. BÄCKSTRÖM, *Öfversigt af svenska folk-litteraturen* s. 56.

[3] Se WERLAUFF, *Historiske Antegnelser* s. 406, anm.

og i Nerike[1], til Trondhjem domkirke[2], til Hiterdal stavkirke i Øvre Thelemarken[3], til Finslands kirke og enkelte andre[4], til kirkerne i Löndberg[5] (Thy), Birsted[6] (Vendsyssel), Ålsø ved Grenå[7], Vind[8]; Skjold[9] ved Horsens, Kallundborg[10], Boeslunde[11] ved Korsør, Humble[12] (Langeland), Eckwadt[13] og Munkbrarup[14] i Slesvig, endvidere Clemens[15] kirke på Bornholm.

Under en lidt forandret form — djævelen hjælper en ung pige med at spinde, mod at hun skal tilhøre ham, hvis hun ikke kan gætte hans navn, — genfindes fortællingen, uden stedfæstelse naturligvis, i de fleste europæiske landes æventyrdigtning; jeg skal eksempelvis anføre, idet jeg benytter djævelens navn som titel, „Trillevip“[16], „Tilteli Ture“[17], „Gilitrutt“[18], „Rumpelstilzchen“[19], „Ropiquet“[20],

---

1 H. HOFBERG, *Nerikes gamla Minnen*. Örebro 1868. S. 234—35.

2 A. FAYE, *Norske Folke-Sagn*. 2den Udg. S. 14—15. L. DAAE, *Norges Helgener* s. 36—37, 107.

3 L. DIETRICHSON, *Vore Stavkirker i Sagn og Saga (Norsk Månedsskrift* 1885, s. 357—359; smlg. s. 354).

4 STORAKER og FUGLESTVEDT, *Folkesagn samlede i Lister og Mandals Amt*. Flekkefjord 1881. S. 100—102.

5 BERING s. 141 (GRUNDTVIG's *efterladte papirer; afdelingen: sagn)*.

6 NIK. CHRISTENSEN IV, B, 78 (samme samling).

7 MARIE BUHL nr. 11 (samme samling).

8 KRISTENSEN: *Jyske Folkeminder III: Jyske Folkesagn* s. 91—93.

9 ANNA MOLTKE 6 (GRUNDTVIG's saml.).

10 THIELE, *Danmarks Folkesagn* I, 195—196.

11 CHR. RASMUSSEN A, tillæg I (GRUNDTVIG's saml.).

12 SØDINGE II, C. 7 (GRUNDTVIG's saml.).

13 NIS CALLESEN I, 21 (GRUNDTVIG's saml.). H. F. FEILBERG A. 14 (ib.).

14 MÜLLENHOFF, *Sagen, Märchen und Lieder der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg*. Kiel 1845. S. 299, 602.

15 J. P. MØLLER, *Folkesagn og andre mundtlige Minder fra Bornholm* s. 3—4.

16 GRUNDTVIG, *Gamle danske minder* II, 163.

17 CAVALLIUS och STEPHENS, *Svenska folkssagor och æventyr* nr 10.

18 MAURER, *Isländische Volkssagen* s. 42—44.

19 GRIMM, *Kinder- und Hausmärchen* nr. 55.

20 *Romania* VI, 568; cfr. VIII, 222, 613.

„Grignon“[1], „Lignu de scupa“[2], „Kirikitoun“[3], „Panczimanczi“[4] o. s. v.[5]

En lignende forestilling ligger til grund for et norsk sagn „Bortigarsgubbind aa Tuftend“[6], hvor der er blevet lovet en tufte (ɔ: en bjærgmand), at han skal få det förste barnen konen på gården føder; da fødselen nærmer sig, går manden til præstekonen for at spörge hende til råds; men hun viste intet — dog „de enast som kund vaar' de va, sa Frua! kund'aam find paa, ker'n hette den da Saan'n aat Tuftkjerringjind, saa skuld aam slep aa te me Bani. Men Tuftend hi naa saa'n rare Namn dem, at d'e ikj saa godt aa tref paa de som ret e“. Manden gik da ud til et bjærg, hvor han på sædvanlig måde får tuftens navn at vide, og da tuften kom for at hente barnet, sagde han: „Nei bi no Turbald, Bane e mit de“ — aa Tuftind ut me Tur aa Dunder; aassaa skrek ind:

„Den Kjerringkjeft
Skuld vaarraa teft[7]
Som Namn mi hi tu se sleft“.[8]

Det er i det hele taget en anskuelse, som genfindes varieret på mangfoldige måder i folketroen, at kendskab til overjordiske væseners navn giver magt over dem.

De norske gjætergjenter, som nøkken under allehånde

---

[1] SÉBILLOT, *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne.* Paris 1882. I, 130—131.

[2] GONZENBACH, *Sicilianische Märchen* nr. 84.

[3] CERQUAND, *Légendes et récits populaires du pays basque* I, 41.

[4] ARANY, *Eredeti népmesék.* Pest 1862. S. 277. Cfr. GRÖBER's *Zeitschrift* II, 351; III, 311.

[5] Andre anføres af ST. PRATO i *Romania* XIII, 158—159. Jeg skal göre opmærksom på, at i en fortælling fra Ditmarsken (MÜLLENHOFF nr. 417) skal den unge pige ikke gætte djævelens navn, men huske det navn, han opgiver, hvad hun dog ikke formår.

[6] *Segner fraa Bygdom, utgjevna av det norske Samlaget.* Christiania. II, 8—14.

[7] Teft, tept af *teppa,* sv. *täppa,* stoppe.

[8] Sleft, slept af *sleppa,* slippe.

skikkelser søger at forføre, får magt over ham og kan jage ham på flugt ved hans navn: „Nøk, nøk, væk, i vatn med dig.“ [1] I et sagn fra Korsør befrier en karl en stor gård for spøgeri ved tilfældig en aften at nævne et navn, som netop også tilhørte den trold, der forårsagede spøgeriet [2]; og i Tyskland tror man, at man kan fange den ondskabsfulde Alp ved at nævne hans virkelige navn [3], ligesom man ved samme middel kan befri sig for maren og gengive hende hendes menneskelige skikkelse [4]; også varulven bliver atter til menneske, når man tre gange nævner dens dåbsnavn [5]; på samme måde forsvarer man sig også mod hekse [6] og tilintetgör deres ondskab, hvis de f. eks. har forgjort smörret, når man skal kærne. [7] Lig, der er stive og uböjelige, gör man atter bløde ved tre gange at kalde på dem ved fornavn. [8]

Ja man kan endogså dræbe ved den blotte navnenævnelse; således tror man i Bayern om det til en *Bilwis* forheksede menneske, at han vil dø, hvis han på sit ridt gennem markerne bliver genkendt og nævnet ved navn [9]; og sagnet om Vandsø kirkes opførelse ender med de ord: „Da bygmesteren hørte sit navn blive nævnt, faldt han død ned, og man slap således at betale byggelön.“ [10]

I et vist sammenhæng hermed står også episoden i *Fáfnirsmál*, hvor Sigurd på Fåvne's spörgsmål ikke tör nævne sit navn, men svarer „Herligt dyr jeg hedder“ o. s. v., ti som det prosaiske indskud lærer os: „Sigurd skjulte sit navn, fordi det var folks tro i gamle dage, at en døende

---

[1] NICOLAISSEN, *Sagn og eventyr fra Nordland* s. 83.
[2] CHR. RASMUSSEN A, IV, 40 (GRUNDTVIG's efterladte pap.).
[3] WUTTKE, *l. c.* § 404.
[4] WUTTKE, *l. c.* § 405.
[5] WUTTKE, *l. c.* § 407. Smlg. GRØNBORG, *Optegnelser på Vendelbomål* s. 142.
[6] WUTTKE, *l. c.* § 415.
[7] WUTTKE, *l. c.* § 708.
[8] WUTTKE, *l. c.* § 729.
[9] WUTTKE, *l. c.* § 394.
[10] STORAKER og FUGLESTVEDT, *l. c* s 102.

mands ord havde stor magt, når han forbandede sin uven ved navn."[1]

Endelig kan jeg også i denne sammenhæng minde om hvad Hans Egede beretter, at nordlandske fiskere fortæller om det umådelige havuhyre *Kraken*: „. . . De fortelle og, at Fiskene i Hobetal samle sig over dette Bæst ligesom over en anden Fiske-Grund, og staa derpaa, saa at nogle hundrede Fisker Baader kand sidde derover og fiske, ey formoedendes, at saadant et Monstrum er i Grunden, hvilket de først bliver vaer, naar de med deres Fiske-Snører og Kroge kand komme fast i den; hvor den da sagtelig letter sig op af Søen, og, som meldt, tage dem alle med sig til Grunden, hvis de i tide ikke bliver det vaer og forekommer deres Undergang, hvilket skeer, naar de nævner det ved Navn; thi da skal det strax sagtelig senke sig ned igien i Havet."

Omvendt kan også overjordiske væsener få magt over menneskene gennem deres navn. Således tror man på Chios, at vampyrerne om natten går rundt og banker på folks døre og kalder på en af husets beboere ved navn; svarer han, vil han dø den følgende dag, men giver han intet svar, bliver han uskadt. Derfor var det tidligere brug på den omtalte ø om natten aldrig straks at svare en kaldende, för man, når råbet gentoges, havde fået vished om, at man ikke havde at göre med en *βουρκόλακας*.[3] I Tyskland tror man, at maren om natten kalder på menneskene; og hvis man svarer, inden hun tredje gang nævner ens navn, er man i hendes vold.[4] Hermed kan også sammenstilles en dansk overtro, der findes hos Thiele under følgende form:

---

[1] „Sigurþr dulþi nafns sin fyr þvi, at þat var trua þeirra i fornescio, at orþ feigs mannz metti mikit, ef hann bolvaði ovin sinom meþ nafni" (*Sæmundar Edda,* udg. af S. BUGGE, s. 219).

[2] HANS EGEDE, *Det gamle Grønlands Nye Perlustration eller Naturel-Historie*. Kiøbenhavn 1741. S. 48. Nærmere oplysninger om søslangen „kraken" findes samlet hos F. DENIS, *Le monde enchanté.* Paris 1843. S. 234–244.

[3] B. SCHMIDT, *Das Volksleben der Neugriechen* s. 165.

[4] WUTTKE, *l. c.* § 419.

„Der er også folk, som forstår at binde en snog, så at den ikke kan stikke. Men sålænge den, der besværger snogen, holder den i sin hånd, må man vogte sig for at nævne hans navn, ti da bliver snogen straks fri og gör ham en ulykke.“ [1]

En lignende forestilling ligger også til grund for en skik, der findes hos Lengua-Indianerne i Sydamerika, og som fordrer, at når én dør, skal alle de efterlevende i hans familie straks forandre deres navne: for at narre den døde, som de tror har en liste over alle levende; når han da kommer tilbage for at tage en af dem, kan han ikke kende dem igen. [2]

Sygdomme, der jo hyppigt tænkes personificerede som onde væsener, mener man også kan besejres ved navnenævnelse. THIELE[3] meddeler følgende: „I Jylland var det i gamle dage en overtro, at den, som var behæftet med en ulægelig sygdom, dog kunde befri sig derfor, ved under gudstjenesten, medens præsten stod på prædikestolen, at komme aldeles nøgen ind i kirken og der at løbe op til alteret og tre gange udråbe navnet på sin sygdom“.

At midlet er forsøgt bevises af nogle aktstykker fra Århus[4], der skal meddeles her:

1751. 16. Juni. Cur for incontinentia Urinæ.

Rescript. Da det i næstafvigte Aar skal efter Beretning have tildraget sig, at et Qvindemenneske, som plagedes af *incontinentia Urinæ*, skal i Overtro at finde Raad imod slig Svaghed have betjent sig af dette höist skammelige og forargelige Middel, at hun under Guds-Tjenesten, imedens Præsten endnu stod paa Prædikestolen, skal være kommen løbende nøgen ind i Kirken, op til Alteret, og under 3 Gange gjentagen Bekjendelse af saadan sin Svaghed, slaaet 3 Gange paa Alteret, begivende sig strax derpaa ud igjen.

Paa lige Maade skal det for kort siden være skeet ved Hørning Kirke, at et saadant nøgent Qvinde-Menneske, paa slig

---

[1] *Overtroiske Meninger* nr. 525.
[2] POTT i *Zeit. Morgenl. Gesellschaft* XXIV, 124.
[3] *Overtroiske Meninger* nr. 536.
[4] *Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus* udg. ved J. R. HÜBERTZ. III, 395—396.

ublu og superstitieus Maade sig sammesteds har indfunden, midt under Prædiken, til største Skræk og Forargelse for Menigheden, fornemmelig udi sidst bemeldte Kirke, hvor Præsten skal være bleven ganske tavs, og Menigheden have bukket Hovederne ned i Stolene, undtagen en gammel Mand, der skal have raabt til Mennesket: Gak bort og gjør det ikke mere. Hvilken skammelig og syndig Overtroe, skal paa nogle Steder hos den gemene Mand saaledes være fastsat, at det holdes for Synd og en Samvittigheds Gjerning, om nogen hindrede eller angreb saadanne Mennisker.

Paa det nu at denne Overtro kan blive hæmmet, paalægges det Stiftamtmanden og Biskoppen at drage slige Personer til Undersøgelse og Straf etc.

Sådanne optrin kan påvises at have fundet sted endnu tidligere. Således står der i ANT. PETERSEN's *Collectanea*[1] følgende: „Sket Anno 1680 ved Michaelis i Butterup ved Horsens, at et Qvindfolk kom under Prædiken slipper nøgen ind i Kirken, gik op og slog 3 Gange paa Alteret sigende ved hvert Hug: „Jeg pisser under", gik så ud igjen, hvorved Præsten, som stod paa Prædikestolen blev forbauset og fik ligesom et Hug. Lehnsmanden sagde, at han vilde tale med Kongen derom og uden Tvivl kommer hun til at tage Kagen i Favn, foruden at udstaae Kirkens Disciplin."[2]

Også livløse genstande — som folketroen hyppigt tillægger liv og handlekraft — kan, hvis de ikke betvinges ved navnenævnelse, få magt over mennesket. Da således hr. Peder i den gamle vise, Hævnersværdet[3], har „hugget både ude og inde og sparet hverken mø eller kvinde", siger han til sit sværd:

„Stil dig nu, du brune brand,[4]
Du stille dig i vor herres navn."

---

[1] Opbevares på det store kgl. bibliotek *(Ny Kgl Samling)*.
[2] Skönt jeg har gået flere af Petersen's hefter igennem, har jeg dog ikke kunnet finde hans egen afskrift; jeg har benyttet en afskrift på anden hånd, der findes i afdøde pastor, tidligere bibliotekar N. JAKOBSEN's efterladte papirer.
[3] GRUNDTVIG, *G. d. F.* nr. 25.
[4] Se BUGGE's bemærkning hos GRUNDTVIG II, 653.

Det mæled sværdet træt og mod:
„Nu lyster mig efter dit eget blod.

Men havde du ikke nævned mig,
Ret nu skulde jeg have vejed dig.“

Lidt anderledes lyder sværdets svar i den norske variant, Mindre Alf:[1]

„Ha' du 'ki havt guð i munne
Eg ha' skult gjönom deg runnið.

Ha' du 'ki havt gud i detta ord
Eg ha' skult drukkið dit hjarteblóð.“

VI.

Det er nævnelsen af guds navn, der i den norske vise beskytter Alf mod sværdets angreb, og vi ser altså, at det blotte navn virker som en kraftig trylleformular, de onde ånder ikke formår at bryde; enhver der mægter at udtale gudens navn, står i hans særlige varetægt, og udtaler man det over sine ejendele for at sikre dem mod menneskers og onde væseners efterstræbelser, virker det som et ubrydeligt segl.

Derfor er det også brug blandt Musselmaner at fremsige *bismi'llah* ved forskellige lejligheder, f. eks. når de om aftenen lukker deres dör, ti da er de pagældende genstande, der kaldes *musemmi 'aleyh*, efter at *bismi'llah* er udtalt over dem, beskyttet mod de onde ånder, ginn'erne.[2] Således fortæller en gammel scheik, der ejede en fortryllet kat, at han en nat hørte det banke på husets dör; katten gik da hen og lukkede vinduet op og råbte: „Hvem der?“ En stemme svarede: „Jeg er en ginn, luk dören op!“ „Navnet [sc. guds] er blevet udtalt over låsen“. „Så kast to brød ned til mig“, svarede ånden. „Navnet er blevet udtalt over

---

[1] LANDSTAD nr. XX.
[2] LANE, *Modern Egyptians* I, 286.

brødkurven", lød kattens svar, og på samme måde var alt beskyttet mod ginn'en. Den samme tankegang træffer vi også i en gammel talmudisk fortælling om Salomon og Aschmedai; denne sidste har beruset sig og er faldet i en dyb sövn, og imidlertid bliver han bastet og bundet; da han vågner. søger han med magt at bryde sine lænker, men Benajahu råber til ham: „Din herres og mesters navn hviler på dig", og han opgav straks enhver modstand.[1]

Jo bedre man kender gudens navn, desto mere indtrængende kan man henvende sig til ham, desto stærkere virker bönnen, og desto sikrere er man på bönhørelse. Det er jo således en bekendt sag, at en strimmel papir, hvorpå alle profetens 99 navne og epiteter er opskrevet, af Ægypterne anses for et særligt kraftigt tryllemiddel; når man bærer den på sig eller opbevarer den i sit hus og hyppigt gennemlæser den, beskytter den mod sygdom, onde öjne, ildløs o. s. v.[2]

I ældre jødiske skrifter tillægges der Jehova forskellige navne på 22, 42 eller 70 (72) bogstaver, *schemoth*, der opskrevne på en seddel kan benyttes som *kamioth* (amuletter) mod sygdomme.[3] Forestillingen om Guds mange(ledede) navne har fra den kabbalistiske litteratur bredt sig vidt om og genfindes overalt i Europa i den religiøse folkelitteratur.[4] Således hedder det i en gammel tysk vise fra det 14de århundrede:

Bewar und beschirme uns also
Vor Schaden der uns mag geschehen
. . . .
In den Namen der da ist
Süsser Vater Jesu Christ
Und in den zwen und siebenzig Namen
Des almahtigen Godes. Amen!

---

[1] *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXXI, 216—217.
[2] LANE, *l. c.* I, 318—321.
[3] *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXXV, 166—167.
[4] Smlg. GASTER i *Germania* XXVI, 203—204.

Disse 72 navne skal findes in extenso i „Höllenzwang“, en tysk besværgelsesbog fra det 16de århundrede; men det er ikke lykkedes mig at komme i besiddelse af denne bog; derimod skal jeg anføre den navneramse, som tillægges Kristus i en gammel fransk tryllebog, der er en oversættelse af den berömmelige „Enchiridion Leonis Papæ“, der udkom i Rom 1552. I den franske tekst læses følgende:

„Voici les noms de Jésus-Christ; quiconque les portera sur soi en voyage, tant sur la terre que sur la mer, sera préservé de toutes sortes de dangers et de périls, qui les dira avec foi et dévotion:

Trinité †, Agios †, Sother †, Messie †, Emmanuel †, Sabaoth et Adonay †, Athanatos †, Jésus †, Pentagna †, Agiagon †, Ischiros †, Eleison †, ô Théos †, Tetragrammaton †, Ely †, Saday †, Aigle †, grand Homme †, Vue †, Fleur †, Source †, Sauveur †, Alpha † et Oméga †, premier Né †, Sagesse †, Vertu †, Consolateur †, Chemin †, Vérité † et Vie †, Médiateur †, Médecin †, Salut †, Agneau †, Brebis †, Veau †, Espérance †, Bélier †, Lion †, Ver †, Bouche †, Parole † ou Verbe †, Splendeur †, Soleil †, Gloire †, Lumière †, Image †, Pain †, Porte †, Pierre †, Époux †, Pasteur †, Prophète †. Prêtre †, Saint †, Immortel †, Jésus-Christ †, Père †, Fils †. Homme-Saint †, Dieu †, Agios †, Résurrection †, Mischios †. Charité †, Éternité †, Créateur †, Rédempteur †, Unité †, Souverain Bien †, Evam †.[1]

For sammenligningens skyld skal jeg også anføre et uddrag af den rumænske bog „Cele 72 de nume a domnuluĭ nostru Isus Hristos“. Her lyder ramsen:

---

[1] Nisard, *Histoire des livres populaires* I², 151—152. Jeg benytter lejligheden til at anføre nogle linjer af en gammel bön, der findes samme sted: „Je vous en supplie derechef, moi N., de me délivrer de tous mes ennemis. Seigneur, que Geban, Suth et Sutan en aient aussi pitié, au nom du Père †, et du Fils †, et du Saint-Esprit. Ainsi soit-il. Le premier nom de Dieu est *Oston*, le second *Otthon* Et quand Dieu a dit que la lumière soit faite, elle l'a été sur-le-champ: le troisième est *Lophias †*. Au nom du Seigneur et de l'indivisible Trinité †, Antaciton †, Ituriensis grin Adonay, sauvez-moi. Chèdes et Ei, et Dotheos Adonay. Ainsi soit-il.“

„Dumnezeu. Savaotul. Tatăl. Fiĭul. Duhul sfânt. Troitza nedespărtzită. Isus. Hristosŭ. Nica. Mesiea. Putere. Cuvănt. Viĭatză. Mĭlă. Libov. Intzălepcĭune. Pace. Atottziitori. Intocmitoru de lumină. Masă. Păstorĭu. Oaea. Piĭatră. Cale. Inpăratu. Urzire. Cap. Cinste. Mire. Biruitoriŭ. Adivăr. Fiĭul ominesc. Cu noĭ Dumnezău. Incepătoriu. Intaĭ-născut. Viitori. Inpărat. Inăltzime. Păine cerască. Părintele fără de moarte. Indurătoriu. Hristos Vindecătoru. Bun din pântece. Milostiv. Maĭ innainte de vecĭ. Atanatos. Făcătorul. Melu blând. Vitzăl. Chipul măririi. Eu sânt carile am fost. Dreptate. Izvoru. Rostu. Bucuriea. Munte. Preot. Mărturisitorĭu. Use. Vesnică îndreptare. Adonoaea. Iloea. Alfa. Omega. Intrăĭ fetză. Neînpărtzit. Inpărat preste inpăratzi“.[1] (Herren, Sebaoth, faderen, sönnen, den hellige ånd, udelelig treenighed, Jesus, Kristus, Nica, Messias, magt, ord, liv, barmhjærtighed, kærlighed, forstand, fred, alts opholder, lysets indstifter, bord, hyrde, får, sten, vej, herre, skæbne, hoved, ære, brudgom, sejrherre, sandhed, menneskets sön, herren være med os, grundlægger, förstefødte, tilkommende, herre, höjhed, himmelsk brød, udødelig fader, medlidende, Kristus helbrederen, god i moders liv, forbarmende, för tiderne, atanatos, velgörer, blide får, kalv, storheds billede, jeg er den der har været, retfærdighed, kilde, mund, lykke, bjærg, præst, vidne, dör, ? forbedring, adonai, eloe, alfa, omega, treenighed, udelelig, herrernes herre.) Efter al sandsynlighed ligger der bag ved denne tekst et slavisk forbillede.[2]

Der tillagdes også efterhånden den hellige jomfru en mængde navne, der ligeledes kunde benyttes som talisman. I den tidligere anførte franske tekst findes følgende ramse:

Vie †, Vierge †, Fleur †, Nuée †, Reine †, Theotokos †, Toute †, Silencieuse †, Impératrice †, Pacifique †, Maîtresse †, Terre †, Naissance †, Fontaine †, Puits †, Chemin †, Femme †, Aurore †, Lune †, Soleil †, Porte †, Maison †,

---

[1] Gaster, *Literatura populară română*. Bucuresci 1883. S. 403.
[2] En russisk ramse anføres efter Tichonravov hos Hasdeu, *Cuvênte den bătrănĭ* II, XXXIII.

Temple †, Bienheureuse †, Glorieuse †, Pieuse †, Cour †, Principe †, Fiu †, École †, Échelle †, Étoile fervente †, Grappe †, Vigne †, Tour †, Vaisseau †, Rédemptrice †, Libératrice †, Arche †, Lit †, Cinnamome †, Génération †, Femme †, Amie †, Vallée †, Vallon †, Trompette †, Épine ††, belle Pierre †, Mère †, Alana †, bien Faite †, Rose †, Porte bénie †, Libur †, Ville †, Colombe †, Grenade †, Tabernacle †, Grande †, Marie †, Ainsi soit il †, Ainsi soit il †.

Tilsvarende navne findes også i andre landes litteraturer; jeg skal også her for sammenligningens skyld anføre de rumænske „Saptizăci si doao de numere a precisti", som Gaster[1] har optrykt efter et gammelt manuskript:

„Toĭagu. Rădăcină. Pământu sfântu. Amiazăzĭ. Piĭatră. Maslină. Chivot. Scaun. Usea. Biserică. Maică. Purtătoare. Cartea. Pat. Cleste. Fecioară. Mariea. Mărturisitoarea. Inpărătiasă. Deaproapea. Nevastă. Vărtop. Fată. Logodită. Nor luminat. Ceriul. Răsărit. Apus. Soarile. Cetate. Plinire. Loc. Lână. Muere. Fericită. Atottziitoare. Alas (?).[2] Măgură lui Dumnezeu. Lumină nepotolită. Cadelnitză de aurŭ. Precurată. Fără-di-bărbat. Deaproape. Născătoare de Dumnezeu. Miru cu bună miriazmă. Floare. Neputredă. Sfântă Sfintzilor. Lespidiea. Acoperemântu. Riaiu (!). Tămăeă. Zmirnă. Herovim. Inpărătziea Scaunul Herovimilor. Masa sfîntă. De D-zeu priimitoare. Adevărat sălasĭ. Umbră. Casa lui D-zeu. Giunghierea. Mână. Cornul intru care este pomăzuire. Văsmăntu". (ɔ: Stav, oprindelse, hellig jord, middag, sten, oliven, relikvieskrin, stol, dör, kirke, moder, bæreren, bogen, seng, tang, mø, höjhed, vidne, herskerinde, nærhed (?), hustru, hule (eller krybbe), pige, trolovet, skinnende sky, himmel, solopgang, solnedgang, sol, fæstning, fylde, sted, uld, kvinde, lykkelig, alts opholder, Alas (?), guds brystvorte, uudslukkelige lys, gyldne røgelsekar, ubesmittet, mandfri, nær-

---

[1] *Literatura populară română* s. 404.

[2] M. Gaster skriver til mig om dette ord: „Mi se pare a fi corruptiune de la *Atlas* (mătase) său alt ceva".

hed, guds moder, sødtduftende salve, blomst, ufordærvede, de helliges hellige, rudesten, dække, paradis, røgelse, myrrha, kerub, herredömme, kerubernes sæde, hellige bord, guds modtagerinde, sande bolig, skygge, guds hus, offer, hånd, skæbnens horn, klædebon.) At også denne tekst er oversat fra slavisk, sés let.

Sådanne navneformularer eksisterer ikke for djævelens vedkommende;[1] her behøvedes ingen lange formaliteter, djævelen efterkom så villigt menneskenes ubesindige påkaldelser. Vilde man ikke i lag med ham, skulde man, som vi har set, kun nævne ham ved omskrivende udtryk; i modsat fald var det lille ord „djævel" nok; blot man havde mod til at påkalde det, skænkede han én både magt og hjælp, og den magt kunde også overføres på dem, der stod i hans tjeneste. Således har en heks i Norge tilstået, „at hun havde givet en ung Karl et til en Steen anbundet Stykke Knøsk, samt budet ham at kaste samme ud paa Vandet, naar en stor Bølge kom anfaldende, og tillige nævne hendes Navn 3 Gange; hvorefter da Bølgen skulde legge sig og ingen Skade tilføye ham."[2]

Hvor villig djævelen overhovedet har været til at efterkomme enhver påkaldelse, ses fortræffeligt af det vidt udbredte[3] ordsprog: „Når man taler om fanden, er han nærmest", hvorfor man også advarende siger til et menneske, der idelig bander: „Du behøver vist ikke at råbe så höjt på ham, for han er vist ikke så langt borte".[4] Den ubesindige omgang med fandens navn og de forskellige mindre behagelige følger heraf har jo afgivet motiv til en stor mængde sagn.[5]

---

[1] De er naturligvis heller ikke altid nødvendige for guds vedkommende; alene guds eller Jesu navn er en tilstrækkelig beskyttelse imod onde ånders efterstræbelser; „for Jesu kors og Jesu navn skal alting vige, sagde min fader altid, og han var en fornuftig mand" (*Skattegraveren* VI, 1886, s. 201).

[2] KNUD LEEM, *Beskrivelse over Finmarkens Lapper* s. 458.

[3] Eksempler findes hos HALLER, *Altspanische Sprichwörter* I, 630.

[4] KAMP, *Danske Folkeminder* nr. 1382.

[5] Et interessant eksempel foreligger i „Troldebøgen i Sottrupskov" hos LORENZEN, *Gamle og nye Minder fra Sundeved* s. 27—30.

Den samme tankegang, under en mere almindelig form, genfindes også i en bolognesisk talemåde: „Persòuna nominâ o per vi o per strâ“, det menneske, man har talt om (nævnt), er allerede på vejen til én, og herfra skriver sig den opfordring, som i sagaer og æventyr helten altid giver sin ven i afskedens öjeblik, at hvis han trænger til hjælp, skal han blot nævne hans navn, så vil han straks komme.[1]

Navnets kaldende og manende tryllekraft kan ingen modstå; derfor bringer man også et menneske til sig selv igen, når det taler i vildelse eller rides af maren, ved höjt at nævne hans navn[2]; ja selv den døde må böje sig og stå op af sin grav, når man med visse formularer nævner hans navn tre gange ved midnatstid.[3]

I forbindelse hermed står følgende jyske overtro, som Thiele meddeler:

„Når på den jyske vestkyst en moder, der har sin sön på de lange rejser, svarligen længes efter at få at vide, om han lever endnu, eller om han måske er omkommen i havet, vader hun ud i stranden, så langt ud, at vandet omsider når hende op til hjærtet. Da kalder hun på ham tre gange og nævner ham ved hans fulde navn, og, ser hun ham da ikke komme, er det hende et trøsteligt tegn på, at så må han vel endnu leve; ti var han omkommen i havet, måtte han vel nu have vist sig for hende“.[4]

Derfor spiller ved alle besværgelser, forhekselser og desl. navnet en så fremtrædende rolle; uden det kan man absolut intet göre. Når således den lappiske troldmand, *Noaidde*, skulde vise stjålne ting igen, kiggede han ned i en

---

[1] Således står i en gammel æventyrlig saga: „Skildu þeir Skrymnir meþ vinattu, oc baþ hann Sigurd nefna sig a nafn, ef hann þirfti nockurs viþ“ . . . „oc avallt er hann kom i nockrar nauþir eþur vanda, nefndi hann Skrymnir Kong, oc kom hann avallt at biarga honum, oc var allt sem sialfr innist“ (*Nordiska Kämpadater i en Sagaflock samlade* etc. Sthlm 1737. *Samson Fagres Saga* kap. XVII, XVIII).

[2] Wuttke § 773.

[3] Kamp, *Danske Folkeminder* nr. 1101. Grønborg, *Optegnelser på Vendelbomål* s. 143.

[4] *Overtroiske Meninger* nr. 607.

skål brændevin og nævnede den person ved navn, som man havde mistænkt for tyveriet; han foregav derpå at se vedkommende menneskes ansigt og truede det med forskellige straffe, hvis det ikke leverede det stjålne gods tilbage.[1]

På lignende måde berettes det, at heksene i Norge kunde fremkalde stormvejr og bringe skibe til at kæntre „ved at slaa tre Knuder paa et Haand-Klæde i den Ondes Navn, og efter at have først spyttet eller lagt sorte, hvide og røde Steene eller sorte Traade eller blæst i Knuderne, kaste bemeldte Haand-Klæde ud paa Vandet og tillige nævne den Person, hvis Fordervelse og Undergang de eftertragtede, ved Navn".[2]

Bekendt er også navnets rolle ved de forskellige midler, man tidligere benyttede (og endnu mange steder benytter) for at opdage tyve; således når man lod soldet gå, drejede vognhjul rundt eller lign.[3]; såsnart det rette navn nævnes, rører soldet sig,[4] eller hjulet stanser som udslag af det nære sympatetiske forhold, der eksisterer mellem navnet og personen. — —

Der er endnu meget at sige om navnets rolle specielt ved besværgelser, men tid og plads nøder mig til at bryde af. Jeg må endnu blot bede om opmærksomhed for nogle afsluttende bemærkninger af mere almindelig art.

---

[1] Knud Leem, *Beskrivelse over Finmarkens Lapper* s. 486.

[2] Knud Leem, *l. c.* s. 454. Smlg. R. Nyerup i *Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter.* 19de Bind. S. 386—387.

[3] Wuttke, *l. c.* § 368; smlg. §§ 216, 370.

[4] Smlg. følgende beskrivelse hos Hemmingsen: „Sacrificuli in papatu, loco cribri, et forficis, libro Psalmorum, cum claue alligata libro, juxta Psalmum so [sic!!] vtuntur, impositis ordine vno post aliud nominibus eorum, qui suspecti erant, in fistulam clauis; His ita paratis recitatur Psalmus: Deus Deorum Dominus locutus est. Verum, si cum ventum fuerit, ad hæc verba Psalmi: Si videbas furem currebas cum eo, liber se mouerit, et excutitur e digitis eorum qui eum tenent (sunt enim tres personæ ad minimum in hac fabula) non dubitant reum furti esse eum cujus nomen impositum est claui". (Nic. Hemmingii, *Admonitio de superstitionibus magicis vitandis.* Hafniæ 1575. Fol. B_8 (p. 16)).

VII.

Det er på en måde först navnet, der gör det enkelte menneske til en selvstændig person, idet mennesket herved kommer til at træde frem fra den ubestemte almindelighed, hvori det ellers vilde forsvinde; det individualiseres med andre ord. Når mennesket derfor under visse omstændigheder som menig rekrut f. eks eller som sibirisk straffefange synker ned til at blive et navnløst nummer, ophører det også, borgerlig set, med at være en person.

Derfor er navnet så betydningsfuldt for mennesket, og derfor har ethvert menneske en ufravristelig ret til at eje sit eget navn; er det tilfældigvis død, inden det har fået navn, finder det, som følgende overtro lærer os, ingen ro i graven:

„Det, som de Norske give navn af *Udboer*[1], nævnes af visse Egnes Lapper *Epparis* eller *Shjort* og agtedes for et Spøgelse, hvilket de, ligesom den øvrige gemeene Mand i Norge i forrige Tider, troede at holde sig paa et vist Sted, hvor et Barn, der ikke havde faaet Navn, var myrdet. Bemeldte Spøgelse sagde man jammerlig at skrige, indtil det blev nævnet ved Navn, hvad for et samme end kunde være, hvorefter det ey den gang meere lod sig høre."[2]

Det almindelige vers, hvormed man i Norge beroliger utboren, er:

---

[1] HANS STRØM (*Beskrivelse over Søndmør* I. 540) oplyser følgende om dette ord: „Udbore holdes for sådanne væsener, som have sin Oprindelse af myrdede Børn, og skal efter almindeligt Begreb skrige meget hæsligt, samt altid holde til eller boe i bratte Fielde, hvorfor jeg mener, at det Ord Udbor, eller rettere Udboer, betyder egentlig en Person, som boer paa et Field ud imod Havet eller afsides fra andre Folk, og kan maaskee komme deraf, at visse skadelige Mennesker (ligesom de nyelig ommeldte Trolde) paa saadanne Stæder have havt sit Tilhold." Den her givne etymologiske forklaring er urigtig; *udboer* eller bedre *utburd* kommer af gln. *útburðr*, „barn, som var udbåret eller udlagt for at dø; senere om börn, som døde uden dåb og blev begravet udenfor kirkegården". (AASEN, *Ordbog* s. 885.)

[2] LEEM, *Beskrivelse over Finmarkens Lapper* s 426.

„Æg skal døp dæg på ei von
Enten Guri eller Jon.
Æg skal døp dæg med namn
Enten Ane eller Jan." [1]

I et gammelt indisk digt, Çatapatha-brâhmana, siger Prajâpati til en grædende gudesön: „Hvorfor græder du"? Og han svarer: „Jeg er endnu ikke sikker mod ulykke *(anapahrtapâpma)*, ti jeg har intet navn, giv mig et navn". [2] At börn, inden de endnu har fået navn, er udsat for forskelligartede farer og efterstræbelser, er en tro, der har holdt sig længe; således har man hos os antaget, at udøbte börn let blev forbyttede af de underjordiske, hvorfor man forsøgte på flere måder at afvende denne fare. [3]

Et navn er altså nødvendigt for ethvert menneske, og det man engang har fået, skal man våge over med stor omhu; derfor vover mange vilde heller ikke at nævne deres eget navn, når en fremmed spörger dem derom. KANE fik således engang, da han spurgte en Indianer om, hvad han hed, det svar: „Vil du måske stjæle mit navn?" Undertiden lyder også svaret: „Nooka chuli" (jeg har intet navn), og overhovedet bringer man en Indianer i den störste forlegenhed ved at spörge ham om hans navn; han mener, det går ham ilde, hvis han ikke vogter omhyggeligt på det [4].

En i så henseende ret oplysende historie fortæller POWERS [5] om en Shastika-Indianer ved navn Tolo, der i 1852

---

[1] NICOLAISSEN, *Sagn og eventyr fra Nordland.* Kristiania 1879. S. 81.

[2] *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXIV, 120.

[3] E. PONTOPPIDAN skriver således: In tutelam infantum nondum baptizatorum, qui Lemurum (nostratibus *Vetter* seu *Underjords-Folk*) permutationibus creduntur expositi, probatissimum habetur medium, nucleum ferri vel, quod præstantissimum est, forficem ex nucleo ferri constantem (forsan quia figuram crucis refert fasciolis illorum involvere; adde, quod binas acus sibi decussatim impositas iisdem affigere interdum malint mulierculæ *(Everriculum fermenti veteris* s. 80—81*)*.

[4] ANDREE, *Ethnographische Parallelen und Vergleiche* s. 180. TYLOR, *History of mankind* s. 142.

[5] POWERS, *Tribes of California* s. 247.

afsluttede et forbund med Col. Redick Mc. Kee. Obersten var ved forhandlingerne iført en skarlagensrød dragt, som Tolo gærne vilde have fat i. Da obersten ikke vilde af med den smukke dragt, foreslog Tolo ham, at de skulde bytte navne — ti blandt Shastika'erne må der altid udveksles noget, for at en overenskomst skal have gyldighed — og han gav da Amerikaneren sit navn og kaldte sig selv Mc. Kee. Herover var han i begyndelsen meget stolt; men da noget hornkvæg, som obersten havde lovet ham som foræring, stadig udeblev, og da det tilsidst gik op for ham, at han var blevet ført bag lyset, blev han meget vred, når man kaldte ham Mc Kee, og erklærede, at han slet ikke havde noget navn; lige til sin dødsdag afslog han at blive kaldet noget som helst, idet han tilföjede, at hans navn var blevet stjålet.

Den her omtalte navnebytning er iøvrigt en vidt udbredt skik og optræder overalt som tegn på et inderligt og ubrødeligt venskabsforhold; to mænd, der har udvekslet navne, er for livstid uløseligt knyttet til hinanden ligesom de nordiske fostbrødre i middelalderen.[1]

Vi skal herefter i korthed undersøge, hvorvidt navnet ifølge dets oprindelige betydning kan influere på menneskets skæbne, og hertil knytte enkelte bemærkninger om navnegivningen i almindelighed.

Hos nogle folkeslag plejer man at give börn navne inden fødselen[2]: dog denne skik er ikke meget udbredt. I almindelighed bestemmes navnet först efter fødselen, men barnet må de fleste steder ikke straks kaldes ved navnet; dette skal overgives det på en höjtidelig og festlig måde og ved nogle dertil særlig udvalgte mennesker, hyppigt er jo endog selve navnegivningen blevet en udpræget religiøs skik, der påkalder præstens hjælp. At barnet under denne handling besprænges med eller neddyppes i vand („dåb“) er en ejendommelighed, der genfindes hos de for-

---

[1] ANDREE, *l. c.* s. 177—179. PESCHEL, *Völkerkunde* s. 31.

[2] PLOSS, *Das Kind in Brauch und Sitte der Völker*. Neue Ausgabe. Leipzig 1884. I, 160.

skelligste nationer og er optaget i mange samfunds religiøse skikke.[1]

At nævne barnet ved navn inden denne höjtidelige handling har fundet sted, mener man endnu kan være farligt; således siger man i Jylland: „Barnet må ikke nævnes ved navn, för det er døbt, det skal være slemt“,[2] og lignende forbud kendes i andre lande, f. eks. i Rhinpfalz, hvor det er strængt forbudt at nævne barnet ved navn inden dåben; drengene skal man kalde *Pfannenstielchen* og pigerne *Bohnenblättchen*. I en interessant overensstemmelse hermed kaldes hos Negerne på Loangokysten drengene for *Nsao* (elefant) og pigerne for *Mputa* (perlehøne), inden den egentlige navnegivning finder sted.[3]

De principer, man hos de forskellige folkeslag har fulgt ved at bestemme börnenes navn, kan jeg ikke komme ind på her.[4] Jeg skal blot omtale, at opkaldelsen mange steder spiller en betydelig rolle, således at den, som opkaldes efter et tidligere medlem af familien, formenes fuldstændigt at træde i hans sted: „Il arrive quelquefois qu'un Enfant se voit traiter de Grand-Père par celui qui pourroit être le sien“ skriver CHARLEVOIX[5] om et Indianerbarn, der fører sin bedstefaders navn, og han tilföjer: „Une femme qui a perdu son Mari, ou son Fils, & ne se trouve plus appuyée de personne, diffère le moins qu'elle peut à faire

[1] Smlg. TYLOR, *Primitive culture* II, 389.

[2] KRISTENSEN, *Jyske Folkeminder* IV, 349. *Skattegraveren* IV, nr. 348. THIELE, *Overtroiske Meninger* nr. 381.

[3] R. ANDREE, *Ethnographische Parallelen und Vergleiche* s. 169. PLOSS, *l. c.* s. 169, 185. Findes der også i Danmark benævnelser for udøbte börn? Forskellige ældre folk har meddelt mig, at man tidligere vistnok benyttede sig af ordet *Mistemad*. I *V. S. O.* forklares dette som: den der ingen mad får, og der anføres talemåden: „Man må kalde mig hvad man vil, når man ikke kalder mig *Mistemad*“. Her har vi måske en hentydning til den specielle anvendelse af ordet overfor börn, der endnu ikke har navn.

[4] En udførlig behandling af dette æmne foreligger hos PLOSS, *l. c.* I, s. 168—185.

[5] CHARLEVOIX, *Histoire et description générale de la nouvelle France* Tome cinquième: *Journal d'un voyage* etc. s. 427.

passer le nom de celui, qu'elle pleure, sur quelqu'un qui puisse lui en tenir lieu.“ Navnet skal tillige opmuntre den nye ihændehaver til at efterligne den tidligere ejers handlinger og bedrifter eller hævne ham, hvis han er bleven dræbt.

Gennem opkaldelse kan man også komme i besiddelse af sin „navnefaders“ ejendele. Således troede Lapperne, at man kunde komme til at eje den vidunderlige fisk *namma-guolle* ved at blive opkaldt efter en slægtning i *saivvo* (dødens rige), som havde haft en sådan fisk. Med navnet erholdt man da også fisken i sin tjeneste.[1]

Man skal altid helst opkalde efter en afdød, ikke efter nogen endnu levende; flere steder i Italien frygter man således for at give den nyfødte samme navn som faderen eller bedstefaderen, hvis de endnu er ilive, ti gör man det, vil man fremskynde deres død.[2] Omvendt frygter man mange steder for at give börn navn efter en tidligere afdød broder eller søster, idet man tror, at man derved vil fremskynde deres død.[3]

I Norge tror man, at hvis en frugtsommelig kvinde drömmer om en afdød, betyder det, at denne „går efter navne“, at han søger sig en navnefætter; barnet skal da opkaldes efter denne, og hvis det nu bliver en pige, og den afdøde, man har drömt om, er en mand, bliver hans navn forandret; *Lars* bliver *Larine*, *Iver Ivrine* o. s. v.[4]

Når opkaldelsen er af så stor betydning for barnet og dets fremtid -- „Kinder gleichen dem, dessen Namen sie tragen“ siger man flere steder i Tyskland[5] — gælder det naturligvis fremfor alt om at være heldig i valget af navnet, hvis man ikke vil udsætte barnet for ubehageligheder. Således skriver LEEM om Lapperne: „Siden, om det [ɔ:

---

[1] FRIIS, *Lappisk Mythologi* I, 120.
[2] *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari* III, 328.
[3] Denne overtro praktiseres nogle steder af samvittighedsløse forældre, der ikke har kunnet overholde deres „Zweikinder-Ehe“ (PLOSS, *l. c.* I, 189).
[4] LIEBRECHT, *Zur Volkskunde* s. 311.
[5] Jvnf. også Elias's replik i BJØRNSON's *Over ævne* s. 60.

barnet] blev sygt eller græd heftig, indbildte de sig, at Aarsagen dertil var en Forseelse ved at have givet det et uret Navn, saasom en anden af Forfædrene vilde blevet opkaldet, og derfor, naar de atter badede det, navngave det efter nogen anden af dets afdøde Forfædre; deraf kommer det, at nogle Lapper have 3de Navne."[1]

Sådanne Navneforandringer træffes iøvrigt hos forskellige folk og foretages snart af én snart af en anden grund. Vi har alt omtalt, at man undertiden greb til dette middel for at sikre sig mod de afdødes efterstræbelse; man benytter det også i sygdomstilfælde. Således plejede Jøderne at give et menneske, der var alvorligt sygt, et nyt navn, der ligesom skulde forsvare ham mod døden; ti som Maimonides siger: „Den som antager et andet navn giver dermed tilkende, at han vil blive et andet menneske". Af disse nye navne skal anføres *Chajjim* (liv), *Raphael* (den af Gud helbredede) og *Joseph* (livsforlængelse).[2]

Hos Dajakerne og Mongolerne og enkelte andre folk forandrer man de syge börns navne for at skuffe de onde ånder, som plager dem; andre steder som på Kamschatka og i Tonkin griber man endog til det middel at give börnene frygtindgydende navne for dermed at bortskræmme de onde ånder, eller man gör som i Siam, hvor man giver börnene simple og uskönne navne, som hund, svin, slyngel el. lign. for dermed ligesom at göre dem foragtelige for ånderne. Derimod er navne som „strålende guld" o. l. meget farlige, fordi dæmonerne derved bliver opmærksomme på börnene.[3]

I en interessant overensstemmelse hermed står følgende vers af en moderne bulgarisk folkevise:

---

[1] LEEM, *Beskrivelse over Finmarkens Lapper* s. 496, smlg. s. 417.

[2] ZUNZ, *Gesammelte Schriften*. Berlin 1875—76: II, 27. GRÜNBAUM, *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXXI, 291.

[3] R. ANDRÉE, *Ethnographische Parallelen und Vergleiche* s. 176—177. TYLOR, *History of mankind* s. 127—128. Smlg. POWERS, *Tribes of California* s. 126, og PLOSS, *l. c.* I, 173.

Deška se čjudi i maje
Kak šte mu krsti ime-to,
Či go krstila Grozdánka
Da mu je grózno ime-to.

(Deschka er uvis (egl. er forbauset og tøver) — om med hvilket navn hun skal døbe hende; — og hun døbte hende Grozdanka — for at hun kunde have et hæsligt navn.)

Det hæslige navn[2] gives den unge pige i ubevidst forudanelse om, hvad der vil times hende, og som for at beskytte hende mod at blive gift med solen. Hun holdes jo endog skjult for denne:

Golêma momá stanála,
Slnce-to ne ja vizdálo.

(En stor pige blev hun — solen havde ikke set hende.)

Skikken eksisterer iøvrigt endnu i det virkelige liv, idet bulgariske kvinder, hvis börn døden tidligt har bortrevet, plejer at iføre deres sidstfødte barn pjaltede klæder og at give det grimme navne; således beskyttes det bedst mod stichia'erne. Også Korsikanerne benævner deres börn med forhånende navne for at beskytte dem mod „annocchiatura", ligesom Jøderne efter Raschi's forklaring til Num. 12. 2 kalder en smuk dreng *chuschi* (Ætioperen, den sorte) og en smuk pige *chuschit* for at beskytte dem mod onde öjne. Om kalifen Motavakkil fortælles det, at han kaldte sin gemalinde *kabihat* (den sorte) netop på grund af hendes skönhed.[5]

---

[1] *Chansons populaires bulgares inédites p. p.* A. DOZON. Paris 1875. S. 17.

[2] *Grozdanka* er i virkeligheden en afledning af *grozd*, vindrue, men er her folkeetymologisk sat i forbindelse med *grozen*, grim (DOZON'S note).

[3] GRÜNBAUM i *Ztschrft d. d. morgenl. Gesellschaft* XXXI, 264.

[4] GRÜNBAUM *ib.* XXXI, 354–355.

[5] Vi har altså her et kakofemistisk navnegivningsprincip; omvendt findes også et eufemistisk, som f. eks. når den blinde kaldes „den med stærkt syn begavede" (GRÜNBAUM, *l. c.* XXXI, 265). I begge tilfælde gives navne „per antiphrasin", altså i virkeligheden anvendelse af systemet „lucus a non lucendo".

Jeg skal i forbigående göre opmærksom på, at det ikke er nok med, at börn ikke må have smukke navne; man må end ikke sige om et barn, at det er smukt, ti det skal. efter hvad der tros mange steder, medføre ulykker.[1] „Se per esempio si dice per accidente ad un fanciullo, che egli sia un bel fanciullo, allora si va isputar sopra il fanciullo per impedire che ei non resti fattochiato."[2] En lignende forsigtighedsregel iagttages også i Grækenland. J. L. Ussing fortæller[3] således, at afdøde prof. J. Pio nærved Olympia kom ind i en hytte, hvor der lå et barn på jorden. „Det var dog et dejligt barn", udbrød han. „Spyt på det", var moderens svar, ti en sådan ros vilde jo nedkalde ulykker over barnet, og den onde virkning måtte afvendes. Han spyttede på barnet, og först da kunde de roligt snakke videre. Hos Serberne indskrænker man sig blot til, hvis man af beundring udbryder: „Hvor dette barn er smukt", at tilføje: Gid det ske en ulykke! I Spanien tror man, at et barn er blevet „objeto de mal de ojo", hvis en Zigeunerkvinde siger om det: Ay! que hermosa, uden at tilföje: „Dios te bendiga" (gud velsigne dig).[4] Foruden disse afværgende, velsignende eller forbandende udråb bruges også (som overhovedet ved besværgelser af enhver fare) erotiske

---

Eksempler herpå er ikke så sjældne; klassisk er fr. *sansonnet*, en stær, egl. en lille Samson. I forbigående skal jeg også minde om den kalvesteg, Heine spiste på sin *Harzreise*, der var „gross wie der Chimborazo in Miniatur". Nogle bemærkninger om ironi i sproglige udtryk findes hos A. Darmesteter, *The life of words* s. 98—100.

[1] Det er overhovedet en endnu vidt udbredt tro, at det medfører ulykke, når man roser en ting for meget. Ihre fortæller at „rustici hodierni ægre ferant, si quis jumenta illorum magnopere laudet, præsentissimum inde eorum damnum expectantes" (*De superstitionibus* s 67). Ligesom man i Sverrig ikke må rose husdyrene, er det i Tyskland forbudt at udtale sig med for stor beundring over frugten, „denn sonst welkt es und fällt vor der Reife ab" (Perger, *Deutsche Pflanzensagen* s. 321).

[2] *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari* IV, 21.

[3] *Fra Hellas og Lilleasien*. Kbhvn 1883. S. 95—96.

[4] *Biblioteca de las tradiciones populares españolas* I, 288.

symboler. Jeg mindes således, at da jeg for nogle år siden hos en familie i Rustschuk kærtegnede og roste en kön lille bulgarisk dreng, så jeg faderen göre en lynsnar bevægelse bag vor ryg. Senere erfarede jeg af min rejsekammerat, at jeg havde gjort mig skyldig i en uforsigtighed, og at faderen for at afværge mulige ulykker havde gjort den bekendte fica-gestus.

Navnevalget var i det hele taget af störste vigtighed, og der var både heldige og uheldige navne. Mellem Grækerne var det endog skik og brug at tilskrive de ulykker, der hændtes en mand, hans navn; det gjaldt derfor om at have et rigtig heldigt navn[1], og ved visse höjtidelige handlinger og valg sörgede Romerne for, at hovedpersonen havde et „godt" navn.[2]

I visse egne af Tyskland ansås tidligere navnet *Peter* for særlig ulykkeligt, hvilket er tydeligt udtalt i følgende gamle vers:

Sunt omnes Petri mirabiles, invidiosi,
Instabiles animi, fallaces, luxuriosi,
Smalcia dant verba, sed frigida sunt quasi petra,
Decipiunt cunctos laicos, clericos quoque doctos.
O Petre, Petre quid audio dicere de te!
Id socium nullus quærat sibi Petrum.

Særlig i Erfurt synes navnet at have været i dårligt ry, så at det endog var forbudt at udnævne nogen til rådsherre, der bar dette navn.[3] Her i Danmark synes der

---

[1] BRAND, *Popular Antiquities* III, 251—252.

[2] Smlg. følgende udtalelse af CICERO: „Et cum imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur. Quod idem in dilectu consules observant, ut primus miles fiat bono nomine" (*De divinatione* I, 45). TACITUS skriver: „Ingressi milites, quis fausta nomina, felicibus ramis; dein virgines Vestales" . . . (*Historiae* IV, 53).

[3] „Quidem asserunt, omnes tali nomine [sc. Petri] designatos ad modum petre fore plus ceteris cervicibus duriores et ad omnis mansuetidinis humanitatem fore minus flexibiles. Unde quon-

tidligere at have været en vis aversion for navnet *Johannes*; man mindes således slutningsverset i „Ulysses von Ithacia“:

Om nogen Tydsk Comoedie
Her i Broelegger-Stræde
Man bedre mig kand lade see,
Vil jeg Johannes hède.

Vi genfinder jo også det samme navn med ringeagtende betydning i *Pralhans*, *Smalhans*, *Klodshans*, *Dumrian*, *Klodrian*, *Grobrian* o. s. v.[1] I Frankrig har *Jacques*[2] mange steder betydning af „dumrian“, og lignende eksempler kan anføres i mængde fra alle sprog.[3]

At der også findes heldige og lykkebringende navne er en bekendt sag. Mange steder mener man således, at når et barn opkaldes efter en af de hellige tre konger, er han derved beskyttet mod forskellige sygdomme.[4]

Den der har et sjældent navn må eo ipso også være et sjældent menneske — som navnet er, så er personen — og istand til at udføre, hvad ikke mennesker med dagligdags navne formår. I nogle egne af Jylland bruger man således at slå ild over den, der lider af udslæt; men skal det hjælpe, så må dette göres af én, „der ikke har navn, som nogen anden der i byen“.[5]

---

dam magistratus civitatis Ertfordensis in Thuringia ordinavit et statuit, prout his diebus ibidem servatur, ut in ipsorum senatu seu consulatus collegio, quod multum notabile pre ceteris consiliis Germanie, Petrus nomine locum nequaquam deberet habere“. (Anføres af R. KOEHLER i *Germania* XIX, 427.)

[1] Smlg. også *Vor Ungdom* 1886, s. 352, 448.

[2] Bevissteder findes i *Mélusine* III, 223.

[3] PLOSS, *Das Kind* etc. I, 182—183.

[4] „Para que un niño no padesca de alferecías se le pondrá entre sus nombres uno de los que tenian los reyes magos, Gaspar, Melchor ó Baltasar (*Biblioteca de las tradiciones populares españolas* I, 287). Også i Frankrig benyttes disse navne — men på en anden måde — mod epilepsi: Pour le mal caduc. „Soufflez en l'oreille droite du tombé du mal caduc: *Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum,* il se relève sur l'heure etc. (NISARD, *Histoire des livres populaires* I, 155.

[5] THIELE, *Overtroiske Meninger* nr. 476.

Men enten man nu har været heldig eller uheldig, da man blev døbt, så skal det ved dåben modtagne navn være én helligt, og man skal altid holde det i ære. Det er en formastelighed at ville forsøge på at skille sig af med det eller forandre det, når ikke en overhængende fare dermed kan afvendes (se ovenfor); i Tyskland mener man således, at det er absolut ulykkebringende at forandre det navn, man som barn har fået, ti derved går man også glip af den til det oprindelige navn knyttede velsignelse.[1] Og hvad siger ikke Jeronimus i „Erasmus Montanus“: „Jeg har kiendt mange, der saaledes har forandret deres christne Navne; men det har aldrig gaaet dem vel i Verden. Jeg kiendte een for nogle Aar, der var døbt Peer, og vilde siden fornye sin Mynt, da han var bleven til noget, og lod sig kalde Peiter. Men den Peiter kom ham dyrt nok at staae; thi han brød sit Been, og døde i stor Ælendighed. Vor Herre taaler ikke saadant.“[2]

VIII.

Efter nu korteligt at have påvist, hvor umådelig stor betydning man overalt har tillagt navnet, og hvilken fremtrædende rolle det har spillet i det menneskelige åndslivs udviklingshistorie, påvist, hvilke talrige spor det har afsat i folkeslagenes sagn og myter, hvorledes det har formet og fremkaldt mange overtroiske meninger og været istand til at bevirke forskelligartede sprogforandringer, er det på tide nærmere at eftervise de inderste grunde hertil.

Vi må da i almindelighed undersøge navne-tabuet i sammenligning med anden overtro.

Hvad der er ejendommeligt for og i yderste instans

---

[1] PLOSS, *l. c.* I, 162.

[2] Som modsætning hertil er det jo bekendt nok, at det hos enkelte nationer netop er almindelig brug at forandre sit navn, når man får en anden (höjere) social stilling; men dette navneskifte, hvortil der jo findes talrige sidestykker hos civiliserede nationer, kan jeg ikke komme nærmere ind på her.

betinger og fremkalder en stor mængde overtroiske meninger, er en almen-menneskelig, over hele verden udbredt, men naturligvis efter de forskellige kulturtilstande stadig modificeret anskuelse, der, formuleret i bred almindelighed, kan siges at gå ud på, at mennesket i dets fysiske eksistens ikke er noget absolut selvstændigt, isoleret væsen, men derimod står i en vedvarende og reel forbindelse med mange ting, der findes omkring det i naturen. Forbindelsen opfattes som uopløselig, og jeg kunde næsten sige som legemlig.

Hermed forholder det sig således, at den forbindelse, der ved ideassociation eller sympati kan være imellem forskellige ting — altså et udelukkende subjektivt, tænkt eller følt forhold — for det primitive menneske antager et afgjort virkelighedens præg og går over til at blive helt objektiv, så at de pågældende ting kommer til at danne ligesom en organisk livsenhed; tankens usynlige tråd er ikke længer et fint og luftigt spind, der kun hører hjemme i det abstraktes rige; den spindes så tæt, at den ligesom får konkret eksistens, og som en ubrydelig lænke binder den personer og ting sammen, bringer dem i en så inderlig forbindelse, at hvad der vederfares den ene, også og i samme udstrækning må vederfares den anden: den ideelle forbindelse er blevet reel.

Derfor er det mændene, der hos så mange vilde nationer går i seng, faster og lever yderst forsigtigt, når deres kone har født et barn *(la couvade)*; ti hvis de arbejdede hårdt eller spiste og drak stærke ting, vilde det gå ud over det spæde barn, der formenes at være knyttet med et legemligt bånd til faderen, medens moderen helt udelades af betragtning. Derfor visner træet, når helten, der har plantet det, dør i fjærne lande, og derfor ruster ringen, han har givet sin trofaste broder, når han er i fare.

Men derfor behøver jeg heller ikke at kunne indvirke direkte på det menneske, jeg ønsker at få i min vold; blot jeg kan få fat på noget, der står eller har stået i en eller anden forbindelse med ham, er det tilstrækkeligt. Jeg

kan dræbe et menneske, når jeg skyder en pil igennem hans billede *(envoûtement)*[1], og jeg kan få magt over et menneske gennem de klæder, han har båret, gennem stumper af hans hår, negle, skæg[2] og andet lignende. Når Tamulerne vil dræbe et menneske, skaffer de sig jord fra hans fodspor, noget af hans hår og hans spyt; det æltes sammen til en dejg, hvorover hans navn udtales, og sættes derpå under mange ceremonier ned i et dødningehoved på en blyplade. Efterhånden som nu dejgen törrer ind bliver det pågældende menneske svagere og svagere, indtil det tilsidst helt dør.[3]

På samme måde forholder det sig med navnet; da det for tanken altid fremkalder billedet af den (det) benævnte, er det efterhånden blevet ét hermed; det ikke blot repræsenterer personen, det er en uadskillelig del af denne, så at alt, hvad jeg gör ved navnet, også går ud over personen eller genstanden. Denne anskuelse ligger f. eks. klart nok til grund for en stor del folkelige råd mod sygdomme; når man således tror at kunne hjælpe en syg ved at skrive navnet på hans sygdom op på et stykke papir og stikke dette ind i et hul i et træ.[4] Et andet, ret oplysende og morsomt eksempel afgiver en schwabisk overtroisk skik, ifølge hvilken man, hvis man ønsker at få god eddike af sin vin, skal kaste „die Namen von drei bösen Weibern" deri.[5]

---

[1] Man sammenligne hermed den i katolske lande almindelige fremgangsmåde at tage hævn over sin helgen, når han ikke har opfyldt ens ønsker, ved at mishandle hans billede; et interessant eksempel herpå er anført i *Mélusine* III, 283.

[2] Herfra den udbredte overtro, at man skal brænde, hvad man klipper af neglene og håret, for at ingen anden kan få fat i det.

[3] TYLOR, *History of mankind* s. 131. Smlg. KVOLSGÅRD, *Fiskerliv i Vesterhanherred* s. 34—35. M. LORENZEN, *Signeformularer og Trylleråd* nr. 162, 163. WUTTKE §§ 254—256.

[4] Smlg. WUTTKE §§ 482, 491, 499, 509. Man kan også alene gennem navnet overføre sygdom på andre (se WUTTKE §§ 484, 613) eller endog dræbe dem (WUTTKE §§ 397, 398).

[5] WUTTKE § 669.

Navnet er altså identisk med selve tingen eller personen[1], opfattes absolut som ét hermed.[2]

Derfra på den ene side vigtigheden af at have så fyldigt et kendskab som muligt til overjordiske væseners navne, ti kun herigennem kan jeg træde i et nærmere forhold til dem, enten i et ydmygt bedende forhold (guds 72 navne, Soranus), eller i et overlegent magtsforhold (ægyptisk dødebog, Lilith, Gillo).

Derfra på den anden side det absolute tabu overfor overjordiske væseners navne (schem hammephorasch, ubenævnte guder, Basnak Dau, dødenævnelsen), ti gennem navnenævnelsen krænker og fornærmer jeg navnets ejer.

Overført på andre forhold bringes dette tabu også til anvendelse

overfor mennesker, der kan göre fordring på særlig agtelse og ærbødighed (ægtemanden, den regerende fyrste; moderne survivals af dette tabu findes vel i konventionelle høflighedsformer som Deres Majestæt etc.);

overfor dyr, der menes at være i besiddelse af særlig lyst eller ævne til at skade, og som man derfor ikke skal irritere (björne, tigre o.s.v.; talrige moderne survivals; jagtsprog[3]);

---

[1] Jeg skal her minde om, at hos mange vilde stammer betragter to familier, hvis fetischer fører det samme navn, sig som beslægtede, hvorfor de ikke tör gifte sig indbyrdes (WAITZ, *Anthropologie* II, 201). Den overensstemmelse i navn, der her hindrer giftermål, bevirker netop det modsatte i en gammel tysk fortælling, hvor den væne Engeltrût foretrækker Engelhard for Dietrich, ene og alene fordi navnene Engeltrût og Dietrich ikke passer sammen (BEHAGHEL, *Die deutsche Sprache* s. 216). Overensstemmelse i navnet medfører altid et vist sympatiforhold; således kan visse tryllekure kun udføres af en mand, der har samme navn som den syge (WUTTKE § 479).

[2] „I herrens navn have vi ham selv“ skriver P. KRAG i en artikel om kristelig navnetabu (*Fra Bethesda* II, 1886, s. 661).

[3] Som bekendt har jægerne endnu deres eget tekniske sprog, over hvilket de våger med så stor skinsyge, at der jo endog på större jagter skal betales bøde til jagtfiskalen, hvergang én forsynder sig ved at bruge de almindelige ord. Man husker også irettesættelsen hos BLICHER i „Ak! hvor forandret“: „Jagthunde, min gode ven, gø ikke, de halse!“ Af specielle jagtudtryk

overfor **steder**, bjærge, floder, øer og lign., der vel oprindelig formentes at stå under dæmoniske væseners særlige beskyttelse;

overfor **sygdomme**, der jo hyppigt tænktes som resultatet af onde ånders vrede; og endelig

overfor **ting og praktiske idrætter** (brygning, bagning o. s. v.), som man for öjeblikket har særlig interesse for og selvfølgelig må behandle så ærbødigt som muligt. Derfor må man netop ikke sige **pølse**, når man koger pølser!

Efterskrift.

Jeg tror i det foregående at have angivet hovedpunkterne i de betragtninger, som en sammenfattende studie over navnets magt kan give anledning til; men jeg mener aldeles ikke at have udtömt stoffet — tværtimod, jeg råder selv over endnu mere materiale, og andre vil rimeligvis let kunne forøge det, som jeg ovenfor har sammenstillet; det er kun ydre omstændigheder, der nøder mig til foreløbig at bryde af, men det er mit håb ad åre pány at kunne underkaste navnets magt og andre beslægtede folkepsykologiske problemer en mere udtömmende behandling. Derfor vil yderligere oplysninger og eventuelle berigtigelser altid være mig særdeles kærkomne.

Enkelte tilföjelser kan straks optages her:

Ad s. 7 ff. I efteråret lod jeg i *Skattegraveren* (VI, 1886, s. 158) indrykke et spörgsmål om, hvilke navnetabu der endnu eksisterer i dansk folketro. Der er hidtil kun blevet aftrykt to svar (s. 207, 224), der godtgör, at det er

---

skal her anføres *blommen* (harens hale), *løfler* (harens øren), *lunte* (rævens hale), *løb* (forskellige dyrs ben), *sveis* (harens og dyrets blod), *gevir* (kronvildtets horn), *gehører* (kronvildtets øren), *foden* (sporet af et dyr) o. s. v. Man mindes de lappiske björnejægeres indviklede og vanskelige jagtsprog. Kan man ikke også i benævnelser som f. eks. *ramler* (hanhare) og *sætter* (hunhare) og i hele terminologien i middelalderens rævebøger se en delvis indflydelse fra et almindeligt dyrenavnetabu?

forbudt på Samsø og i Hjörring at nævne mus og rotter i juleugen; man skal sige „de store“, „de små“, de grå“, ellers bliver der en stor mængde af dem næste år.

Ad s. 9 ff. Forfatteren til „Bornholms beskrivelse“ hedder THURAH (ikke THURA).

Ad s. 30. Også hos andre vilde folk er det brug at tiltale forskellige dyr med titlen „herre“. Muligvis foreligger her rester af et oprindeligt totemisme (LANG, *La mythologie* s. 99).

Ad s. 32. Forbudet mod at nævne menneskers navn er også vidt udbredt i Kina: „On ne doit jamais prononcer le petit nom[1] des personnes à qui l'on porte du respect, et c'est un crime de lèse-majesté que de prononcer ou d'écrire en entier, sans employer quelque excuse le petit nom des empereurs régnans, même en le prenant comme nom commun“ (RÉMUSAT, *Elements de la grammaire chinoise*. Paris 1857. S. 48). Hvor strængt disse forbud skal overholdes, kan f. eks. ses af følgende tildragelse. I året 1777 fremsattes mod en litterat, ved navn Wang-si-heu, beskyldningen om, at han havde gjort et uddrag af Khang-hi's ordbog og vovet at opponere mod dette ærværdige værk; endvidere havde han i fortalen benyttet Konfucius's, hans majestæts og dennes forfædres „små navne“. Denne kolossale mangel på respekt kunde ikke gå ustraffet hen: vor litterat dömtes som for majestætsforbrydelse af förste grad til at hugges i stykker og alle hans slægtninge over 16 år til at henrettes. Straffen blev dog formildet til halshugning, og slægtningene benådedes (PLATH, *Die Völker der Mandschurey*. Göttingen 1831. II, 810 ff.).[2]

Ad s. 33. Når vilde stammer vogter sig for at udtale de afdødes navne, bör dette vel også opfattes som en forsigtighedsregel, en af de mange, som de vilde følger for at forhindre de dødes tilbagekomst (smlg. *Mélusine* III, 286).

Ad s. 56. Med det her anførte navnetabu overfor byen

---

[1] Det lille navn, *ming*, er det navn, man ved fødselen får af sine forældre.

[2] Meddelt af dr. V. THOMSEN.

Roms og dens skytsguds navne og den vægt, der lagdes på disse, kan måske sammenholdes forskellige steder af de umbriske „Tabulæ Iguvinæ“, f. eks.:

„Teio subocau, suboco dei Grabovi, ocriper Fisiu, totaper Iiovina, erer nomneper, erar nomneper; fos sei, pacer sei ocre Fisci, tote Iiovine, erer nomne, erar nomne“ (tab. VI, l. 22—24).

„Pihatu, futu fos, pacer pase tua ocre Fisi, tote Iiovine, erer nomne, erar nomne. Di Grabovie, salvo seritu ocre Fisi, salva seritu tota Iiovina. Di Grabovie, salvo seritu ocrer Fisier, totar Iiovinar nome, nerf, . . .“ (ib. l. 30—32).[1]

„Te invocavi, invoco divum Grabovium, pro arce Fisia, pro urbe Iguvina, pro arcis nomine, pro urbis nomine; volens sis, propitius sis arci Fisiae, urbi Iguvinae, arcis nomini, urbis nomini.“

„Piato, esto volens propitius pace tua arci Fisiae, urbi Iguvinae, arcis nomini, urbis nomini. Dive Grabovi, salvam servato arcem Fisiam, salvam servato urbem Iguvinam. Dive Grabovi, salvom servato arcis Fisiae, urbis Iguvinae nomen, magistratus . . .“

[1] FR. BUECHELER, *Vmbrica.* Bonnae 1883. S. 13 ff; 52 ff. Det er dr. V. THOMSEN, der gör mig opmærksom på disse parallelsteder.

December 1886.

Rettelser og tilføjelser.

S. 8. «Blod eller börster må ikke nævnes, medens man slagter en gris, ti så får man ikke blodet af den» (*Skattegraveren* 1887, I, nr. 167).

S. 13. «Om julen må hundene kun holdes i lænke og ikke nævnes ved deres navn. Man må om julen heller ikke tale om rotter og mus, ræve og lignende dyr, så får man mange af dem næste år» (*Skattegraveren* 1887, I, nr. 170).

S. 19. «Når man taler vakkert til björnen og kalder ham «bedstefader», så gör han ingen fortræd» (LANDSTAD, *Norske folkeviser* s. 338).

S. 19. «Hulder og huldrefolk omtales her på vestkanten sjældent; derimod hedder det næsten altid «slige folk» eller «underjordiske», og derunder indbefattes både hvad der ellers kaldes således og huldrefolket» (*Paa Sætren* af forfatteren til «Fra Havkanten»; *Norden* udg. af LIEBLEIN IV, 186). Smlg. hermed for Danmarks vedkommende: «Kærlingen er her [i et anført ordsprog] kun et mildere udtryk for heksen — man nævner ugærne den slags personer ved deres rette navn» (BONDESEN, *Æventyrets dyreverden* s. 76; smlg.s.144). Endvidere kan her måske også henvises til «goddreng», der tidligere brugtes som tilnavn til nissen; se KALKAR, *Ordbog til det ældre danske sprog* II, 61.

S. 23 (smlg. s. 24). I Frankrig kaldes fnat for *la charmante* (se JAUBERT, *Glossaire du centre* I, 232; smlg. *Mélusine* III, 312).

S. 24. «Il est aussi dangereux de parler de cornes (*kérata*), dont il faut même éviter d'articuler le nom ... ce nom seul est pour tous les Orientaux un outrage sanglant.... le mot de *kératas* (cornu) est l'insulte la plus grave qu'on puisse faire à un individu quelconque. Le nom de lièvre (*toauchan*) .... ne leur est pas moins odieux» (POUQUEVILLE, *Voyage dans la Grèce.* 1820. IV, 410).

S. 33. Frygten for at nævne de afdødes navne er også almindeligt udbredt på Nikobarøerne, som det fremgår af forskellige notitser i den af vor afdøde landsmand F. A. de ROEPSTORFF forfattede *Dictionary of the Nancowry dialect of the Nicobarese language.* Edited by Mrs. de ROEPSTORFF. Calcutta 1884. S. 227 læses således: «By a strict rule which has all the sanction of Nicobar superstition, no man's name may be mentioned after his death! To such a length is this carried that when, as very frequently happens, the man rejoiced in the name of «Fowl», «Hat», «Fire», «Road» &c., in its Nicobarese equivalent, the use of these words is carefully eschewed for the future, not only as being the personal designation of the deceased, but even as the names of the common things they represent; the words die out of the language, and either new vocables are coined to express the thing intended, or a substitute for the disused word is found in other Nicobarese dialects or in some foreign tongue. This extraordinary custom not only adds an element of instability to the language, but destroys the continuity of political life, and renders the record of past events precarious and vague, if not impossible». Af en note s. 256, anm. 3 sés det, at den døde omtales som «den ældre broder» eller blot som «han» *(anæh);* smlg. også s. 262. Nogle eksempler på forandringer i sprogets ordforråd fremkaldte af frygt for at nævne de afdødes navne anføres s. 275, note.

S. 43, l. 11: *ennemy* læs: *enemy.*
» l. 13: *gosseberry* læs: *gooseberry.*
» anm. 3. BEHAGEL læs: BEHAGHEL.

S. 44. Smlg. det i ældre dansk brugelige udråb «gontz blom», hvor det förste af ordene vistnok er en fordrejelse af gud (KALKAR, *Ordbog* II, 64).

S. 57. Til sammenligning kan anføres, at hos flere forfattere fra middelalderen *nominare* forekommer med betydning af *invocare*; f. eks.: «Non licet angelos nominare». «Nulla mulier præsumat Minervam nominare» etc.; se nærmere CASPARI, *Homilia de sacrilegiis* s. 30.

S. 66, l. 9: Danske eksempler på at varulven bliver til menneske, når man nævner ordet varulv, findes i *Skattegraveren* 1887, I, nr. 14-15. Smlg. BONDESEN, *Æventyrets dyreverden* s. 172-174.

S. 68. Pastor F. THURA, der 1792 blev præst i Gjern og Skanderup, omtaler i kirkebogen, at der blandt andre mærkelige ting i Skanderup kirke også findes en messesærk af fin kammerdug, og at anledningen til denne gave skal være følgende: En fornem dame plagedes af stranguria eller dysuria [sic!]; den daværende præst skal da have tilrådet hende at befri sig derfra ved en mærkelig kur, som hun efter mundtlige krøniker skal have udført. Hun indfandt sig i sin karet ved S.kirke uden at have andre klæder på end en kappe; denne gav hun tjeneren, lod ham stå i våbenhuset og gik nøgen ind i kirken; løb derpå tre gange op til alteret, slog i det og råbte hver gang: «Jeg pisser i min seng». Ved denne karikaturbøn skal hun straks være blevet helbredet og til bevis herpå have skænket den omtalte kammerdugssærk. Pastor Grönbæk og hans kone og flere gamle folk her i menigheden har fortalt mig det. Det skal være sket i en præsts tid, som almuen kaldte hr. Peiter. (Meddelt mig af dr. phil. HENRY PETERSEN.)

S. 81, anm. 3. Smlg. «Lille Hans» som navn på det ufødte barn (KALKAR, *Ordbog* II, 162).

